

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 28

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

11 грудня 2020 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2020

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 28):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 28 (м. Тернопіль, 11 грудня 2020 р.). -
Тернопіль, 2020.- 125 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION MECHANISMS IN THE NETHERLANDS
LEGISLATION ON CULTURE AND SPORT**

Maksurov Alexey Anatolevich

*PhD in Law, Professor, Kiev National University named after
Taras Shevchenko*

In the legislation on culture and sports of the Netherlands, coordination legal technology is used quite widely [1; 121]

Culture moves [2] details the situation with the coordination of actions in the sports sphere, provides for coordination activities, touches upon the issues of their financing, etc., which, unfortunately, is not the case in Russian practice.

In particular, it notes that “in the past few months we have entered into various agreements with local and provincial authorities based on our shared responsibility for the cultural infrastructure of the Netherlands and in an effort to coordinate our different policies at different levels ... One possible system of cooperation between sports by organizations and cultural organizations consists of “combined appointments” that ensure better coordination between Olympic and external sports and cultural events. We will continue to support these combined meetings ... This money will be added to the funds available in the RAAK (Regional Action for Knowledge Innovation) funding scheme, which will be allocated by the new coordinating body operating within the Netherlands Research Organization (NWO) ... Therefore, we are preparing a bill regulating cooperation and coordination between the national digital library and the physical library facilities. We have asked the Cultural Council to study the bill and hope to submit it to the Chamber in the fall ... We believe we can greatly simplify the funding application process and also ensure coordination between national authorities and other levels of government. We need to rethink how we work with local government. We believe that state cultural policies would be more meaningful if they were more closely coordinated with local, regional and national policies. The large municipalities and the Association of Dutch Municipalities agree with us in this regard. The advisory system can also be streamlined and better coordinated, leading to a simpler administrative system. ”

In this case, counseling can act as a form of coordination, as we have already written earlier [3; 114].

At the same time, it should be noted that there are some shortcomings in this part in the law of the Netherlands. We attribute the following to the disadvantages of using coordination regulation.

First, coordination norms are not used in all possible spheres of constitutional regulation. For example, they are almost absent in the norms governing the activities of local government. There are no such norms in the sphere of interaction between local self-government and state authorities, which is a significant drawback of Russian coordination regulation. Secondly, laws often indicate that an official or a government body has coordination powers, but it is not clear in what form they can be implemented. It is clear that the entire regulation mechanism cannot be reflected in the country's constitution, however, for the majority of high-ranking officials it would be desirable, in our opinion, as we have already written earlier.

Literature:

1. A.A. Maksurov Coordination in legal systems of the countries of Europe. Part I. Monograph - M.: Rusays, 2018.- 544 p.
2. Culture moves // <https://www.government.nl/documents/letters/2013/10/15/culture-moves>
3. Maksurov A.A. The main characteristics of the coordination legal technique // Actual problems of the theory and history of the legal system of society: Sat. scientific. tr. / resp. ed. V.N. Kartashov. Yaroslavl, 2012. Issue. 11. - S. 114-121.

THE ROLE AND PLACE OF PSYCHOLOGICAL CULTURE IN THE PROFESSIONAL CULTURE OF A LAWYER

Tyubay Anatsiya Vadymivna
student, National Aviation University, Kyiv

Many people believe the legal profession requires only theoretical knowledge. Of course, knowing legislation and the ability to use it correctly are the main attributes of a lawyer. However, it is not enough. Another element is a professional culture. Professional culture is a culture of a group of people that are united by their profession. It is based on the principles of general culture, yet it is different according to the features of the implementation of its tasks and functions. The structure of the professional culture of a lawyer is wide enough. We decided to pay attention to the psychological kind.

A lawyer works with many people, each of them, according to their position in the legal process (a client, a judge, a prosecutor, etc.), has different opinions and views on the case. Usually, clients do not understand a specific of Law, what makes a lawyer to find correct words and to make the whole situation clear for them.

The psychological culture of a lawyer is an organic unity of psychological education of will, relevant professional and psychological qualities that cause effective influence on the regulation of legal relations in society [1, c. 56]. It should be understood, that psychological culture of a lawyer has a specific structure that includes next elements: knowledge of the mental composition of man, comprehension of the psychological and legal essence of the fundamental categories of jurisprudence; confidence in the need for psychological knowledge for highly professional activities; ability to use psychodiagnostics in the process of communication, to reveal the mental states of various subjects in specific situations of professional activity, to feel the nature of human behavior: the client, the suspect, the accused, etc.; psychologically behave accurately when considering a legal case [2, c. 29].

Another important feature of that culture is variety of temperaments. Temperament, in psychology, an aspect of personality concerned with emotional dispositions and reactions and their speed and intensity [3]. The type of temperament must be taken into account in the activities of a lawyer in the process of communicating with different categories of people, be able to diagnose it in order to determine the optimal mode of interaction, establish psychological contact, choose ways to influence personality. Depending on the type of temperament, a person may react differently to one or another stimulus [4, c. 167]. There are four main types of temperaments: melancholic, sanguine, phlegmatic, choleric.

Sanguine temperament is characterized by the mastery of psychological methods of influencing people is characterized by great mobility, activity, but is dominated by balance, order. Such a lawyer quickly gets in touch with interlocutors, quickly gets acquainted, actively offers his services, dynamically solves problems.

Choleric is characterized by imbalance, feverishness, irritability, agitation and unpredictability. He has a strong nervous system, can perform tasks of increased complexity, work in an extraordinary operational environment. But a choleric lawyer needs constant monitoring, which is accompanied by demanding.

A phlegmatic lawyer is characterized by a stable psychological culture. Confident in making decisions, it is difficult to get him mad, he relies only on his own discretion.

A melancholic lawyer is characterized by a weak, unbalanced, inert type of nervous system. Such lawyers are very vulnerable, often despair and feel helpless [5, c. 170-175].

Thus, legal profession includes not only knowledge of the law, but various aspects, such as psychological culture. Psychological culture gives a better understanding of a lawyer's behavior according to his type of

temperament. It helps to find correct words to provide connection between lawyer and other participant (client, judge, prosecutor, investigator etc.).

References:

1. В.О.Криволапчук О.М. Пасько, О.М. Цільмак Юридика деонтологія (альбом схем) – Одеса: ОДУВС. – 2009 – 84с.
2. Тетарчук І.В. Юридика деонтологія. Для підготовки до іспитів. Навчальний посібник. – Київ: ЦНЛ. – 2017 – 158 с.
3. Britannica. Psychology and Mental health. Temperament. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.britannica.com/topic/temperament>
4. Ковалев А. Г., Мясичев В. Н. Темперамент и характер // Психология индивидуальных различий. Тексты / Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. — М.: Изд-во МГУ, 1982. — С. 167–171.
5. Сливка С. Юридика деонтологія. Підручник. Вид. 2-е, пере-роб. і доп. – К.: Атіка, 2003. – 320 с.

ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ ЗА НАЯВНОСТІ НЕДОЛІКІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Матат Юрій Ігорович

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії і філософії права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Із ратифікацією Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенції), наша держава взяла на себе зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуватиме під її юрисдикцією, права і свободи, передбачені цим міжнародно-правовим документом. На виконання зазначених зобов'язань Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. (далі – Закон № 3477-IV), який врегулював зокрема відносини, що виникають у зв'язку із впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини. Так, статтею 17 згаданого Закону № 3477-IV визначено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права.

Застосування вітчизняними судами положень Конвенції та практики ЄСПЛ покликане сприяти усуненню причин порушення Україною Конвенції і протоколів до неї, орієнтувати правозастосовну практику на впровадження визнаних ЄСПЛ стандартів прав людини, а також створити

передумови для зменшення числа заяв до ЄСПЛ проти України. При цьому особливого значення практика ЄСПЛ набуває у разі наявності у національному законодавстві прогалин, колізій чи інших системних деформацій правового тексту, у тому числі у випадках, коли наявна необхідність відмовитися від застосування припису законодавства, який суперечить зобов'язанням України у сфері забезпечення прав людини [1, с. 127].

В контексті наведеного проаналізуємо роль рішень ЄСПЛ для вітчизняної правозастосовної практики на конкретному кейсі. Так, на розгляді Великої Палати Верховного Суду (далі – Великої Палати ВС) перебувала справа № 233/4308/17, у якій позивачка, будучи викладачем позашкільного навчального закладу, намагалася через звернення до суду реалізувати право на отримання пенсії за вислугу років. Суд, розглядаючи зазначену справу встановив, що чинні нормативно-правові акти не передбачали для викладачів позашкільних навчальних закладів права на отримання пенсії за вислугу років. Відтак, у цій справі Велика Палата ВС, вирішуючи проблему правової невизначеності у сфері пенсійного забезпечення викладачів у позашкільних закладах освіти, спиралась на рішення ЄСПЛ у справі «Щокін проти України» від 14 жовтня 2010 року, у п. 52, 56 якого Європейський Суд з прав людини зазначив, що тлумачення й застосування національного законодавства є прерогативою національних органів. Суд, однак, зобов'язаний переконатися в тому, що спосіб, у який тлумачиться й застосовується національне законодавство, призводить до наслідків, сумісних із принципами Конвенції з погляду тлумачення їх у світлі практики Суду. На думку ЄСПЛ, відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості та точності, які передбачали можливість різного тлумачення, порушує вимогу «якості закону», передбачену Конвенцією, і не забезпечує адекватний захист від свавільного втручання публічних органів державної влади в майнові права заявника. З огляду на проаналізовані норми законодавства й ураховуючи наявність у національному законодавстві прогалин щодо захисту прав людини та основних свобод, зокрема, у сфері пенсійного забезпечення викладачів у позашкільних закладах освіти, визначених у Конвенції, а також з метою реалізації положень ст. 46 Конституції України щодо недопущення обмеження конституційного права громадян на достатній життєвий рівень громадян України, що потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що викладачі позашкільних навчальних закладів, які входять до структури освіти України, мають право отримання пенсії за вислугу років (постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 233/4308/17) [2].

У іншому кейсі, Велика Палата ВС, аналізуючи зміст статті 88 Закону України «Про нотаріат», якою передбачено, що нотаріус вчиняє виконавчі написи за умови, що з дня виникнення права вимоги минуло не більше трьох років, а у відносинах між підприємствами, установами та організаціями - не більше одного року, дійшла висновку, що встановлення для юридичної особи-кредитора у порівнянні з фізичною особою-кредитором меншого строку для звернення до нотаріуса для вчинення ним виконавчого напису стосовно майна юридичних осіб-боржників є дискримінацією юридичної особи-кредитора за ознакою її статусу. Зазначеного висновку Велика Палата ВС дійшла на підставі аналізу положень статті 14 Конвенції, яка визначає, що користування правами і свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою, зокрема і за ознакою статусу особи, статті 1 Першого протоколу до Конвенції, відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном, а також практики ЄСПЛ, яка вказує на те, що дискримінація означає поводження з особами у різний спосіб без об'єктивного та розумного обґрунтування у відносно схожих ситуаціях (див. *mutatis mutandis* рішення від 11 червня 2002 року у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства», заява № 36042/97, § 48). З урахуванням зазначеного, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що загальний строк для звернення до нотаріуса із заявою про вчинення виконавчого напису становить три роки незалежно від суб'єктного складу сторін правовідносин [3].

Отже, як можемо побачити, в аналізованому кейсі суд посилався на принцип заборони дискримінації, закріплений у ст. 14 Конвенції. Це надало можливість суду обґрунтувати висновок, що припис статті 88 Закону України «Про нотаріат» суперечить міжнародно-правовим актам, а відтак не повинен застосовуватися.

При визначенні місця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики ЄСПЛ у системі джерел права в Україні необхідно враховувати ряд положень: (а) положення Конвенції та рішення Суду мають верховенство над національним правом для держав-учасниць; (б) якщо права не передбачені в Основному Законі, їх реалізація можлива безпосередньо на підставі положень Конвенції; (в) наявність прогалини в національному законодавстві не перешкоджає особі апелювати в національному суді до норм Конвенції, а національним судам – виносити на їх основі рішення, у тому числі у випадку наявності прогалини щодо тих прав і свобод людини, які встановлені Конвенцією або рішеннями Суду; (г) у випадках, коли законодавче регулювання на національному рівні здійснювалось на підставі рішення Суду (тобто після фактичної констатації Судом відповідної прогалини), при застосуванні цих норм необхідним є звернення до положень Конвенції або практики

Суду, оскільки інший підхід унеможливить застосування таких норм національного законодавства у світлі міжнародних стандартів прав людини [4, с. 140].

Визнання в Україні на законодавчому рівні положень Конвенції та практики Суду джерелом права означає, що у випадку наявності недоліків правового регулювання, національні суди вирішують такі справи безпосередньо на підставі положень Конвенції та практики Європейського суду з прав людини, застосовуючи їх як джерело права. Виходячи з обов'язку дотримання положень Конвенції, національні суди мають тлумачити положення внутрішньодержавного права у світлі вимог, визначених Конвенцією, й застосовувати безпосередньо її положення у разі суперечності приписів законодавства міжнародним зобов'язанням України.

Література:

1. Загальна теорія права : підруч. / О. В. Петришин та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568 с.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 233/4308/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883404> (дата звернення: 27.11.2020).
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року у справі № 916/3006/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589983> (дата звернення: 27.11.2020).
4. Матат Ю. І. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності : монографія. Х. : Право, 2015. 176 с.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ, ЩО МІСТЯТЬ ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

*Бурковська Олександра Ігорівна
здобувачка вищої освіти СО «Магістр», Донецький національний
університет імені Василя Стуса*

На сьогоднішній день національний механізм здійснення митного контролю товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, знаходиться лише на початковій стадії розробки та потребує подальшого вдосконалення, на що вказують не тільки українські дослідники та практики, а й авторитетні міжнародні установи. Так, глобальний центр інноваційної політики Торгової палати США щороку оприлюднює Міжнародний індекс інтелектуальної власності, який надає оцінку рівню захищеності та розвитку сфери інтелектуальної власності у 53 країнах світу. Відповідно до звіту за 2020 рік, Україна отримала 19,83 бали із 50 можливих та посіла в загальному рейтингу 38 місце. Також вказані дані дають можливість визначити основні проблеми захисту прав інтелектуальної власності (далі – ПІВ) на митному кордоні України. Зокрема, показник «Прозорість і публічна звітність митних органів щодо порушень прав інтелектуальної власності у сфері торгівлі» отримав 0 балів, а показник «Ефективні заходи на кордоні» – 0,25 бали [1].

Теоретичну основу дослідження питання захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України становлять фундаментальні напрацювання таких вчених, як: О. М. Тропіна, С. П. Филь, О. С. Харченко, В. В. Заяц, А. Д. Войцешук, О. М. Волощенко, А. Г. Пишна, В. А. Свирида, І. М. Бенедисюк, Н. І. Білак, Н. В. Волкова, Ю. М. Дьомін та ін. Однак існує необхідність в подальшому дослідженні даного питання з огляду на наявні проблеми практичного застосування митними органами існуючого наразі механізму захисту інтелектуальної власності.

Питання сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон на сьогодні врегульовано Митним кодексом України (далі – МКУ) [2], а саме Розділом XIV. Однак аналіз наукових досліджень у сфері митного контролю щодо оформлення товарів, що містять об'єкти ПІВ, дає підстави стверджувати, що досить дискусійним є характер законодавчого положення, передбаченого ч. 1 ст. 400 МКУ у чинній редакції, що встановлює: «У разі підозри, що внаслідок

переміщення через митний кордон України товарів, щодо яких правовласником не подано заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до статті 398 цього Кодексу, можуть бути порушені такі права, митний орган може за власною ініціативою призупинити митне оформлення зазначених товарів, за винятком швидкопсувних» [2].

Зазначене положення наділяє працівників митних органів дискреційними повноваженнями превентивного характеру, які передбачають застосування до потенційних порушників заходів запобігання вчиненню правопорушення. Однак слід звернути увагу, що дана редакція статті містить певні ризики неналежного її виконання як під впливом помилкового судження, так і внаслідок умисного вчинення дій шляхом використання службового становища [3, с. 20].

При цьому варто звернути увагу на те, що на підставі інформації митного реєстру у 2019 р. зафіксовано 6875 випадків призупинення митного оформлення товарів за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності. Однак підозра щодо порушення такого права підтвердилася лише у 30 випадках [4].

Також висновки про невисокі показники роботи митних органів свідчить і практика ЄСПЛ. Зокрема, у рішенні від 24 листопада 2016 року у справі «ТОВ «Полімерконтейнер» проти України» суд звернув увагу на систематичні порушення з боку українських митних органів, що присвоювали один і той самий невірний код тому й самому імпортованому товару незважаючи на низку судових рішень національних судів, якими відповідні рішення митниці скасовувалися [5].

Проте неприпустимим є існування ситуації, коли застосування попереджувального заходу ґрунтується на особистій думці працівника митного органу, який може не мати достатньої кваліфікації для цього або зловживає своїм службовим становищем. Помилка судження або умисні дії щодо підозри неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності може спричинити процес гальмування зовнішньоекономічної діяльності суб'єкта, маючи наслідком втрату прибутків у вигляді майнової шкоди. А тому застосування наявної у ч. 1 ст. 400 МКУ термінологічної конструкції не є доцільним з точки зору об'єктивності. У зв'язку з цим пропонується використати замість слів «у разі підозри» конкретні критерії, на яких може ґрунтуватися рішення митного органу призупинити митне оформлення [3, с. 20].

Таким чином, необґрунтованим є надання митним органам тих дискреційних повноважень, що передбачені наразі ч. 1 ст. 400 Митного кодексу України. Тому, задля підвищення ефективності роботи митних органів у сфері захисту прав інтелектуальної власності, пропонується викласти зазначену норму наступним чином: «У разі відсутності

правовстановлюючих документів на право використання об'єкта інтелектуальної власності та наявності спільних ознак об'єктів, які перетинають кордон, з об'єктами, внесеними до митного реєстру, митний орган може за власною ініціативою призупинити митне оформлення зазначених товарів, за винятком швидкопсувних».

Література:

1. U.S. Chamber Releases 2020 International IP Index. *Global Innovation Policy Center*. URL: <https://clc.to/uschambe> (дата звернення: 09.12.2020).
2. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №№ 44-48. Ст. 552. (Із змінами).
3. Волощенко О. М. Новелізація законодавства інтелектуальної власності в умовах євроінтеграційної політики України: проблеми теорії і практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №4. С. 17-21.
4. Аналіз регуляторного впливу до проєкту наказу Міністерства фінансів України. *Офіційний сайт Державної регуляторної служби України*. URL: <https://clc.to/drs.gov.ua> (дата звернення: 09.12.2020).
5. ТОВ «Полімерконтейнер» проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 24 листопада 2016 р. у справі № 23620/05. *Офіційний вісник України*. 2017 р. № 98. Ст. 3028.

Науковий керівник: Петренко Ганна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права, Донецький національний університет імені Василя Стуса

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Владовська Катерина Петрівна
старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Недзельська Ульяна Валентинівна
студентка 2-го курсу факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Розвиток гендерного законодавства в Україні відбувається досить швидкими темпами. Одним із головних досягнень є створення нормативно-правової бази з питань гендерної рівності, яка поступово

приводиться у відповідність до міжнародних стандартів. Головним нормативно-правовим актом України, спрямованим на реалізацію жінками та чоловіками своїх рівних прав і можливостей, є Конституція, яка закріпила рівність прав жінок і чоловіків. Стаття 24 Конституції України гарантує, що «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». На розвиток вказаних положень Конституції у 2005 році було прийнято спеціальний законодавчий акт з гендерної проблематики – Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», який став практичним втіленням головних принципів рівності статей. З метою уніфікації підходів і забезпечення послідовності та сталості в діяльності державних органів щодо забезпечення рівності прав і можливостей для всіх людей у 2012 році був прийнятий Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [1, ст. 19].

В Законі України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» зазначається, що формування кадрового резерву для заміщення посад державних службовців і посад в органах місцевого самоврядування, просування їх по службі здійснюється із забезпеченням рівних прав та можливостей для жінок і чоловіків. Дискримінація за ознакою статі при прийнятті на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування і під час її проходження забороняється [5].

Однією з особливостей функціонування державної служби на сучасному етапі в Україні є переважаюча зайнятість у ній жінок, яка постійно зростає. Співвідношення державних службовців за категоріями посад демонструє, що чим вища посада, тим менша кількість жінок її обіймає. Це може бути ознакою дискримінації жінок у процесі прийняття управлінських рішень. І хоча кількість жінок-керівників в останні роки зростає, проте таке збільшення не є достатнім для подолання відповідної дискримінації у сфері державної служби. Держслужбовці не готові самі поліпшити ситуацію щодо гендерної рівності, зокрема більшість жінок вважає, що краще, коли їх керівником буде чоловік. Основними перепонами на шляху кар'єрного зростання жінки є:

- традиційні стереотипи суспільства щодо соціальної ролі жінки як матері, виховательки дітей та домогосподарки;
- подвійна зайнятість жінки – поєднання сімейних обов'язків і професійних функцій;
- ненормований робочий день керівника [6, ст. 167].

Пропоную ознайомитись з представництвом жінок і чоловіків в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування Хмельницької області.

Серед голів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) жінки складають 26,8%, серед депутатів обласної ради VI скликання – 17,8%, серед депутатів обласної ради VII скликання – 16,6% [4].

Бачимо, що в органах виконавчої влади та місцевого самоврядування Хмельницької області яскраво виражене недостатнє представництво жінок. Гадаю, така гендерна нерівність спричиняє недостатню увагу до соціальної політики. Тому потрібно більше залучати жінок до управлінської діяльності.

Стратегія гендерної рівності в Україні, на даний час є основним документом, спрямованим на реалізацію гендерної політики держави, інструментом її реалізації та здійснення моніторингу з боку держави і громадянського суспільства, є важливим фактором становлення демократії. Наразі, одним із очікуваних результатів запровадження вказаної концепції є зростання частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних рад та місцевих рад (міст обласного значення) і, як результат, подальший розвиток політичної діяльності серед жінок, підвищення конкурентоспроможності жінок у цьому напрямку [3, ст. 246].

Якщо простежити динаміку гендерних змін порівняно з 2018 роком, то 2019 року Україна покращила свої позиції і наразі посідає 59-те місце зі 153 країн і де-юре зміцнила свої позиції на шість пунктів, але де-факто більше, бо 2018 року країна займала 65-те місце, але серед 149 країн. Якщо говорити про показник гендерного паритету, то він збільшився із 70,8 до 72,2 %, тобто для досягнення 100 % гендерної рівності нам бракує 27,8 % (для порівняння: лідеру рейтингу, Ісландії, не вистачає 12,3 %) [2].

Результати даних змін безумовно є позитивними, але якщо проаналізувати детально кожен сферу суспільного життя, зокрема сферу державного управління, можна побачити, що гендерної рівності там не має. Тому залучення жінок до управлінської діяльності є не лише бажане, а й здатне підвищити її ефективність та принести певну користь суспільству.

25-26 листопада 2020 року відбувся Четвертий український жіночий конгрес, що об'єднав 55 спікерів та спікерок для щорічної дискусії щодо важливих питань політики рівності між жінками та чоловіками. Відкрила роботу форуму в.о. Голови Верховної Ради України Олена Кондратюк. Участь також взяв Прем'єр-міністр Денис Шмигаль. Прем'єр зауважив, що цього року десятки жінок в Україні вирішили спробувати себе у політиці: “Вони відкинули стереотипи і проявили себе. За попередніми даними, найбільше жінок були обрані у маленьких містах і громадах із кількістю виборців до 10 тисяч виборців – це 42% від усіх обраних жінок. В районних радах 33,7% обраних депутаток, у радах громад з кількістю виборців понад 10 тисяч виборців – майже 33% і в облрадах – 25% жінок.

Я радий, що цей процес починається саме з громад. Це суспільна трансформація”. Народна депутатка від фракції Європейська солідарність Іванна Климпуш-Цинцадзе зауважила, що попри гендерні квоти, наразі в українській політиці немає паритетного представлення обох статей. “54% населення України – це жінки. Ми не маємо рівного представлення виборців ні на обласному, ні на місцевому рівнях. У політиці досі існує піраміда, коли на рівні ОТГ ми маємо понад 42% жінок депутаток, а на рівні Верховної ради – 21%. Тобто чим більша політична вага і вищий рівень прийняття рішень, тим менше там жінок”, – нагадала Іванна Климпуш-Цинцадзе [8].

11 квітня 2018 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року». В ній закріплено, що поєднання політики гендерного інтегрування в усіх сферах життя і за всіма напрямками суспільного розвитку та поліпшення становища жінок у тих сферах, де існує нерівність, є основою забезпечення гендерної рівності та сталого розвитку суспільства [7].

Удосконалення тільки законодавчої бази чи адміністративних структур, що відповідають за забезпечення гендерної рівності, дало, звичайно, за роки незалежності певні поштовхи, але потрібно працювати над механізмами практичної реалізації всіх гендерних програм.

Таким чином, гендерний паритет у державному управлінні має постати гендерно збалансованою участю в процесах управління суспільним розвитком, що передбачає не лише присутність однакової кількості жінок і чоловіків, а й певну якість цієї участі, тобто свідому діяльність представників обох статей у процесах прийняття управлінських рішень.

Література:

1. Гендерна політика в системі публічного управління України / [М. Канавець (кер. авт. колективу), Ю. Лихач, А. Кукуля, А. Алексєєнко, О. Бутенко, В. Костик, О. Руденко, Н. Богданова; за заг. ред. К. Ващенка]. – К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2018. – 125 с.
2. Глобальний гендерний розрив в 2019 році: висновки для України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/library/ekonomika/globalniy-genderniy-rozriv-v-2019-rotsi-visnovki-dlya-ukraini-1341342.html>
3. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. — К.: «Хай-Тек Прес», 2018. — 560 с.

4. Гендерні профілі 24 областей України та м. Києва. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/gender/genderni-profil-oblastei>.
5. Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52, ст.561. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
6. Пашко І. С. Гендерна політика в системі державної служби України / І. С. Пашко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. - 2018. - № 3. - С. 165-170.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11 квітня 2018 р. № 273. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#Text>
8. Український Жіночий Конгрес. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://womenua.today/news/>

ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООРДИНАЦІЇ ТА КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ РЕФОРМИ

Єфімова Інна Веніамінівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін Університету митної справи та фінансів

Для розв'язання проблеми корупції Україна досягла значного прогресу у створенні потужної законодавчої та інституційної інфраструктури. Проте рівень сприйняття проявів корупції громадянами та бізнесом і досягнення у реалізації реформи у сфері запобігання та протидії корупції незадовільний. Державі необхідна підтримка та залучення громадян для більш ефективної роботи із запобігання та протидії корупції. Необхідно звернути увагу на комунікації у сфері запобігання та протидії корупції з метою ефективнішої координації зусиль всіх учасників антикорупційної реформи.

Можуть сприяти позитивним змінам у довгостроковій перспективі ефективні комунікації у сфері запобігання та протидії корупції та донесення перевіреної інформації до суспільства, а саме у сприйнятті корупції та у моделях поведінки в ситуаціях, коли громадянин стикається з проявами корупції.

Основна маса громадян визнає панування корупції у державі, зустрічається з її проявами регулярно та вважає державних посадових осіб

надто корумпованими для того, щоб можна було виправити цю ситуацію. Існує практика самоусунення від розв'язання проблеми на усіх рівнях. Однією з ключових проблем і перешкодою віри у майбутнє без корупції та для змін у моделях поведінки громадян є скептичне ставлення.

Загальна тенденція сприйняття корупції та досвід встановлення корупційних відносин характеризуються негативною динамікою, ставлення населення до власної ролі у провадженні антикорупційної діяльності поступово змінюється на краще. Зростає кількість осіб, готових вживати дієвих заходів до чиновників, які порушили їх права, збільшується кількість осіб, які вважають, що саме пересічні громадяни повинні нести відповідальність за подолання корупції.

Ефективні урядові комунікації повинні забезпечувати міцну підтримку імплементації антикорупційної реформи, а також слугувати інструментом інформування та мотивації громадян, бізнесу та власне посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування до мінімізації їх бажання бути втягнутими у корупційні схеми, а також інструментом підвищення їх готовності до активного запобігання корупції. Реальною проблемою сьогодення є відсутність комплексу кампаній у сфері антикорупційних комунікацій, які можуть сприяти змінам у моделях поведінки суспільства та забезпечити нетерпимість кожної особи до будь-яких проявів корупції.

У вересні 2020 року набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України № 781 «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2020 рік та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України».

Створення та розбудова системи комплексних, послідовних та скоординованих антикорупційних комунікацій є метою реалізації Стратегії.

Антикорупційна реформа є ефективним інструментом запобігання та протидії корупції на державному, інституційному та побутовому рівні, а в суспільстві формується довіра до антикорупційних ініціатив Уряду та зменшується толерантність до будь-яких проявів корупції.

Уряд затвердив план заходів з реалізації Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2020 р., що включає, зокрема, такі завдання:

- реалізація системи моніторингу та оцінки ефективності антикорупційних комунікацій;
- проведення регулярних медіа-заходів з антикорупційної тематики у державних органах за участю осіб, уповноважених на здійснення комунікацій з антикорупційних питань;
- сприяння залученню громадськості для визначення механізму вироблення рішень у сфері запобігання та протидії корупції;

- розміщення публікації, інформації про запобігання, виявлення та протидію корупції на офіційних веб-сайтах центральних органів виконавчої влади, інших державних органів;
- участь представників органів державної влади у розробленні навчальних курсів (у тому числі в режимі реального часу) та проведенні тренінгів з антикорупційних комунікацій для представників центральних органів виконавчої влади, державних органів, облдержадміністрацій;
- випуск комунікаційних продуктів, що стосуються питань запобігання та протидії корупції, у тому числі тих, що сприяють зниженню толерантності до корупції в суспільстві.

Для досягнення цілей Стратегії необхідно дотримуватися таких принципів та підходів у провадженні антикорупційних комунікацій, як *зв'язок з антикорупційною реформою, стратегічність, комплексність, послідовність, інклюзивність, активність, відкритість, чесність, неупередженість, доступність, збалансованість.*

Зазначене дасть змогу формувати повну картину реалізації антикорупційної реформи.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції на 2020 рік та внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 2 вересня 2020 р. № 781.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2017 р. № 576-р «Про схвалення Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції».
3. Лісовський П.М. Контррозвідка: квантова безпека та громадськість: навч. посібник.- К.: Видавничий дім «Кондор», 2020.- С. 155.

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ РАД У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Зубицька Ірина Володимирівна

студентка 3 курсу, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Щебетун Ірина Степанівна

доцент, Донецький національний університет імені Василя Стуса

На сьогоднішній день існує проблема невисокої активності молоді щодо участі у суспільному та політичному житті в Україні, особливо це актуально для тих молодих людей, які мешкають у маленьких селах та селищах. Пояснюється це переважно тим, що їм, зазвичай, не вистачає

базових умінь та навичок, під час проведення публічних виступів, практики адміністрування, роботі в команді, медіа грамотність чи управління проектами. Тільки незначна кількість молоді повноцінно реалізує себе в житті, намагаючись досягти чітких цілей і знайти своє місце в розвитку громади та суспільства.

Саме активна участь молоді, їх діяльність та ініціативи мають важливе значення в процесі розбудови демократичного та громадянського суспільства, під час обговорення та прийняття рішень місцевими радами, вирішення проблем на місцях.

Дослідженням цієї проблеми займалися такі науковці: О.С. Арсентьєва, С.О Митрохін, І. І. Романюк, С. С. Щеглова, О. Кузьміна, А. Соколова, Є. Грачова, І. Артеменко та інші. Участь молоді має вагоме значення і вирішення питань будь-якої громади не мають обмежуватися тільки діяльністю місцевих рад. З метою підвищення ефективності діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування є необхідність залучення молоді як членів територіальних громад до вирішення питань місцевого значення, до діяльності зазначених органів, зокрема шляхом створення консультативно-дорадчих органів - Молодіжних рад при місцевих радах.

Місцеві та регіональні органи влади, які є найближчими до молоді, можуть створити умови, за яких молоді люди не тільки мали б можливість познайомитися з принципами демократії на місцевому рівні, а й мали б можливість реалізувати їх на практиці.

Так, одним із засобів активізації участі молодого покоління в справах місцевого самоврядування є створення Молодіжної Ради (далі – Ради), яка виступає консультативно-дорадчим органом, що діє при місцевій раді. У своїй діяльності Рада керується Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами. Основними завданнями Ради є:

1) сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади з питань реалізації державної політики у молодіжній сфері, проведенню роботи з роз'яснення її цілей та завдань;

2) розроблення механізму взаємодії Кабінету Міністрів України, органів виконавчої влади і молодіжних громадських організацій на засадах партнерства, відкритості та прозорості;

3) сприяння залученню молоді до вирішення питань соціально-економічного, політичного та культурного життя суспільства;

4) вивчення, системний аналіз і прогнозування соціально-економічних та суспільно-політичних процесів у молодіжному середовищі;

5) підготовка пропозицій щодо удосконалення законодавства з питань реалізації державної політики у молодіжній сфері, соціального становлення та розвитку молоді [1].

Ключовою метою діяльності таких Рад є створення підґрунтя для підвищення рівня активності молоді, залучення її до процесу вирішення питань життєдіяльності своїх громад, формування почуття того, що їхня думка важлива і до неї прислухаються. Молодіжні Ради можуть стати тим соціальним майданчиком для розвитку демократичних поглядів, новим середовищем розвитку і формування професійних навичок, які потім сформують якісний кадровий резерв для муніципальних органів, освітніх та культурних установ тощо.

Як слушно зауважує О. С. Арсентьєва, попри значні позитивні зміни в громаді, молодь залишається мало інформованою, що спонукає до пошуку осередків проведення вільного часу і самореалізації у територіальних центрах, великих міст. Існує проблема неповернення молоді після навчання до рідного дому [2, с. 33].

За даними соціологічного дослідження «Молодь України – 2017» майже 47% опитаних, які мешкають в об'єднаних громадах, зазначають, що не відчують змін для молоді після створення громад, 13% відчують позитивні зміни, 87% молодих людей не бере участь у будь-яких заходах, які стосуються життя власного населеного пункту [3, с. 29], що є вагомою проблемою будь-якої територіальної громади на даний час.

Тому створення такої структури як Молодіжна Рада може забезпечити середовище для вільного вираження молоддю своїх проблем, що стосуються, зокрема, політики влади; запропонувати умови і можливості для висловлення свої пропозиції для місцевих і регіональних органів влади; надати можливості органам місцевого самоврядування консультувати молодь з конкретних питань; забезпечити організацію та проведення форумів, на яких розробляються, контролюються та оцінюються проекти за участю молодих людей; забезпечити умови для сприяння проведенню консультацій з асоціаціями та молодіжними організаціями; сприяти участі молоді в інших консультативних органах місцевих і регіональних влад [4, с.33-34].

На думку О. Яреми, умовами реалізації ефективної молодіжної політики на рівні громади може стати:

- формування стратегічного бачення й обґрунтованих напрямів розвитку молодіжної сфери на рівні громади з урахуванням потреб і запитів молоді;

- виділення молодіжної політики в окремий напрям роботи виконавчих органів ОТГ та відповідне фінансування такої діяльності;

– формування молодіжної інфраструктури, що передбачає підтримку та розвиток діючих і створення нових молодіжних центрів/молодіжних просторів та запровадження діяльності молодіжних працівників [5, с. 5].

Отже, місцеві органи влади, зокрема, органи місцевого самоврядування, повинні створити всі необхідні умови для реальної можливості молодих людей брати участь в демократичних структурах і процесах, висловлення своїх думок і прийняття рішень, які впливатимуть на них та їхнє життя. Як казав Роберт Хард: «Жодних рішень для молоді без молоді», тому активна участь молоді у громадському та політичному житті країни, житті своєї територіальної громади має бути невід’ємною складовою в процесі побудови дійсно демократичного та громадянського суспільства.

Література:

1. Про утворення Молодіжної Ради: постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2012 р., №673. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/245424041> (дата звернення: 24.11.2020)
2. Арсентьева О. С., Митрохін С.О. Реалізація молодіжної політики в умовах децентралізації: монографія. Сєверодонецьк, 2018. 19 с.
3. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. URL: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2017/11/16/9/Derjavna_dopovid_za_pid_symkami_20_16_roku.pdf (дата звернення: 24.11.2020)
4. Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f> (дата звернення: 24.11.2020)
5. Ярема О. Формування державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації. *Молодіжна політика та молодіжна робота*: матер. II міжрегіональної наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 14 грудня 2017 р.). Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. С. 3-6.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК СУБ’ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ

Пустовіт А.В.

*студентка 2 курсу магістратури, 6 групи, факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Територіальні громади відіграють важливу роль в функціонуванні держави, оскільки вони є основним, первинним суб’єктом місцевого самоврядування.

Поняття територіальної громади, закріплене на законодавчому рівні, зокрема у Конституції України та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні», де територіальна громада визначається як жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [1].

Однак, науковці щодо визначення цього терміну дають більш повне визначення територіальній громаді, так, наприклад О. Батанов і територіальну громаду визначає як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб – жителів (громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, біженців, вимушених переселенців), що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані індивідуально-територіальними зв'язками системного характеру [2, с 315].

Таким чином, можна визначити, однією із особливостей місцевого самоврядування є реалізація місцевих інтересів, та вирішення проблем за допомогою публічно-владних інструментів, на що і спрямована муніципальна влада.

Тому при здійсненні своєї діяльності вони реалізують певні права, зокрема:

- право на формування відповідних органів шляхом проведення виборів, загальних зборів громадян за місцем проживання;
- право на проведення місцевих референдумів,
- право на місцеві ініціативи, громадські слухання,
- право на індивідуальні й колективні звернення,
- право на громадські експертизи та обговорення, інші не заборонені конституцією форми місцевої демократії;
- право на управління місцевими бюджетами, рухомим і нерухомим майном комунальної власності, тощо [3, с. 152].

Що стосується муніципальної влади, то вона направлена на здійснення реалізації інтересів жителів, та вирішення проблем місцевої громади власними силами, що виникають в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Важливо зазначити, що у межах територіальних громад місцеві інтереси в певному аспекті переважають над глобальними, оскільки вони направляють всі свої зусилля задля досягнення спільної єдиної мети, мети громади.

Отже, територіальна громада є особливим суб'єктом для реалізації муніципальної влади, яка полягає у реалізації функцій і повноважень місцевого самоврядування задля досягнення спільної мети та здійсненні інтересів громадян певної території.

Однак, саме спрямованість на вирішення питань місцевого значення, тобто ключових проблем життєдіяльності місцевих жителів, їх спільнот, в результаті впливають суспільство та державу в цілому, що може свідчити про соціальну спрямованість реалізації муніципальної влади територіальними громадами.

Але, на жаль, на законодавчому рівні є недостатнім закріплення конституційно-правового статусу територіальних громад, зокрема в питаннях реалізації прямого народовладдя.

Література:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»: Прийнятий 21 травня 1997 р., № 280/97-ВР // ВВР. – 1997. – № 24.
2. Батанов О.В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: Монографія / О.В. Батанов / За заг. ред. В.Ф.Погорілка. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 512 с.
3. Шевченко А.О. Муніципально-правовий статус територіальної громади в Україні та зарубіжних державах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація. Київський університет туризму, економіки і права, Київ, 2020, 229 с

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ ЯК СКЛАДОВІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Шотник Юлія Володимирівна

студентка, Університет державної фіскальної служби України

Мелешко Олеся Валеріївна

студентка, Університет державної фіскальної служби України

Місцеві податки і збори – це платежі, які встановлюються місцевими органами влади і обов'язкові до сплати їх платниками на певній території [1]. Тому під поняттям місцевих податків та зборів слід розуміти обов'язкові платежі, які справляються на відповідно визначеній адміністративно-територіальній одиниці та сплачується до місцевих бюджетів для виконання останніми покладених на них функцій. Основним завданням місцевого оподаткування є створення стабільних доходних джерел місцевих бюджетів, які в повному обсязі надходять в розпорядження відповідних територій.

Місцеві податки та збори є регулятором перерозподілу ВВП у країні, вони впливають як на соціальні та економічні процеси в регіонах, так і на рівень фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Фіскальна роль місцевих податків та зборів полягає у формуванні фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. У статті 10 Податкового кодексу України встановлено перелік місцевих податків та зборів, виходячи з якого, кожна сільська, селищна чи міська рада приймає рішення щодо встановлення на своїй території тих чи інших місцевих податків та зборів. До місцевих податків належать: податок на майно (який складається із плати за землю, податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки, транспортного податку); єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [2].

Раніше ж перелік та порядок обчислення і сплати місцевих податків і зборів в Україні було визначено Декретом Кабінету Міністрів від 20 травня 1993 року «Про місцеві податки і збори». Було встановлено 17 видів платежів у місцеві бюджети, але кількість місцевих податків та зборів була значно зменшена через те, що по багатьох з них були відсутні об'єкти оподаткування [3]. Однією з причин зменшення переліку місцевих податків та зборів було також і те, що вони не дали того ефекту, якого від них очікували. Установлення і скасування податків та зборів, а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до Податкового кодексу сільськими, селищними, міськими радами та радами об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад у межах їх повноважень, визначених Конституцією України та законами України Встановлення місцевих податків та зборів, не передбачених Податковим кодексом, забороняється.

Місцеві податки і збори повинні становити основою бюджетів територіальних громад міст, селищ, сіл та їх об'єднань і направлятися на підтримку та розвиток, перш за все, соціальної інфраструктури [4]. У той же час діяльність суб'єктів господарювання має базуватись на принципах соціальної відповідальності підприємств, здійснювати позитивний вплив на довкілля і поліпшення життя людей. Лише за умов збалансованості інтересів підприємств, влади і суспільства можна досягти високого соціально-економічного рівня розвитку регіону.

Література:

1. Лопушинський І.П. Місцеві податки і збори: стан та перспективи зростання. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Tavny/2009_63_2/63_2_25.pdf
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

3. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 р. № 56-93 (втратив чинність). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>

Розвиток бюджетної децентралізації в Україні: наукова доповідь / за ред. І. Луніної; НАН України, ДУ «Ін.-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2016. 70 с.

Науковий керівник: Мельник Олена Петрівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри фінансового права, Університет державної фіскальної служби України

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Волкова Лілія Олегівна

*студентка 5 курсу, 8 групи, Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Автономія волі є загальновизнаним сьогодні принципом національного міжнародного приватного права, суть якого полягає в тому, що за складову правопорядку визнається право сторін вільно обирати право, яке має регулювати відносини з іноземним елементом.

Lex voluntatis (автономія волі сторін міжнародних приватноправових відносин) – це фундаментальний принцип будь-якої національної приватноправової системи. Закон, обраний учасником, який здійснив правочин, являє собою застосування права тієї держави, яку оберуть самі сторони. Як національне колізійне право, так і міжнародні договори виходять із того, що під час вирішення всіх колізійних питань у сфері договірних зобов'язань вирішальною є воля сторін [2].

С. Задорожна, досліджуючи принцип автономії волі, наголошує, що автономія волі передбачає «договірний» елемент, тобто автономія волі – це, перш за все, угода про вибір права. Обрання сторонами відповідного правового регулювання виражається в укладанні так званої угоди про застосовуване право – цивільно-правової угоди, сторони якої визначають право, застосовуване до «основної» угоди, ускладненої іноземним елементом та укладеної тими самими особами. Метою укладення угоди про застосовуване право є визначення відповідного правового регулювання угоди і, в більшості випадків, воно слугує для розв'язання проблеми застосовуваного права при розгляді будь-якого спору сторін, що впливає з угоди або пов'язаної з ним» [1].

Автономія волі сторін є загальновизнаним принципом міжнародного приватного права, який відіграє особливу роль у регулюванні міжнародних договорів. Автономія волі дозволяє сторонам договору реалізувати свою свободу шляхом вибору норм того чи іншого правопорядку. У зв'язку з розвиненістю цього інституту він отримав закріплення як на міжнародному рівні, так і в законодавстві різних держав. За загальним доктринальним розумінням договірних відносин автономія волі проявляється через механізм узгодження інтересів сторін щодо порядку їх регулювання чи юрисдикції регулюючого органу або

через механізм погодження на наявний порядок, в умовах якого відбувається укладення міжнародного договору [4].

У Міжнародному приватному праві автономія волі відіграє особливу роль, адже вона виступає як триєдине явище, а саме: як джерело Міжнародного приватного права, його головний спеціальний принцип і одна з колізійних прив'язок. Таке положення автономії волі є феноменом і властиве тільки Міжнародному приватному праві [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що автономія волі сторін є загальновизнаним принципом міжнародного приватного права. У зв'язку з розвиненістю даного інституту він отримав закріплення як на міжнародному рівні, так і в законодавстві різних держав. У зв'язку зі стрімким розвитком міжнародних приватноправових відносин даний принцип набуває все більшої значимості та його межі розширюються.

Література:

1. Задорожна С.М. Угода про вибір права, застосованого до цивільно-правових відносин, ускладнених іноземним елементом. Науковий вісник Чернівецького університету. 2010. Випуск 538. Правознавство. С. 68–72.
2. Міжнародне приватне право : навч. посібник / за ред. В.М. Гайворонського, В.П. Жушмана. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 368 с.
3. Мосс Д.К. Автономия воли в практике международного коммерческого арбитража / под ред. Рубанов А.А. Москва : Изд-во ИГиП РАН, 1996. 83 с.
4. Покачалова А.Г. Автономія волі як основоположний принцип регулювання забезпечення зобов'язань. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2016. Вип. 128. С. 93–101

Науковий керівник: Радчук Олександр Павлович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Гецько Юрій Васильович

студента 5 курсу магістратури, 8 групи, Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Особливе місце в сфері міжнародної торгівлі посідають міжнародні морські перевезення, правове регулювання котрих посідало вагоме місце в міжнародному та національному правах. Договір міжнародного морського

перевезення являє собою правову базу взаємодії відправника, перевізника та отримувача, які є основними суб'єктами відносин із перевезення вантажів. Підвищену зацікавленість викликає взаємодія норм національного та міжнародного приватного права, зокрема, торговельне мореплавство містить велику кількість колізій, котрі впливають з відносин між суб'єктами національного права та іноземним елементом. Зазвичай зазначені питання вирішуються за допомогою колізійних прив'язок, однак актуальним на сьогодні залишається питання щодо їх ефективності.

Питання щодо особливостей договору міжнародних морських перевезень було предметом дослідження таких науковців, як Вишні Є., Долгополова А., Касаткіна О., Микити І, Рябкіна Д., Стрельцова Є. та інших.

Під договором міжнародного морського перевезення потрібно розуміти основні згоди сторін, перевізник, яким зазвичай виступає морська транспортна організація, котра бере на себе зобов'язання доставити вантаж у пункт призначення, за що власник вантажу зобов'язується платити винагороду. Значення такого договору полягає у встановленні правових підстав для виникнення зобов'язань із перевезення та наявність договору є підставою для майнової відповідальності сторін у випадку невиконання ними зобов'язання.

Морські перевезення регулюються диспозитивними нормами, тому більшість питань визначаються в договорі, що надає йому першочерговий статус. В законодавстві України не міститься визначення перевізника та не висуваються особливі вимоги до суб'єктів, які можуть виступати в якості перевізника. Відповідно до ст. 1 Гамбурзьких правил – перевізником є власник судна або фрахтувальник, що є стороною в договорі перевезення із відправником [2]. Особливістю правового статусу морського перевізника полягає в тому, що ним може бути виключно судновласник або фрахтувальник, який уклав із відправником відповідний договір, засвідчений коносаментом або іншим документом, що є підставою для морського перевезення вантажів.

Конвенція ООН про договори повного або часткового міжнародного морського перевезення вантажів 2008 р. (Роттердамські правила) надає визначення, що договором морського перевезення є договір, за яким перевізник за сплату фрахту зобов'язується перевезти вантаж з одного місця до іншого [1]. Гамбурзькі правила визначають сферу застосування даної Конвенції у статті 2, де містять колізійні норми, які не лише визначають сферу застосування даного документа, а й механізму колізійного регулювання договору міжнародного морського перевезення. Тому даний міжнародний правовий документ застосовується до всіх договорів морського перевезення між двома різними державами, якщо: 1)

порт навантаження, який передбачений у договорі морського перевезення, знаходиться в одній з договірних держав; 2) порт розвантаження, який передбачений у договорі морського перевезення, знаходиться у одній з договірних держав; 3) один із опційних портів розвантаження, передбачених у договорі морського перевезення, є фактичним портом розвантаження і такий порт знаходиться в одній з договірних держав; 4) коносамент чи інший документ, який засвідчує договір морського перевезення, виданий в одній з договірних держав; 5) коносамент чи інший документ, який засвідчує договір морського перевезення, передбачає, що такий договір має регулюватись положеннями Конвенції чи законодавством будь-якої іншої держави, які її ратифікують [3].

Роттердамські правила також містять певні колізійні норми, а саме: стаття 6 передбачає, що Конвенція може застосовуватись до договорів морського перевезення, якщо відповідно до них місце отримання вантажу і місце здачі вантажу знаходяться у різних державах і порт вивантаження морського перевезення і порт розвантаження цього морського перевезення знаходяться у різних державах, якщо відповідно до договору морського перевезення одне із наступних місць знаходиться у договірній державі: 1) місце отримання вантажу; 2) порт завантаження; 3) місце здачі вантажу; 4) порт завантаження [3]. Також слід зауважити, що обидві вищезгадані конвенції застосовуються без урахування національності судна, перевізника, виконуючих сторін, вантажовідправника, вантажоотримувача чи будь-яких інших зацікавлених сторін.

Отже, можна зробити висновок, що договір морського перевезення є самостійним договором і виступає одним із видів зовнішньоекономічних договорів. Проблемою визначення даного договору є не встановлення правової природи такого договору в національному та міжнародному приватному праві, що може викликати негативні наслідки для формування договірних відносин у торгівельному мореплаванні та створити перепони для здійснення міжнародних морських перевезень та міжнародних торгових операцій. Окрім того сучасне колізійне регулювання договірних відносин видозмінюється і демонструє нові теоретичні проблеми, які, на жаль, ще не всі досліджені вітчизняною наукою міжнародного приватного права. Також можна зазначити, що застосування матеріального права певної країни, до якого відсилає колізійна норма, не завжди є ефективним для врегулювання тієї чи іншої спірної ситуації, яка виникає при виконанні зобов'язань за договорами.

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори повністю або частково морського міжнародного перевезення вантажів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k30#Text
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів 1978 року (Гамбурзькі правила). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_391#Text
3. Микита І. Поняття договору міжнародного морського перевезення. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ppip_2015_14_29.pdf

Науковий керівник: Радчук Олександр Павлович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ФІКТИВНІ ТА УДАВАНІ ПРАВОЧИННИ ЯК РІЗНОВИД НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ

Грінчук Дмитро Володимирович

здобувач вищої освіти Навчально наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

Недійсність правочинів як явище можна розглядати ще за часів римського права *ius civile*, тому доцільно зазначити, що тема недійсних правочинів є досить багатогранною, оскільки охоплює в собі як правові, так і історичні аспекти.

На підставі положень Цивільного кодексу України, договори та інші правочини є підставою виникнення цивільних прав та обов'язків, тому їх дійсність, як і недійсність, безумовно, має свої наслідки [2]. З цього виходить, що вимоги, згідно з якими правочин є належним юридичним фактом, називаються умовами дійсності правочину. Істотною відмінністю дійсного правочину від недійсного є те, що хоча останній і спрямований на настання юридичних наслідків, втім, через невідповідність чинному законодавству, недійсний правочин ніяких юридичних наслідків не спричиняє. При цьому дії фізичних і юридичних осіб ніби і спрямовані на зміну цивільних правовідносин, але, все ж, не викликають юридичних наслідків через невідповідність вимогам чинного законодавства [1]. На підставі цього можна стверджувати, що якщо вчинений правочин суперечить хоча б одній із вимог чинного цивільного законодавства, він вважається недійсним.

При розгляді теми «недійсні правочини» доцільно дати окрему характеристику **фіктивним** і **удаваним** правочинам. Законодавцем було виокремлено ці види в окремий різновид. Якщо нікчемні та оспорювані

правочини – це правочини, вчинені з вадами волі, то фіктивні й удавані правочини – це правочини, вчинені з вадами мети. Відмінності між фіктивними й удаваними правочинами виявляються при їх аналізі й полягають в істинності волі сторін.

Так, виходячи з положень Цивільного кодексу України, фіктивний правочин – це правочин, який вчинений без наміру створення правових наслідків, які обумовлювалися цим правочином [2].

Таким чином, фіктивний правочин по суті є інсценуванням правочину. Саме такий його характер довести досить непросто, оскільки це можна підтвердити лише непрямыми доказами, і, як наслідок, тільки їх сукупність допомагає переконати суд в уявному характері правочину. Подібне інсценування покликане створити враження прояву волі осіб зробити щось, що ззовні сприймається як правочин. При цьому таке інсценування не обов'язково є дією, можливо і бездіяльністю, якщо воно зовні виглядає як прояв волі особи.

При цьому, якщо сторони або одна зі сторін правочину його виконала або приступила до виконання, відсутні підстави визнавати правочин фіктивним. Адже основна ознака фіктивності правочину, що й дозволяє сумніватися насправді у спрямованості волі її сторін на досягнення певних наслідків, відсутня [3, С. 2].

Так, у п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 9 від 06.11.2009 р. «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» вказується на необхідність враховувати, що власне невиконання правочину сторонами не є свідченням укладення фіктивного правочину. Якщо сторонами не вчинено будь-яких дій на виконання такого правочину, суд ухвалює рішення про визнання правочину недійсним без застосування будь-яких наслідків. У разі якщо на виконання правочину було передано майно, такий правочин не може бути кваліфікований як фіктивний [4].

Принципово інша ситуація складається з удаваним правочином. Так, за Цивільним кодексом України, удаваний правочин – це правочин, який вчинений сторонами з метою приховати інший правочин, який вони насправді вчинили [2]. Таким чином, удаваний правочин, хоч і має своєю метою виникнення правових наслідків, але вони відмінні від тих, які пов'язуються з фактом його вчинення. Фактично сторони прагнуть до вчинення іншого правочину. Отже, удаваний правочин вчиняється для прикриття іншого правочину, внаслідок чого по факту існують два правочини – що прикривається, тобто прихований, і удаваний – такий, що прикриває перший правочин.

Наприклад, у судовій практиці велику кількість становлять договори дарування, з допомогою яких приховувалися договори довічного утримання. Так, рішенням Котелевського районного суду Полтавської

області за позовом М. до П. договір дарування житлового будинку було визнано удаваним на підставі ст. 235 ЦК України як вчиненого для приховання договору довічного утримання. Проте в резолютивній частині суд визнав договір дарування недійсним та поновив право власності на будинок М.

Цілком очевидно, що в цьому випадку договір дарування слід було визнавати недійсним за ст. 229 ЦК України як вчинений через помилку. Суд не може застосувати норми щодо правочину, який сторони насправді вчинили (договір довічного утримання), оскільки невідомо, на яких умовах буде здійснюватися утримування, в чому полягає догляд тощо [3, С. 5-8].

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що фіктивний правочин – це правочин, котрий вчинено без наміру створення правових наслідків, які зумовлені цим правочином. Оформляючи удаваний правочин, сторони при цьому встановлюють інші правовідносини, адже укладення удаваного правочину хоч і передбачає виникнення правовідносин, але не тих, що впливають зі змісту правочину.

Питання недійсних правочинів прямо залежить від законності, оскільки є певним наслідком останнього. Тому при забезпеченні законності слід приділяти значну увагу інституту правочинів, що вкотре спонукає всіх учасників правовідносин до підвищення рівня правосвідомості та правової культури, а необхідність розробки дієвих превентивних механізмів, націльених на забезпечення законності у сфері укладання правочинів, повинна спонукати вітчизняних науковців на нові наукові пошуки.

Література:

1. Ясечко С. В. Генеза поняття "Правочин" у цивільному праві / Світлана Вадимівна Ясечко. // Журнал "Університетські наукові записки". – 2014. – С. 80–87.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1220>.
3. Скиданов К. В. Дійсна воля осіб у фіктивних та удаваних правочинах / К. В. Скиданов // Журнал «Теорія і практика правознавства». – 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 р. №9. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09>.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПОСЕСОРНОГО ЗАХИСТУ РЕЧОВОГО ПРАВА ДАВНІСНОГО ВОЛОДІЛЬЦЯ

Гуйван Петро Дмитрович

кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, професор

Полтавського інституту бізнесу

Здавна науковців-цивілістів цікавило питання про правових статус особи, що володіє чужим майном без належного володільницького титулу. Особливо воно стало актуальним після того, як відносини з фактичного не титульного утримання речі були унормовані в межах правового інституту набувальної давності. Але прокрустове ложе даного набувальницького механізму затісне для усіх реальних правовідносин, що відбуваються в період давності окупації, принаймні, у нинішньому його нормативному змістові. Інститут набувальної давності характеризується самотійним і незалежним володінням «як на праві повної власності», що виключає не лише можливість винагороди «документальному» власнику, а й право останнього на відібрання майна після спливу позовної давності. Вираз «у вигляді власності» у науці розуміється як необхідність юридичного володіння, а не тільки тримання або залежного володіння, щоб ним виражалась воля особи – розпоряджатись річчю як своєю [1, с. 226]. Адже за будь-яких обставин у разі початку набувального строку давнісний володілець не просто фізично утримує річ. Оскільки цивільно-правовий строк є невід’ємною складовою змісту суб’єктивного права, особа протягом набувальної давності реалізує своє право на безтитульне давнісне володіння. Такий процес не можна вважати фактичним станом, це суб’єктивне матеріальне право, яке має конкретний обсяг, обмежене строком і здатне до захисту. Зокрема, законодавець встановив можливості для судового захисту добросовісного набувача у випадку, коли він протягом набувального строку втратить річ не з своєї волі.

Втім, в практичній площині головна проблема полягає в тому, що захистити втрачене право володіння давнісний окупант не може у разі неправомірного фізичного відібрання у нього речі третьою особою, а тим паче – власником. Адже, на відміну від останнього, будучи добросовісним давнісним володільцем, він не може в суді надати документального підтвердження свого права. Фактично, Цивільний кодекс декларує можливість активного власницького захисту лише від посягань інших *неправомочних* суб’єктів. Що стосується самоуправства власника чи титульного володільця, то від них правило ст. 344 ЦК України взагалі не захищає. Такий стан речей, на думку дослідників, аж ніяк не запобігає діям власника (чи іншої повноважної особи) щодо силового відібрання речі у добросовісного володільця як у межах перебігу позовної давності, так і після її закінчення. Навіть попри можливе притягнення винних до

покарання за самоуправство, у потерпілого немає правових підстав щодо повернення від власника силоміць вилученого майна. Більше того, позаяк у цивільному законодавстві ніде не йдеться про способи можливого активного власницького захисту, дослідники приходять до думки про незастосовність віндикаційного або негаторного домагання для цієї мети [2, с. 15]. Та і суспільна думка наразі перебуває на боці власника, особи, що внаслідок безхазяйного, часом недбалого користування закономірно втратила владу над майном, але все ж має певний правовий титул. Відтак маємо ситуацію, коли існуючого юридичного інструментарію вкрай недостатньо для захисту динаміки майнового обороту в суспільстві.

Дана вельми актуальна проблематика доволі жваво обговорювалася на науковому рівні певний час тому. Однак, в останній період дискусія з даного приводу дещо затихла, мабуть науковці зрозуміли, що їхні теоретичні напрацювання абсолютно не важливі державі, яка переймається іншими питаннями і не цікавиться встановленням належного балансу між статикою власницьких взаємин та динамікою майнового обороту. Як результат – сьогодні чи не найбільше за всю історію матеріальних колізій, пов'язаних з силовим, а не правовим, поділом майна, процвітає волюнтаризм і свавілля у цій царині. Тож, питання залишається вельми актуальним, позаяк чинне законодавство часто не дає чіткої відповіді на запити реальної практики. Скажімо, спірним є питання про зміст суб'єктивного права давнісного володільця упродовж набувального строку, зокрема щодо його захисту у разі відібрання у нього речі, та й наявність самого такого права на захист виглядає проблематичною. Також зовсім не з'ясованим є питання стосовно наявності у окупанта права володіти чужим майном та можливості його захистити від порушення.

Між тим, окремі елементи посесорного процесу застосовувалися на наших землях ще від XVI століття, коли їх прописали у Литовському статуті. Надалі вони набули закріплення у Зводі законів Російської Імперії, де, зокрема, вказувалося, що будь-яке, навіть незаконне володіння охороняється урядом від насильства та самоуправства допоки майно не буде присуджене іншому (ст. 531 ч. 1 т. X). Утім, такий захист, здійснюваний поліцією, ще не можна було повністю ототожнювати з посесорним, оскільки свобода володіння забезпечувалася переважно публічно-правовими засобами [3, с. 191]. Правова охорона володіння передбачалася і у проектах Цивільного Укладення Росії та першого ЦК РРФСР, однак в силу відомих обставин (революційні події) та особливостей ідеології (критичне відношення до всіляких проявів «буржуазного» права) вони так і не набрали чинності. Відкинута була і пропозиція щодо запровадження у Цивільному кодексі 1922 року спеціальних давнісних строків для охорони чи відновлення порушеного володіння. Відтак, якщо і відбувався якийсь захист володіння, то робилося

це тільки стосовно титульних володільців і не мало комплексного регулювання. Радянська доктрина також загалом негативно відносилася до ідеї посесорного (володільницького) захисту [4, с. 123-124].

Разом з тим, концепція щодо подібного правового захисного механізму набула поширення в законодавствах зарубіжних країн. Наприклад, у німецькому цивільному укладенні володіння розглядається як самостійний інститут, безпосередньо не пов'язаний з правом власності та забезпечений володільницьким захистом стосовно рухомого та нерухомого майна [5, с. 270]. Принцип охорони володіння у континентальній системі права базується на теоріях римського приватного права, за якими для юридичного володіння необхідна наявність одночасно двох елементів: об'єктивного – фактичне володіння *corpus possessionis* (теорія напрацьована Р.Ієрингом) та суб'єктивного – воля панувати на річчю, як своєю *animus possidendi*, *possessionis affectus* (теорія розроблена К. Ф. Савиньї). Відтак вольовий елемент є інтегрованим (вбудованим) у фактичне здійснення володіння, і останнє захищатиметься незалежно від наявності чи відсутності титулу [6, с. 2-3].

В нашій цивілістиці також вже лунали пропозиції щодо запровадження посесорного захисту [7, с. 151]. При цьому іноді під цим поняттям розуміється доволі широкий діапазон правового впливу на порушника. Скажімо, якщо виходити тільки з того, що наявність чи відсутність права на боці позивача не має ніякого значення для результативності домагання, до посесорної прирівнювали і реституційну вимогу [8, с. 312-322]. Іншими дослідниками пропонується широке поняття абсолютного захисту (замість речового) проти усіх третіх осіб та власника [9, с. 86]. Існує також думка, що передбачена у законі можливість судового витребування майна давнісним володільцем (ч.3 ст. 344 ЦКУ) фактично означають запровадження захисту попереднього володіння як такого: особа не повинна доводити, що у неї є якесь право. Та подібний висновок все ж достатньо аргументовано спростовується. Класичний посесорний захист полягає лиш у охороні володіння, не допускаючи заперечень відповідача, які ґрунтуються на його праві. Але існуюча практика чітко показує, що суди обов'язково встановлюють правову підставу володіння (титулу) у позивача, а за наявності у подібному позові доказів про наявність титулу у відповідача, буде вирішуватися протання про право цивільне. Процес неодмінно перейде у петиторний [6, с. 5].

Наразі більшість вчених традиційно зводять зміст посесорного захисту до речових позовів. Зокрема, Д.В.Лоренц пропонує надати незаконному володільцеві, що отримав річ від третіх осіб, у разі порушення його володіння, прав, аналогічним тим, що впливають з віндикації [10, с. 13]. Як бачимо, автор поширює межі захисту володіння

не тільки на добросовісних набувачів, що викликає певний сумнів. Власне, у даному напрямі слід діяти досить обережно, аби заради взагалі-то позитивного результату – захисту володіння, не нанести шкоди власникові. Сама концепція посесорного позовного домагання уже в своїй основі містить ідею протиставлення праву: власності або титульному володінню, навіть попри те, що питання про право не є предметом оцінки. Такий підхід може бути виправданим лише з огляду на важливість поставленої мети - запобігання насильству та самоуправству. В цьому відношенні заслуговує на увагу думка К.І.Скловського, згідно з якою відродження власницького захисту має починатися із запровадження у якості вихідної тези принципу неприпустимості насильства у приватному праві, і, як наслідок, - дії усіх презумпцій проти порушника [11, с. 487]. Відтак кожен володілець матиме впевненість, що він не тільки може втратити майно виключно в судовому порядку, але й повернути його тим же чином.

Література:

1. Маковій В.П. Ретроспективний аспект формування набувальної давності. Вісник Луганського держ. унів-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. 2010. № 1. С. 225-233.
2. Березникова Ю.Р. Актуальные проблемы защиты давностного владения в отношении недвижимого имущества. Бюллетень нотар. практики. 2011. № 1. С. 15– 18.
3. Латыев А. Н. Посессорный процесс и другие способы упрощенной защиты вещных прав. Современные проблемы взаимодействия материального и процессуального права России: теория и практика : Матер. Всероссийской научно-практич. конференции Екатеринбург: УрГЮА, 2004. Ч. 2. С.187-201.
6. Венедиктов А.В. Проблема защиты фактического владения в советском праве. Советское государство и право. 1941. № 4. С.120-125.
7. Эннексерус Л. Курс германского гражданского права. М. Издательство иностранной литературы, 1949, Том 1, полутом 1. 432 с.
8. Галов В.В. Владение как элемент вещного права. Ростов на Дону. Донской юридический институт, 2000. С. 2-5.
9. Коновалов А.В. Владение и владельческая защита в гражданском праве. 2-е изд. дополн., СПб., Юридический центр Пресс, 2002. 299 с.
10. Лоренц Д.В. Виндикация: юридическая природа и проблемы реализации. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. 12.00.03.Краснодар, 2008. 26 с.
11. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве. Учебно-практическое пособие, 2-е изд. М.: Дело, 2000. 512 с.

ЩОДО ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Лисак Олександр Сергійович

студент 5 курсу, 8 групи, Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Законодавство майже всіх країн світу гарантує право на шлюб, однак розбіжності внутрішнього правового регулювання зумовлюють певні колізії в міжнародному приватному праві. Окрім того, збільшення кількості іноземців на території України, привело до росту чисельності родин з різними громадянствами. Економічна нестабільність, військовий конфлікт змусили багатьох українців виїхати закордон, внаслідок чого почастишали випадки утворення сімей з іноземними громадянами і за межами держави. Оскільки випадки присутності іноземного впливу на приватне повсякденне життя українців зростає, то важливим інструментом у вирішенні зазначеної проблеми є належне регулювання міжнародного приватного права щодо інститутів шлюбу.

Сімейні відносини з іноземним суб'єктом є досить поширеними, це призводить під час розгляду справи до колізії двох і більше законів, виникає колізійна проблема. Зокрема, якщо на території України укладається шлюб між громадянином України та іноземцем, то перед самим одруженням виникають такі питання як і за яким законодавством визнається дотримання формальних та матеріальних вимог процедури укладання шлюбу, від наявності котрих залежить дійсність та законність шлюбу.

Складним у сфері регулювання шлюбно-сімейних відносин є визнання розлучення, яке було здійснено закордоном. Таке визнання полягає у поширенні законної сили рішення іноземного суду на територію України, котре може здійснюватися у двох формах – визнання іноземного судового рішення або шляхом легалізації рішення про розлучення, виданого закордоном. Встановлено три вимоги щодо застосування законодавства держави, зокрема: громадянами якої держави є подружжя в момент подання заяви; в установу якої подано заяву за умови різного громадянства заявників; спільного місця проживання осіб із різним громадянством; орган якої порушив справу щодо осіб з різними громадянствами та проживають на території різних держав.

Застосування в різних державах різного правового регулювання до фактично однакових ситуацій є основною підставою для виникнення колізій в шлюбно-сімейних відносинах, що пояснюється різним підходом до закріплення поняття шлюбу та вимог щодо його дійсності. Основними вимогами є такі: встановлення шлюбного віку; наявність та ступінь спорідненості; добровільна згода; стан здоров'я тощо. Недотримання зазначених матеріальних вимог тягне за собою недійсність

укладеного шлюбу. Проте, у законодавстві окремої держави містяться власні вимоги до осіб, а це призводить до неоднакової оцінки таких шлюбних відносин, тобто в одній державі ці вимоги є юридично дійсними, а в іншій – не породжують жодних правових наслідків. Наприклад, щодо шлюбного віку – в законодавстві містяться значні розбіжності щодо даного питання: у Франції для чоловіків – 18 р., а для жінок – 15 р.; в Японії – 18 і 16 р.; в Італії – 16 і 14 р., а в деяких державах взагалі відсутній віковий ценз.

Важливою вимогою у шлюбно-сімейних відносинах виступає взаємна згода, котра є обов'язковою у більшості європейських країнах та США, проте законодавство мусульманських країн не передбачає такої умови як обов'язкової. Зазвичай, за законами таких держав із приматом релігійних постулатів шлюб може укладатися батьками, опікунами та іншими близькими родичами, зокрема як в Ірані, Пакистані та Малайзії.

Отже, зазначені вище розбіжності матеріального права в шлюбно-сімейних відносинах певним чином впливають на розбіжності в колізійному регулюванні даного питання. Відповідно до законодавства іноземних держав форма шлюбу повинна визначатися за місцем його укладення, а матеріальні умови – за особистим законом кожної особи, які укладають шлюб. Для вирішення подібних колізій недостатньо знайти лише колізійну норму та положення в законодавстві, до якого вона відсилає. Важливо передбачити можливість зворотного відсилання та відсилання до третьої країни, з урахуваннях актуальних міжнародних конвенцій та договорів між державами, які в свою чергу регламентують вирішення тих чи інших колізійних проблем.

Література:

1. Воробець Н. А. Колізійне регулювання укладання та припинення шлюбу у міжнародному приватному праві. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/mcnd/article/view/4848>
2. Корнєєв Ю. В. Особливості правового регулювання спадкових відносин в міжнародному приватному праві. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/ap_2019_10_60.pdf
3. Чуйко А. О. Правовий механізм розірвання шлюбу з іноземним елементом. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/11800/Chuiko_iuf_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Науковий керівник: Радчук Олександр Павлович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КОДИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА: ПЕРСПЕКТИВА ЧИ РЕТРОСПЕКТИВА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Сабова Христина Олександрівна

студентка 5 курсу, 8 групи, Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сім'я є первинним елементом суспільства, а тому важливою є правова регламентація створення та існування цього інституту.

На сьогоднішній день шлюбно-сімейні відносини за участю іноземного елемента в міжнародному приватному праві регулюються великою кількістю міжнародних договорів. Актуальним є дослідження можливості кодифікації шлюбно-сімейного права, зокрема, з метою уникнення виникнення «кульгавих» шлюбів.

Так, положення чинного ЗУ «Про міжнародне приватне право» містять норму, відповідно до якої право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу [1]. Подібні положення містяться також в міжнародних договорах, наприклад, в Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993р. [2].

Відповідно до положень чинного Сімейного кодексу України, умовами вступу у шлюб є досягнення шлюбного віку, добровільність, особи не можуть перебувати в іншому зареєстрованому шлюбі, а також дотримання вимог щодо заборони перебування у шлюбі певного кола осіб (родичів прямого споріднення, усиновлювача та усиновленого тощо) [3]. Проте в різних країнах може бути встановлено різний шлюбний вік (Конвенція ООН про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу від 7 листопада 1962 року зобов'язує країни учасниці вживати заходів щодо недопущення так званих «дитячих шлюбів» [4], проте не встановлює певних вікових меж, залишаючи вказане питання на розсуд держав). Неоднаково визначається кількість осіб в шлюбі, наприклад, в країнах мусульманського права передбачається можливість чоловіка укладати до чотирьох шлюбів. Таким чином, різними є підходи для можливості вступу у шлюб громадянами різних країн.

Законодавством також може передбачатися попереднє оголошення про укладення шлюбу, яке з правової точки зору, дає можливість заінтересованим особам заявити про наявність у них певних заперечень проти цього, оскільки укладення шлюбу може порушити їхні права. Іноді законодавства певних країн передбачають необхідність отримання

дозволу компетентного державного органу або релігійної установи на укладення шлюбу. Часто це може зустрічатися у випадках укладення шлюбу з іноземцем [5, с. 81].

Щодо майнових відносин подружжя, то нормами ЗУ «Про міжнародне приватне право» надано можливість особам укласти шлюбний договір для їх врегулювання [1], тобто фактично перевести їхні майнові відносини в договірну площину, не застосовуючи норми колізійного регулювання в майбутньому. Таке положення є досить прогресивним, зважаючи на світові тенденції щодо можливості набуття майна у приватну власність кожним з подружжя окремо, а також поширення договірного регулювання між особами і в позашлюбних відносинах (наприклад, у відносинах партнерства між особами). У разі, коли особи не врегулювали майнові відносини між собою шляхом укладення договору, то, наприклад, ЗУ «Про міжнародне приватне право» містить окремі колізійні прив'язки. При цьому варто звернути увагу, що в окремих мусульманських країнах жінки взагалі не можуть мати майно на праві власності.

На основі розглянутих прикладів, можна зробити висновок про неможливість кодифікації шлюбно-сімейного права в міжнародній площині, зокрема, враховуючи, що міжнародні договори мають досить вузьке коло врегулювання, а також не враховують те, що поряд з правовими нормами соціальними регуляторами можуть виступати релігійні норми та звичаї. Щодо кодифікації шлюбно-сімейних відносин з іноземним елементом на національному рівні (фактично мається на увазі внесення змін до положень чинного Сімейного кодексу України), то такі зміни також є нераціональними, адже наразі існуючі положення щодо врегулювання означеного кола відносин містять лише колізійні прив'язки, в той час як положення Сімейного кодексу містять норми матеріального права, якими безпосередньо врегульовуються відносини; хоча на користь таких змін свідчить наявність спільного предмету регулювання.

Таким чином здійснення кодифікації шлюбно-сімейного права як галузі міжнародного приватного права не є можливою. Враховуючи, що навіть у разі створення єдиного нормативного акту, але в певних випадках підлягають застосуванню і норми м'якого права (релігійні постулати, звичаї), то кодифікація цієї галузі є малоефективною.

Література:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.

2. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 (зі змінами, внесеними Протоколом до неї від 28.03.1997). URL : <https://minjust.gov.ua/m/4281>.
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text_
4. Конвенція про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу : Міжнародний документ від 10.12.1962р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_242#Text_
5. Каракула В.Я., Береза В.В. Особливості колізійного та уніфікованого регулювання укладення шлюбу / В.Я. Каракула, В.В. Береза // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : «Юридичні науки». – 2017. - №3 (3). – С. 79-84.

Науковий керівник: Радчук Олександр Павлович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА У ЧАСТИНІ
НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ НА/З ТИМЧАСОВО
ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ**

Бабіков Дмитро Вікторович

*аспірант, Луганський державний університет внутрішніх справ
ім. Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк*

Лібералізація зовнішньоекономічної діяльності в Україні створила умови для усунення негативних проявів існуючого багато років монополізму. Однак вона ж активізувала і кримінальні прояви в зовнішньоекономічній сфері, одним з яких є контрабанда товарів, не обмежених у цивільному обороті. Не слід забувати, що контрабанда – один з найнебезпечніших злочинів у сфері господарської діяльності. Відповідно до ч. ч. 4 і 5 ст. 12 КК України, її віднесено до тяжких злочинів (ч. 1 ст. 201 КК), а її кваліфікований склад (ч. 2 ст. 201 КК) – до особливо тяжких злочинів. За оцінками спеціалістів Ради Європи контрабанда (поряд з ухиленням від сплати податків та корупцією) складає на пострадянському просторі основні сфери кримінальної активності, які дають можливість отримувати нелегальні прибутки. Погодимось з О.О.Дудоровим у тому, що відсутність кримінальної відповідальності за вказані дії не дає змогу ефективно впливати на криміногенну обстановку в сфері боротьби з контрабандою та надавати відповідну допомогу партнерським спецслужбам і правоохоронним органам іноземних держав із ліквідації каналів незаконного переміщення товарів через митний кордон [1, с.215 – 263]. В літературі також відзначають високу латентність контрабанди, зумовлену характером та особливостями цього злочину – відсутністю потерпілого та, як наслідок, інформації про злочин, глибокою конспірацією, ретельно спланованою підготовкою, відсутністю свідків і видимих слідів злочину [2, с. 53-56].

Застосування адміністративних санкцій не зупиняє правопорушників від подальшої протиправної поведінки, що і зумовило пропозиції стосовно посилення відповідальності за такі правопорушення.

У теорії кримінального права не дістали однозначного й остаточного вирішення питання про об'єкт, предмет і місце контрабанди в системі кримінальних норм; які схожі дії повинні становити адміністративний чи кримінальний проступок, а які злочини; способи вчинення контрабанди тощо.

Контрабанда створює загрозу економічній та соціальній безпеці України, громадянам та всій світовій спільноті, є одним з головних дестабілізуючих факторів внутрішнього ринку України, вона негативно впливає на розвиток національної економіки [3, с.111–115].

Чи не кожне сучасне дослідження проблем контрабанди та митних правопорушень зачіпає аспекти протидії цим злочинам в районах здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, стримування і відсічі російській збройній агресії, або в районі проведення операції об'єднаних сил (до прийняття Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18 січня 2018 р. [4, с. 67].

Наприклад, Ю.П.Степанова пропонує диспозицію ст. 201 КК викласти таким чином: «Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, а також до району або з району проведення антитерористичної операції товарів у великих розмірах, культурних цінностей ... (далі – за текстом у чинній редакції)» [5, с. 79-87.]. Подібним чином пропонує вирішувати проблему О.В.Заверховський: «Контрабанда, тобто переміщення в район або з району проведення антитерористичної операції, через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, ... (далі – за текстом у чинній редакції)» [6, с. 154-160].

Однак, якщо розуміти переміщення товарів в район або з району проведення ООС як альтернативний склад (поряд із переміщенням предметів через митний кордон України), то воно не має суспільної небезпеки, якщо не порушує загальних правил, наприклад, наказ Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України «Про затвердження Переліку та обсягів товарів, дозволених для переміщення до/з гуманітарно-логістичних центрів та через лінію зіткнення» від 24.03.2017 №39 [7, с. 485]. У будь-якому разі порушення особою порядку переміщення товарів до району або з району проведення антитерористичної операції тягне за собою адміністративну відповідальність за ст. 204-3 КУпАП. Якщо ж автори мали на увазі «переміщення в район або з району проведення антитерористичної операції поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю», то таке формулювання диспозиції ст. 201 КК також видається невдалим, оскільки на лінії зіткнення не встановлено митного контролю.

Різними дослідниками пропонується встановлення своєрідних кордонів між контрольованою та неконтрольованою територіями Донбасу у вигляді демаркаційної лінії або митного кордону тощо з відповідними режимами (як було проведено митне розмежування щодо АР Крим на

підставі Закону України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» від 12.08.2014 [8, с. 2944.]. Але, на мою думку, такі рішення передчасні та навряд чи знайдуть підтримку серед населення. Протидія так званій контрабанді на лінії зіткнення має бути посилена за рахунок організаційних, попереджувальних, контрольних, технічних заходів. Тож питання криміналізації товарної контрабанди до/з тимчасово окупованої території України залишається дискусійним.

Література:

1. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Законодавство України про кримінальну відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності – час визначитися зі стратегією розвитку. Вісник Асоціації кримінального права України. 2015 (№2).
2. Савченко А.В., Плугатир М.В. Удосконалення механізму відповідальності у сфері виробництва й обігу тютюнових виробів. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Випуск №6. Том №3.
3. Допілка В. О. Поняття та значення суб'єктивних ознак контрабанди / В. О. Допілка // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 47.
4. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 р. № 2268-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. 09 берез. (№ 10).
5. Степанова Ю.П. Кримінально-правові аспекти протидії контрабанді товарів. Вісник Південного регіонального центру НАПрН України. 2017. № 12.
6. Заверховський О. Криміналістична характеристика контрабанди, вчиненої в зоні проведення антитерористичної операції. Міжнародний юридичний вісник: збірник
7. Про затвердження Переліку та обсягів товарів, дозволених для переміщення до/з гуманітарно-логістичних центрів та через лінію зіткнення : Наказ Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України від 24.03.2017 р. № 39. Офіційний вісник України. 2017. №. 26.
8. Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України : Закон України від 12.08.2014 р. № 1636-VII. Відомості Верховної Ради України. 24.10.2014. (№ 43).

СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ І ПРИХОВУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ

Гнип Сергій Геннадійович

здобувач, факультет бізнесу і права, Херсонський державний університет

Спосіб вчинення та приховування злочину є одним з ключових елементів криміналістичної характеристики і, у свою чергу, відноситься до криміналістичної методики. Адже весь подальший механізм розкриття та розслідування відповідного кримінального правопорушення буде залежати від того яким способом вчинено злочин і, таким чином, які процесуальні дії слід провести для отримання доказової інформації.

Ю.М. Батурін та А.М. Жодзинський у своїй науковій роботі «Комп'ютерна злочинність та комп'ютерна безпека» розробили наступну класифікацію способів злочинів у сфері використання комп'ютерної техніки: «вилучення засобів комп'ютерної техніки; перехоплення інформації; несанкціонований доступ до засобів комп'ютерної техніки; маніпуляція даними і керуючими командами; комплексні методи» [1].

О.І. Мотлях способи скоєння злочинів у сфері комп'ютерних технологій поділяється на наступні групи: «способи безпосереднього доступу до комп'ютерних технологій (операційної системи) та комп'ютерної інформації; способи видаленого (опосередкованого) доступу; способи виготовлення, розповсюдження на технічних носіях шкідливих програм для ЕОМ» [2].

Ю.В. Гаврилин у науковій праці «Розслідування неправомірного доступу до комп'ютерної інформації» наводить наступні способи видаленого (опосередкованого) доступу до комп'ютерної інформації: «підключення до лінії зв'язку законного користувача, а також забезпечення доступу до його телекомунікаційної системи; проникнення в чужі інформаційні мережі шляхом автоматичного підбору абонентських номерів з подальшим приєднанням до інших комп'ютерних систем; проникнення в іншу комп'ютерну мережу під виглядом законного користувача, використавши при цьому чужі коди та паролі» [3].

Р.С. Белкіним у роботі «Курс криміналістики» наводить наступну класифікацію способів приховування комп'ютерних злочинів: «приховування злочину шляхом знищення інформації або її носіїв; приховування злочину шляхом маскуванню інформації або її носіїв; приховування злочину шляхом підробки інформації або її носіїв; змішані способи (інсценування)» [4].

Розглянуті вище способи приховування злочинів можуть використовуватися при розслідуванні протиправних дій у цій сфері. Але

при цьому слід врахувати причинно-наслідкові зв'язки з конкретними процесами і матеріальними об'єктами та їх ознаками й іншими носіями інформації, які мають відношення до справи.

Література:

1. Батурин Ю.М., Жодзинский А.М. Компьютерная преступность и компьютерная безопасность. – М., 1991. – 158 с.
2. Питання методики розслідування злочинів у сфері інформаційних комп'ютерних технологій : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Олександр Іванович Мотлях; В.о. Акад. адвокатури України.– К. : [б.в.], 2005.– 20 с.
3. Гаврилин Ю.В. Расследование неправомерного доступа к компьютерной информации. Учеб. пособ. – М.: – Книжный мир, 2001.– 88 с.
4. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3-х т. Криминалистические средства, приемы и рекомендации. – М.: Юрист, 1997. – Т. 3. – 480 с.

ВІДНОСИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ

Гуртовенко Олег Леонтійович

кандидат юридичних наук, Національний університет «Одеська юридична академія»

Отримані в цих тезах висновки не є вказівкою на надмірну питому вагу кримінального права (далі – КП) в соціумі. Крім того, вони є спільними для різних сфер соціуму. Спостереження за життєдіяльністю людини і суспільства, участь в такій життєдіяльності з очевидністю засвідчують, що буття суб'єктів відносних і абсолютних кримінальних правовідносин пов'язано з КП не тільки тому, що зазначені суб'єкти суспільства є суб'єктами кримінальних правовідносин.

До цього висновку здатне привести і звернення до положень філології. Зазвичай частини мови і члени речення розглядаються на прикладах цитат з художніх творів і т. ін. Водночас відповідний підхід розповсюджується на ідеї, виражені шляхом використання будь-яких символів, що можна зробити безпосередньо або шляхом перетворення символів на слова природної мови. Йдеться, наприклад, про тригонометричні рівняння, рівняння Максвелла, рівняння хімічних реакцій, вихідні коди комп'ютерних програм. Аналіз будь-яких речень крізь призму уявлень про частини мови і члени речення в ряді випадків є як засобом перевірки правильності світоглядів, поведінки, так і засобом винайдення нових світоглядів, поведінки.

Визначимо члени речення в такій соціальній нормі: згідно із законодавством суд зобов'язаний ухвалювати правомірні рішення. Тут містяться всі види членів речення, які існують в українській мові. Слова «згідно із законодавством» є обставиною і позначають юридичний факт. Слово «суд» є підметом і позначає суб'єкта правовідносин. Слова «зобов'язаний ухвалювати» є присудком і позначають обов'язок (компонент змісту правовідносин). Слово «правомірні» є означенням і позначає характеристику зазначеного обов'язку, тобто відображає одну з ознак змісту правовідносин. Слово «рішення» є додатком і позначає об'єкт правовідносин. Наведений аналіз не виявив ані компонентів правовідносини, які існували би, але залишалися би непоміченими в межах усталених уявлень про правовідносини, ані виділення в таких уявленнях зайвих (надуманих) компонентів. Те, що юридичний факт позначається членом речення, який називається обставиною, відноситься до чинників, які дозволяють побачити: будь-який юридичний факт є об'єктом певних правовідносин (не тих, які ним породжені). Якщо обмежуватися поглядом на структуру правовідносин, то складається «кабінетне» враження, що на характеристики конкретних правовідносин *de jure* і тому *de facto* можуть вплинути тільки суб'єкти відповідних конкретних правовідносин. Але наведений висновок про природу юридичного факту надає можливість вгледіти те, що є добре відомим і застосовується на практиці: на характеристики конкретних правовідносин як *de jure*, так і *de facto* можуть впливати суб'єкти правовідносин, об'єктом яких є юридичний факт, що породив такі конкретні правовідносини, і, більше того (як мінімум, *de facto*), інші суб'єкти суспільства.

Звернення до слова «обставина» дозволяє не обмежуватись юридичним позитивізмом і здатне привести до згаданого висновку про широку роль КП, а також нагадати про потребу аналізу неправомірного впливу на характеристики правовідносин і протидії цьому явищу. Слово «обставина» не тільки пов'язано в ряді мов з позначенням ним ознаки складу правопорушення (більше того, складу правомірного вчинку, неправомірного вчинку), а й наводить на думку про обставини, які спільно з кримінальними правовідносинами утворюють систему суспільних відносин, пов'язаних з КП (далі – ВПзКП). Так само корисним може виявитись і філологічний аналіз уявлень про склад податку, склад вчинку (правомірного, неправомірного) і т. ін.

Наведені спостереження є додатковим чинником отримання дефініції, яка на перший погляд є неவிбагливою. Але вона дозволяє уникнути обмеженого позитивно-правового бачення відносин у сфері КП. Отже, ВПзКП, – це будь-які суспільні відносини, пов'язані з КП (тобто з буттям, існуванням КП). ВПзКП, можуть бути тільки суспільними (вони є

видом суспільних відносин). Тому при використанні терміну, який позначає ВПзКП, було би зайвим вдаватися до використання слова «суспільні». ВПзКП (як в цілому, так і конкретні абсолютні і відносні), є ситуацією, яка полягає у пов'язаному з КП впливі. Вплив справляється суб'єктом суспільних відносин, наприклад, шляхом використання КП (зокрема, правотворчим шляхом), а не самим КП, оскільки кримінальне право є не істотою, а засобом. Із викладеного зрозуміло, що мова йде про вплив (наприклад, використання), який є можливими завдяки буттю КП. Таке буття поділяється на минуле, теперішнє і майбутнє, що стосується КП в цілому і його певного компонента (системи компонентів). Межа між компонентам КП може бути умовною і залежати від цільового підходу. Поняття ВПзКП, належить до сфери антропології і є ширшим, ніж поняття кримінальних правовідносин. Наприклад, журналіст може процитувати людям положення КП. Кримінальні правовідносини є проявом (видом, прикладом) ВПзКП, а юридичний факт є прикладом факту, наслідком якого є ВПзКП. Зазвичай при викладенні структури правовідносин їх структура розглядається в такому порядку: суб'єкти, зміст, об'єкт. Але для тих, хто ознайомлюється з уявленнями про правовідносини, було би легше досягнути такі уявлення, якщо розглядати структуру правовідносин в такому порядку: об'єкт, суб'єкти, зміст. Є продуктивним розповсюдження уявлень про структуру правовідносин у щойно запропонованому порядку і уявлень про юридичні факти на уявлення про ВПзКП, як і на будь-які види суспільних відносин (іншими словами, суспільних ситуацій).

Структура ВПзКП, складається з їх об'єкта, суб'єктів і змісту.

Об'єкт ВПзКП, – це КП, або компонент кримінального права, або система компонентів кримінального права. КП як об'єкт ВПзКП є сутністю, у зв'язку з буттям якої справляється вплив (зокрема, приводом, засобом, процесом, результатом впливу). ВПзКП, є ширшими, ніж КП. Так, ВПзКП можуть бути чинником (як-от передумовою) виникнення положень КП і результатом (наслідком) буття КП. Об'єкти кримінальних правовідносин є проявами (прикладами, видами) об'єкта ВПзКП.

Суб'єкти ВПзКП, – це суб'єкти суспільства, пов'язані з КП. Такі суб'єкти є суб'єктами суспільства в контексті буття КП, тобто у світлі пов'язаного з КП впливу. Вони є суб'єктами й інших видів відносин. Буття КП передбачає, що суб'єкти суспільства справляють пов'язаний із ним вплив, наприклад, створюють, використовують КП. В цьому і полягає буття КП. Всі суб'єкти суспільства мають справу із впливом КП. Наприклад, всі люди охороняються КП. Це означає, що всі люди є, як мінімум, суб'єктами абсолютних кримінальних правовідносин. Крім того, коло суб'єктів ВПзКП, з огляду на зміст ВПзКП, є ширшим, ніж коло суб'єктів всіх потенційних і реальних відносин кримінальних

правовідносин. Суб'єкт кримінальних правовідносин – це суб'єкт суспільства, який має юридичні повноваження (суб'єктивні права, юридичні обов'язки; розгляд питання про кримінально-правову компетенцію не відноситься до завдань цієї статті) на підставі положень позитивного КП. Суб'єкти кримінальних правовідносин є проявами (видами, прикладами) суб'єктів ВПзКП. Будь-яка особа, яка обробляє кримінально-правову інформацію (носій побутової, компетентної, професійної правосвідомості), фізично не може не бути суб'єктом ВПзКП. Будь-який суб'єкт ВПзКП, є таким суб'єктом у зв'язку із тим, що він, як мінімум, обробляє кримінально-правову інформацію, що відбувається в психіці, зокрема, за допомогою комп'ютерів. Обробка інформації – це процес, а також результат виконання однієї або кількох операцій з інформацією, зокрема, її збирання, введення, записування, перетворення (серед іншого, криптографічний захист), зчитування, зберігання, знищення, реєстрація, передавання, приймання, отримання. Буття суб'єкта ВПзКП, складається з обробки кримінально-правової інформації і поведінки, випадково і (або) із необхідністю породженої буттям КП.

Зміст ВПзКП, – це суспільний зв'язок між суб'єктами ВПзКП. Зміст кримінальних правовідносин є проявом (видом, прикладом) змісту ВПзКП. Зазначений зв'язок є соціально-психологічним (він може включати також біологічний і технологічний компоненти) і полягає у впливі, пов'язаному з КП. Види такого якого можна класифікувати за різними підставами. Приводом, засобами, процесом, результатами і т. ін. зазначеного впливу є інформація і поведінка, пов'язані з КП. Пов'язаний з КП вплив є більш широким поняттям, ніж зміст кримінальних правовідносин, в цілому кримінальні відносини і положення КП (зокрема, позитивного), оскільки позитивне право є одним із компонентів КП. Зазначений вплив включає в себе іпостасі соціально-психологічних патернів, соціально-психологічних положень, пов'язаних з КП (зокрема, кримінально-правових ідей, в тому числі положень позитивного КП). Різні види таких патернів, положень мають ті самі іпостасі, що й положення позитивного права (про що автору вже доводилось писати): а) проект; б) формалізація; в) відносини, як-от правовідносини; г) усвідомлення характеристик зазначених іпостасей; г) кваліфікація і усвідомлення її характеристик. Вплив можуть справляти особи, які досліджують КП професійно (вчені, практикуючі юристи), законодавець, створювачі художніх творів, люди із засобів масової інформації, Інтернет-спільноти. Формуванні світогляду і поведінки журналістами шляхом обробки (зокрема, надання) інформації з питань КП (правильних і неправильних уявлень щодо сфер належного і суцього) є прикладом використання КП. Ще один приклад – зв'язок між співучасниками у вчиненні кримінального правопорушення. КП та інші сфери життєдіяльності людини і суспільства

справляють взаємний вплив, є взаємно похідними, визначають взаємну питому вагу в соціумі. Ці явища підлягають вивченню і управлінню для підвищення рівня благополуччя світу. Не виключається виникнення враження, згідно з яким суб'єкти ВПзКП поділяються на активних (в тому сенсі, що це суб'єкти, які справляють пов'язаний з КП вплив) і пасивних (в тому сенсі, що це суб'єкти, на яких справляється пов'язаний з КП вплив). Але таке враження було би поверхневим, помилковим. Справа не тільки в тому, що один і той самий суб'єкт суспільства може, наприклад, як справляти вплив шляхом використання (зрозуміло, ним) КП, так і, наприклад, підлягати впливу шляхом використання (зрозуміло, щодо нього) КП. Будь-яка ситуація у сфері ВПзКП, характеризується нерозривними активним і пасивним компонентами ролі суб'єкта ВПзКП. Активний компонент ролі суб'єкта ВПзКП – це справляння таким суб'єктом впливу шляхом використання КП на себе і (або) хоча би одного іншого суб'єкта суспільних відносин. Пасивний компонент ролі суб'єкта ВПзКП – це справляння на такого суб'єкта впливу шляхом використання КП хоча би одним суб'єктом суспільних відносин. Зазначене справляння впливу робить суб'єкта суспільних відносин, який справляє вплив (суб'єктів суспільних відносин, які справляють вплив) і суб'єкта суспільних відносин, на якого справляється (суб'єктів суспільних відносин, на яких справляється вплив), суб'єктами ВПзКП, оскільки такий вплив справляється у зв'язку із буттям КП, наприклад, шляхом використання КП. Забезпечення збалансованості і протидія розбалансованості КП потребують зіставлення явищ активності, пасивності, залученості, відчуженості і перенасиченості в КП.

Факт, наслідком якого є ВПзКП, – це ситуація, яка самотійно або спільно з іншою ситуацією, іншими ситуаціями випадково і (або) із необхідністю призводить до виникнення, зміни або припинення відносин, пов'язаних з КП. Факт, наслідком якого є ВПзКП, є певною суспільною ситуацією. Юридичний факт, який породжує кримінальні правовідносини, є проявом (прикладом, видом) факту, наслідком якого є ВПзКП. КП складається з чималої кількості компонентів, створювана якими характеристика КП унеможливорює роль КП в цілому (всього КП) як юридичного факту і об'єкта правовідносин. ВПзКП, можуть бути правомірними і неправомірними. Співучасть у вчиненні кримінального правопорушення є видом ВПзКП, юридичним фактом, характеризується позитивно-правовим обов'язком кожного припинити співучасть, але не є кримінальними правовідносинами. Примирення суто між винним і потерпілим, якщо згідно із позитивним правом воно підлягає затвердженню органом публічної влади, є видом ВПзКП, юридичним фактом, характеризується позитивно-правовими повноваженнями сторін примирення, але не є примірними правовідносинами, оскільки воно

самостійно не є достатнім для настання примирення з позицій позитивного права.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ЯВЛЯЮТЬ СОБОЮ НЕЗАКОННЕ ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ, В МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ АКТАХ

Дмитренко Денис Сергійович

*здобувач, факультет бізнесу і права, Херсонський державний
університет*

Інформаційні потоки беруть участь у всіх аспектах людської цивілізації. Неможливо уявити діяльність будь-якого державного чи міжнародного органу, підприємства, установи чи організації за відсутності відповідного інформаційного забезпечення.

Таким чином, спричинення шкоди комп'ютерним мережам та системам спричиняє істотну шкоду не тільки відповідним мережам та системам, а й діяльності суспільства в цілому.

Відповідно до ст. 10 Конвенції Ради Європи про захист фізичних осіб щодо автоматичної обробки персональних даних, підписаної у Страсбурзі 28 січня 1981 року, закріплює основні принципи захисту даних, викладені у відповідному розділі: «кожна Сторона зобов'язується встановити відповідні санкції та засоби правового захисту стосовно порушень положень внутрішнього права, що запроваджують основоположні принципи захисту персональних даних, визначені в цій главі» [1].

Системний аналіз змісту зазначеної Конвенції дозволяє виділити наступні принципи захисту персональних даних, визначені в цій главі:

1. Розширення захисту: «жодне з положень цієї глави не тлумачиться як таке, що обмежує можливості Сторони забезпечувати суб'єктам даних більший ступінь захисту, ніж передбачений цією Конвенцією, або як таке, що іншим чином завдає шкоди такій можливості».

2. Співробітництво між Сторонами: «сторони погоджуються надавати одна одній взаємну допомогу для реалізації цієї Конвенції».

3. Допомога суб'єктам даних, які проживають за кордоном: «кожна Сторона надає допомогу будь-якій особі, яка постійно проживає за кордоном, у здійсненні прав, наданих їй внутрішнім законодавством, що запроваджує принципи, визначені в статті 8 цієї Конвенції».

4. Гарантії стосовно допомоги, що надається призначеними органами: «орган, який призначений однією Стороною і який отримав від органу, призначеного іншою Стороною, інформацію, що супроводжує прохання про надання допомоги, або інформацію у відповідь на його прохання про надання допомоги, використовує цю інформацію лише для цілей, зазначених у проханні про надання допомоги» [1].

Конвенцію про кіберзлочинність у частині 1 «Матеріальне право» Розділу II «Заходи, які мають здійснюватися на національному рівні» визначає наступні склади злочинів:

1. Правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем: незаконний доступ; нелегальне перехоплення; втручання у систему; зловживання пристроями.

2. Правопорушення, пов'язані з комп'ютерами: підробка, пов'язана з комп'ютерами; шахрайство, пов'язане з комп'ютерами.

3. Правопорушення, пов'язані зі змістом: правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією.

4. Правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав: правопорушення, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав [2].

Важливість зазначених норм міжнародного права важко переоцінити. Вони закріплюють типові склади злочинів, які вчиняються у сфері використання комп'ютерних мереж та систем для їх однозначного розуміння та застосування. Однак, не зважаючи на необхідність закріплення вказаних складів злочинів у національному кримінальному праві, робити це треба своєчасно та з урахуванням специфічних умов кримінального права кожної окремої країни.

Література:

1. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28.01.1981 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326#Text (дата звернення: 1.09.2020).
2. Конвенція про кіберзлочинність, ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 07.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2006, № 5-6, ст. 71.

Науковий керівник: Проценко Микола Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент, Херсонський державний університет

ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Дьоміна Олена Петрівна

*аспірант, Луганський державний університет внутрішніх справ
ім. Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк*

Підписана Україною у 2011 році Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція) пропонує державам-учасницям встановити відповідальність за основні види насильства стосовно жінок і забезпечити належні та ефективні заходи покарання за насильство [1]. Вона також відтворює сучасний погляд на права людини, який передбачає розуміння того, що боротьба з насильством стосовно жінок є обов'язком держави.

З метою забезпечення комплексного, скоординованого підходу Постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 затверджено Порядок взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. У свою чергу, змінами до статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» вперше в Україні було запропоноване визначення насильства за ознакою статі, що розуміється як діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції /становище, обов'язки тощо/ жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті. Таке визначення цілком відповідає міжнародно визнаній концепції гендерно зумовленого насильства. Окремо слід наголосити, що з метою впровадження комплексної політики Стамбульська конвенція вимагає від держави регулярно збирати відповідні дезагреговані статистичні дані про випадки всіх форм насильства, які підпадають під сферу застосування цієї Конвенції. У відповідь на цю вимогу в Україні передбачено запровадження унікального за своїм комплексним підходом Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі (відповідно до вимог статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»).

Згідно зі ст. 1 Стамбульської конвенції її головною метою є захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне

переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства. Сторонам угоди рекомендується застосовувати її положення до всіх жертв домашнього насильства, наголошується на зверненні особливої уваги на жінок (ч. 2 ст. 2 Стамбульської конвенції) [2]. Таким чином, хоча вектор протидії, визначений Стамбульською конвенцією, і спрямований переважно на захист осіб жіночої статі, котрі найчастіше стають жертвами домашнього насильства, формально чоловіки не виключаються з цього переліку.

Водночас слід звернути увагу на те, що заборона проведення операцій, які калічать статеві органи, закріплена в ст. 38 Стамбульської конвенції, спрямована суто на захист жінок від подібних насильницьких операцій.

В Україні вже діє низка нормативних актів щодо подолання та попередження різних форм насильства й дискримінації, інших дій, що принижують гідність особи (закони України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про безоплатну правову допомогу», «Основи законодавства України про охорону здоров'я»). Виконання вимог Стамбульської конвенції у національному законодавстві має стати наступним кроком, спрямованим на вирішення проблеми насильства щодо жінок. Відповідні зміни до КК України були внесені Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 р.

Однією з новел КК України стало запровадження нових складів злочинів у межах ст. 134 КК України. Зокрема, у ч. 2 ст. 134 КК України це – «Примушування до абортів без добровільної згоди потерпілої особи», у ч. 4. – «Примушування до стерилізації без добровільної згоди потерпілої особи» [3].

Імплементация до чинного національного законодавства норм міжнародного права, зокрема публічного, завжди привертала увагу науковців. Особливої актуальності це питання набуло сьогодні, коли Україна стає практично повноправним учасником євроінтеграційних процесів, підтримуючи ідею пріоритетного забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про міжнародні договори України» ратифікація міжнародних угод, що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, викликає потребу в приведенні національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм [4]. На наше переконання, така імплементація має здійснюватися з урахуванням історичного досвіду нашої країни,

особливостей суспільних відносин і, врешті решт, з урахуванням положень чинної правової доктрини.

Проте відсутність усталених правил, відповідно до яких відбувається доповнення чинного законодавства конвенційними нормами, недостатній критичний аналіз проектів законів дедалі частіше (принаймні останнім часом) призводить до доповнення законодавства, в т. ч. й кримінального, нормами, що не тільки не відповідають чинній правовій доктрині, а й суперечать основоположним засадам побудови вітчизняного законодавства і права. Непродумана імплементація міжнародно-правових норм до Кримінального кодексу (далі – КК) України призводить до виникнення системних помилок під час кваліфікації та «виходу з ладу» механізму правозастосування, зокрема через відсутність урахування наявної системи діючих норм, які доповнюють одна одну (наприклад, за співвідношення загальної та спеціальної норми). Указане викликає необхідність поглиблення наукових розробок із питань імплементації норм міжнародних договорів до законодавства України про кримінальну відповідальність. Додаткової актуальності це питання набуло внаслідок реалізації Україною положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (CETS № 210) (далі – Стамбульська конвенція), якою були внесені суттєві зміни до норм про кримінальну відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, злочини проти волі, честі та гідності особи та злочини проти статевої свободи та недоторканності. Указані зміни та доповнення до КК України були здійснені з метою приведення законодавства у відповідність до цієї конвенції, що, до речі, так і не була ратифікована Верховною Радою України у т. ч. через «нав'язування гендерної ідеології, яка не здатна захистити жінок від насильства, проте суттєво шкодить моральним засадам і сімейним цінностям українського суспільства» [5].

Одним з основних положень, які вказують на недостатньо обґрунтовану імплементацію міжнародних норм у КК України, є доповнення ст. 121 КК України суспільно небезпечним наслідком у виді каліцтва статевих органів. Прийняття зазначеної норми супроводжувалося активним громадським обговоренням, у т. ч. й на шпальтах наукових видань. Зазначеному питанню присвячені науково-практичні коментарі та посібники М.І. Хавронюка, О.В. Харитонової, наукові статті В.А. Мозгової, А.О. Байди та інших дослідників. Як зазначено у відповідному законі, включення зазначеної норми до КК України відбулося в порядку «реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [6], хоча формальні міжнародно-правові зобов'язання щодо імплементації зазначених норм відсутні.

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06 грудня 2017 р. № 2227-VIII [7], відповідно до якого було внесено численні зміни до чинного КК України, викликає неабиякий інтерес у науковців і водночас створює небезпеку виникнення проблем у правозастосовній діяльності.

Література:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбул, Туреччина, 11.05.2011). Довідник для членів парламенту. Київ, К. І.С., 2014. 105 с.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/CoEPublicCommonSearchServices> (дата звернення: 08.07.2020).
3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. Голос України. 11.01.2018 (№ 6).
4. Про міжнародні договори України : Закон України No 1906-IV від 29 червня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 08.07.2020).
5. Яків Дов Блайх Звернення ВРЦіРО до Парламенту про недоцільність і ризики ратифікації Стамбульської конвенції. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій: Офіційне інтернет-представництво. URL: <http://vrciro.org.ua/statements/554-uccro-appeal-to-parliament-against-istanbul-convention> (дата звернення: 08.07.2020).
6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06 грудня 2017 р. No 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n41> (дата звернення: 08.07.2020).
7. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06 грудня 2017 р. No 2227-

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ

Лутай Дарина Анатоліївна

студентка II курсу, Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин, Університет митної справи та фінансів

Особа злочинця – досить абстрактне поняття. За допомогою нього створюється загальний портрет особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Актуальність вивчення процесу становлення особистості на злочинний шлях має досить велике значення не лише для розвитку кримінологічної науки, а й для практичної діяльності правоохоронних органів та сучасного суспільства в цілому. Офіційні показники не відображають повною мірою масштабів злочинності, в тому числі і злочинності серед неповнолітніх. Її питома вага в загальній структурі злочинності залишається значною, а зміни різних сфер життя суспільства, що відбулися в Україні за останні роки, мали істотний вплив на умови формування особистості сучасних дітей і підлітків, які стали більш вразливими перед несприятливими суспільними процесами.

Вирішення питання, що стосується чинників, які співвідносяться в особі злочинця дискутується протягом багатьох років і ці суперечки та дискусії будуть тривати ще довго. Науковці та практики по-різному сприймають особу злочинця через призму соціальних, біологічних, економічних та інших чинників. Злочинності неповнолітніх у цілому та в її окремим видам приділяли увагу О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Ю. С. Завгородня, О. М. Литвинов, А. П. Закалюк, О. М. Литвак, В. В. Голіна, О. С. Стеблинська, Н. С. Юзікова, В. Б. Харченко, О. О. Ходимчук та інші. Згадані вчені зробили вагомий внесок не тільки у вивчення детермінант злочинності неповнолітніх, але і в розробку заходів протидії злочинам неповнолітніх.

Формування особи починається з дитинства та триває все життя і важливо, щоб батьки та рідні, на перших етапах розвитку, доклали максимум зусиль для того, щоб їхня дитина розвивалася з розумінням важливості та необхідності бути законослухняним та відповідальним громадянином. Це так звана первинна соціалізація, за якої дитина засвоює зразки та манеру поведінки дорослих, які її оточують [3, с. 34]. Негативні психологічні особливості особистості функціонують у рамках індивідуального буття, на базі особистого життєвого досвіду, а також біологічно зумовлених особливостей. Однак більшість особливостей, рівно як і психологічні риси, носять ніби нейтральний характер і в

залежності від умов життя та виховання наповнюються тим або іншим змістом, тобто набирають соціально корисного або негативного значення [4, с. 172].

При кримінологічній характеристиці неповнолітнього злочинця слід враховувати соціально-демографічні ознаки, до яких відносяться вік, стать, освіта, виховання, оточення, звички та загальний розвиток. Ці фактори допоможуть виявити причини злочинної поведінки, та в майбутньому попередити її, за допомогою кримінологічного прогнозування та планування.

Неповнолітні правопорушники становлять своєрідну типологічну групу, відрізняються від дорослих злочинців як за характером та ступенем суспільної небезпечності вчинюваних злочинів, так і за особистісними рисами, а саме недостатньою соціальною зрілістю, незавершеністю інтелектуально-вольового розвитку [2, с. 155].

Характеризуючи морально-психологічні якості особистості неповнолітнього злочинця, варто врахувати моральні цінності та певні орієнтири особистості. Оскільки підлітки дуже вразливі, вони можуть піддаватися впливу недобросовісних громадян, та з метою досягнення поваги у можуть порушувати кримінальний закон, не розуміючи всіх можливих негативних наслідків.

Бандурка І. О. зазначає, що низький рівень освіти та культури особистості також сприяє формуванню антигромадських поглядів, звичок злочинного прояву ззовні. Статистика свідчить, що культурно-освітній рівень неповнолітніх осіб, що вступили у конфлікт із законом, помітно нижчий ніж у законослухняних однокласників. Значна частина таких осіб належить до групи педагогічно занедбаних підлітків, не є успішними у засвоєнні навчальної програми або взагалі залишили школу [2, с. 158]. Наслідком таких факторів є марнування часу неповнолітніх у пошуках розваг. На цьому етапі розвитку в їхньому житті з'являються алкоголь, сигарети, наркотики, які в подальшому провокують звикання. Під впливом цих речовин, дитина не може адекватно оцінити ситуацію, перебуваючи під дією речовин, і з'являється велика ймовірність того, що буде вчинений злочин.

Науковці, представники правоохоронних органів, педагоги єдині щодо того, що однією з характерних особливостей сучасного неповнолітнього злочинця – це відсутність інтересу до навчання, корисних занять. Незайнятість підлітка навчанням, спортом, працею має криміногенне значення, оскільки зайвий час призводить до здійснення аморальних вчинків, протиправних діянь.

Скриннікова Н. С. звертає увагу на те, що в емоційно-вольовій сфері підлітки, які вчинили злочин, характеризуються позбавленням почуття сорому, наявністю байдужого ставлення до переживань інших. Також помічаються приливи агресії, грубості. У неповнолітніх злочинців також помічається відсутність самокритичності та нестриманість [5, с. 259].

Запобігання злочинності серед неповнолітніх можливий за умови дотримання принципу неминучості покарання. Важливим моментом є не тяжкість покарання, а усвідомлення особою, що кожне її правопорушення буде виявлено та оцінено належним чином уповноваженими органами відповідно до кримінального закону. Попередження злочинності серед неповнолітніх є соціально-правовим процесом, що знижує та обмежує антисуспільні явища, породжені злочинністю [1, с. 22].

Мотивація злочинності неповнолітніх за змістом і об'ємом більш обмежена, ніж у дорослих злочинців, що пояснюється недорозвиненістю, соціально-рольовими і соціально-психологічними властивостями осіб до 18 років [2, с.160]. Найбільш характерними мотивами протиправної поведінки неповнолітніх є хуліганські спонукання, корисливість, заздрість, помста, ревності, безрозсудний, інколи безглуздий рішучий намір вчинити протиправне діяння.

З вищесказаного можна зробити висновок, що особа неповнолітнього злочинця, як і будь-яка людська особистість, включає в себе визначену систему морально-психологічних властивостей – поглядів і переконань, потреб та інтересів, життєвих цілей та очікувань, інтелектуальних, емоційних і вольових особливостей. Злочинність неповнолітніх є самостійною кримінологічною проблемою, яка потребує подальшого вивчення з метою розробки комплексних заходів спрямованих на профілактику даному виду злочинності.

Література:

1. Бандурка І. О. Протидія злочинам неповнолітніх, як форма кримінально-правового захисту прав дітей / І. О. Бандурка // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 19–23
2. Бандурка І. О. Кримінологічний вимір злочинності неповнолітніх / Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. № 1 (12). С. 154 – 162.
3. Полях В. Б. Вплив сім'ї на формування особи неповнолітнього злочинця / Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014. С. 33 – 36.
4. Гайович О. М. Психологія формування антисуспільної спрямованості особистості / Наукові записки. Том 53. Юридичні науки. С. 170 – 173.
5. Скриннікова Н. С. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього злочинця (жіночої статі), яка вивчає злочини в Україні / Часопис Київського університету права 2010/3.– С. 257 – 260.

Науковий керівник: Коросташова Ірина Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності та кримінально-правових дисциплін, Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин, Університет митної справи та фінансів

ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Проценко Микола Вікторович

*доцент кафедри галузевого права, факультет бізнесу і права,
Херсонський державний університет*

Правова регламентація такої процесуальної дії, як обшук, у кримінально-процесуальному законодавстві України є достатньо детальною та досконалою. Але не дивлячись на це окремі елементи кримінально-процесуальної регламентації вказаної процесуальної дії потребують подальшого вдосконалення.

Так, згідно ч. 4 ст. 234 КПК України, «клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора» [1].

Отже, сторона захисту з об'єктивних причин позбавлена права брати участь у розгляді слідчим суддею клопотання слідчого та прокурора про надання дозволу на проведення обшуку. У задоволенні заяви сторони захисту про ознайомлення із матеріалами справи щодо розгляду клопотання про надання дозволу на проведення обшуку слідчі судді як правило відмовляють.

Якими б об'єктивними не були причини для обмеження участі сторони захисту у розгляді клопотання про надання дозволу на проведення обшуку, очевидно, що одна з фундаментальних засад кримінального процесу – «змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості», передбачена ст. 22 КПК України, згідно якої: «Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом» [1].

Згідно ст. 309 КПК України «Ухвали слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування», ухвала слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку не входить до зазначених у частинах 1 та 2 цієї статті переліків ухвал слідчого судді, які підлягають апеляційному оскарженню на стадії досудового розслідування і, таким чином на підставі ч. 3 ст. 309 КПК України, згідно якої: «скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді» відповідно є предметом оскарження на підготовчому судовому засіданні в порядку ст. 315 КПК України [1].

Можливий вихід із такої проблемної ситуації автор бачить у необхідності доповнення ч. 1 ст. 309 КПК України пунктом щодо можливості апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку на стадії досудового розслідування.

Однак, за своїм юридичним змістом апеляційне оскарження істотно відрізняється від судового розгляду слідчим суддею.

Так, апеляційний суд в силу вимог ч. 3 ст. 404 КПК України «Межі перегляду судом апеляційної інстанції» позбавлений можливості досліджувати обставини кримінального провадження, а має можливість лише перевірити правила застосування слідчим суддею норм права [1]. В якості виходу із вказаної ситуації можна запропонувати введення до КПК України механізму повторного розгляду клопотання про обшук у присутності сторони захисту з метою «підтвердження» правомірності надання такого дозволу.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 19.11.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2186> (дата звернення 10/12/2020).

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ БІЛОКОМІРЦЕВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сліпенко Поліна Андріївна

*студентка Національного юридичного університету імені
Ярослава Мудрого*

Білокомірцева злочинність (white-collar crime), яку ще називають «злочинністю еліт», на сьогодні є одним із найбільш шкідливих та небезпечних явищ для демократичного суспільства в сучасному світі. Методологічною основою дослідження є твердження, що людський потенціал формується на основі стосунків усередині груп людей, які об'єднуються через спільні інтереси та підтримують неформальні контакти з метою взаємної вигоди та допомоги. Людський потенціал нерозривно пов'язаний з інституційними формаціями, буквально сформованими ними. Динаміка злочинності на протязі останніх років характеризується хвилеподібними коливаннями, які чітко показують виражену тенденцію до зростання злочинності на території нашої держави. Висока складність соціальних систем є безумовною ознакою нелінійності законів залежності станів таких систем від певних зовнішніх та внутрішніх факторів.

В історії кримінологічних досліджень першим, хто виділив та дослідив це явище, був американський дослідник Едвін Сазерленд, який підкреслював його здебільшого латентний, бізнесовий характер та суттєвий вплив на суспільні відносини. До того як Сазерленд висловив свою ідею, вважалося, що вищі класи суспільства не здатні займатися злочинною діяльністю. Таке переконання було дуже укорінено в суспільстві, тому коли Сазерленд опублікував свою книгу на цю тему, декілька великих компаній Америки були обурені та подали до суду, для того щоб праця науковця піддалась цензурі.

Білокомірцева злочинність (white-collar crime) у сучасності кримінологічних доктрині зазвичай розглядається як діяльність осіб, які займають вагоме соціальне становище, користуються певним авторитетом у суспільстві та на міжнародному рівні, мають вплив на економічну та політичну ситуацію в окремих країнах чи на глобальному міжнародному рівні, проте, незважаючи на свій статус, умисно та систематично здійснюють антисоціальну діяльність, направлену на особисте збагачення чи збагачення певної групи осіб, використовуючи свій авторитет, посаду чи професію як інструмент вчинення злочину.

Високий рівень організованої злочинності простежувався ще за радянських часів, проте рівень криміналізації сучасного українського соціуму не витримує ніякого порівняння із радянським суспільством, адже у вітчизняному суспільстві кримінальні практики мають тотальний характер, а «білокомірцеві» злочини стали настільки звичними, що сприймаються у якості соціальної норми.

Білокомірцевій злочинності для збереження свого статусу тіньової діяльності притаманні злочини, які мають високу латентність, а їх викриття є майже неможливим, тобто замасковані економічні, податкові та інші фінансові злочини й правопорушення: фіктивне підприємництво; податкове шахрайство; банківське шахрайство; зловживання антимонопольним становищем; інвестиційне шахрайство; маніпуляції на фондових біржах; шахрайство з фінансовими ресурсами; організація конвертаційних центрів; легалізація злочинних доходів, рейдерство тощо.

Українська white-collar crime зароджувалася в коридорах комуністичної влади шляхом її своєрідного реверсного руху, привласнення державної власності та переодягання старих авторитетів тоталітарного режиму в лібералів та демократів, як і в усіх пострадянських республіках.

В 90-х роках 20 століття економічна та політична криза створила таку ситуацію, коли білокомірцева злочинність зазнала стрімкого розквіту та сформувала олігархічну верхівку, шляхом активної приватизації державної власності, яка перепродавалась, а валютні накопичення вивозились в зарубіжні країни. Коли державної власності ставало все

менше і менше, з'явилась уже не зовсім білокомірцева, в класичному її розумінні, форма переділу власності, така як рейдерство. Новосформована еліта прагла до єднання з політичною владою, що призвело в деяких випадках до злочинного лобізму, останнім прикладом цього є осіння криза Конституційного суду України.

Можна сформулювати такі виключні особливості української white-collar crime: проникнення до владних кіл; бажання сформувати власний надприбуток незалежно від можливого краху країни, що свідчить про відсутність моральних принципів; застосування різних форм поділу влади як економічних і політичних, так і нових насильницьких - рейдерство; гарантією збереження отриманого злочинним шляхом є виведення в офшорні зони; сприятливі умови для розвитку - перехідна економіка, в якій не сформувався капіталізм та механізми ринкової економіки до кінця; встановлення контролю над злочинними групами, для формування кримінальних охоронних структур та приватних армій.

Згідно з даними міжнародної організації «Global Financial Integrity», українська «еліта» тримає в офшорах от \$117 до \$167 мільярдів доларів. Щорічно «в чорних дірах» офшорів зникає до \$8 - 10 млрд. з Української економіки. Це звичайно, говорить, що протидія білокомірцевій злочинності в Україні майже відсутня, вона поєднується з політичними іграми та має здебільшого показовий характер.

Література:

1. Мігдаль О. White-Collar Crime: останні тенденції. Юридична газета. 2017. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/white-collar-crime-ostanni-tendenciyi.html> (дата звернення 04.12.2020 року)
2. Тертишник В., Корнієнко М. White-Collar Crime в «модних піджаках». Європейські перспективи № 3, 2018. URL: <https://resonance.ua/white-collar-crime-v-modnikh-pidzhakakh/> (дата звернення 04.12.2020 року)
3. Tsypko, Victoria, Kateryna I. Aliksieieva, Iryna A. Venger, Oleksii V. Tavolzhanskyi, Nataliya I. Galunets, & Alona V. Klyuchnik. " Information Policy of the Enterprise as the Basis for the Reproduction of Human Potential in the Structure of Public Social Interaction." *Journal of Advanced Research in Law and Economics* [Online], 10.6 (2019): 1664-1672. Web. 6 Nov. 2020.
4. Robotization of manufacturing process: economic and social problems and legal ways of their solution / О. Е. Kostyuchenko, Т. V. Kolesnik, Z. V. Bilous, О. V. Tavolzhanskyi // *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. – 2019. – Vol. 3, is. 30. – P. 454–462.

Науковий керівник: Таволжанський Олексій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

АЛКОГОЛІЗМ ЯК ФОНОВЕ ЯВИЩЕ, ЩО ДЕТЕРМІНУЄ ЗЛОЧИННІСТЬ

Спис Юлія Валентинівна

*студентка магістратури, Інститут прокуратури та кримінальної
юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

На сьогоднішній день актуальність даної теми не зменшилась, а навпаки зросла, хоч і досліджувалась багатьма науковцями. Це свідчить про те, що в суспільстві існує проблема, яка має тенденцію до зростання і як наслідок розглядається не тільки як соціальне явище, а й в науці кримінології як фонове явище, що спричиняє злочинність, чим визначає неабияку важливість дослідження і привертає до себе увагу. Динаміка злочинності на протязі останніх років характеризується хвилеподібними коливаннями, які чітко показують виражену тенденцію до зростання злочинності на території нашої держави. Висока складність соціальних систем є безумовною ознакою нелінійності законів залежності станів таких систем від певних зовнішніх та внутрішніх факторів [5].

Сьогодні в суспільстві відбуваються інтенсивні процеси інформатизації та інтелектуалізації, прискореними темпами формується інформаційне суспільство, особливістю якого є комп'ютеризація всіх сфер людського життя. Останнім часом комп'ютерні технології та комп'ютерні системи використовуються в більшості злочинів як засіб їх вчинення [6, с. 1297]. Так Ю.В. Александров визначає «фонові» явища як сукупність аморальних проявів, що суперечать загальноприйнятим нормам поведінки, і які органічно взаємопов'язані зі злочинністю, оскільки детермінують одне одного і тягнуть за собою соціальну деградацію особи (а зрештою — і всього суспільства) [1, с. 165].

При цьому, фонові для злочинності явища з одного боку не розглядаються нами як злочини, але з іншого боку безумовно входять до предмету дослідження кримінології як науки в наслідок свого органічного зв'язку з процесом детермінації злочинності. Крім того, на переконання більшості кримінологів, дані явища отримали назву фонових в наслідок того, що вони не мають жорстких детермінаційних зв'язків зі злочинністю, а лише супроводжують її, виявляючи кореляційні (інколи обумовлюючі) закономірності.

У свою чергу, поняття детермінант злочинності, більшістю кримінологів, розуміється як явища криміногенного характеру, які породжують злочини, що підвищують ймовірність масової кримінальної поведінки, що створюють сприятливі умови для реалізації злочинних намірів.

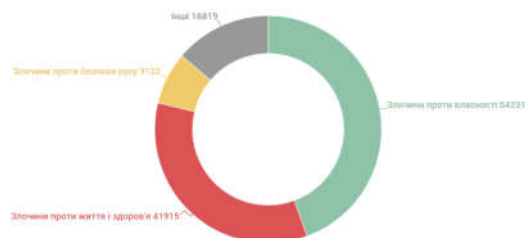
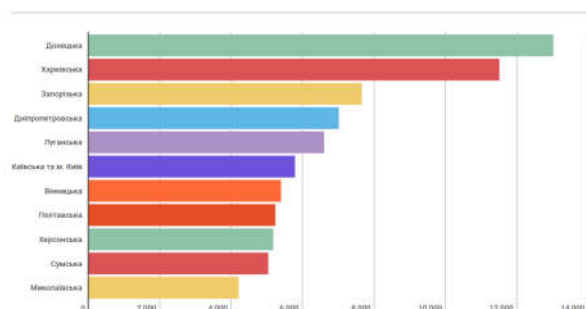
Головкін Б.М зазначає, що фонові явища, що за своєю природою є соціальними відхиленнями, джерелом дестабілізації суспільних відносин, виступають захисним засобом збереження сфер дії детермінантів злочинності, поза правовим полем її існування та відтворення.

Також вчений говорить про те, що фонові явища можна класифікувати на загальні - підривають культурні і духовні засади суспільства, полегшують становлення на шлях правопорушень і злочинів та спеціальні - виступають соціальною базою для поширення взаємопов'язаних видів злочинності та груп злочинів. Наприклад, наркотизм або немедичне вживання психоактивних речовин сприяє втягненню наркоспоживачів у вчинення правопорушень і злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів. На ґрунті наркотизму вчиняється також значна кількість тяжких насильницьких і корисливих насильницьких злочинів [4].

Аналізуючи питання взаємозалежності фонових для злочинності явищ та детермінант злочинності необхідно обов'язково враховувати той факт, що детермінанти як обумовлюючі фактори злочинності виступають тим живлячим джерелом що не дає зникнути злочинності як явищу. Тому як тільки виникне можливість припинити діяльність детермінантів то зразу виникне певна можливість припинення функціонування та розвитку злочинності [2].

Узагальнений аналіз судової практики свідчить про те, що алкогольне сп'яніння є причиною вчинення таких небезпечних злочинів, як: тілесні ушкодження, зґвалтування, вбивства. Так, під впливом алкоголю вчиняється приблизно 2/3 навмисних тяжких злочинів проти особи убивств – 43,2 %, зґвалтувань – 44,3%, нанесення тяжких умисних ушкоджень – 35 %; третина – хуліганських проявів. У дев'яти випадках із десяти хуліганство вчиняється особами на підпитку.

Якщо говорити про чисельність вчинення злочинів в стані сп'яніння за областями, то статистичні дані відображаються в наступній діаграмі (дані за 2016-2018 рік):

Як бачимо лідерами стали три області: Донецька, Харківська і Запорізька. Також можна відзначити види злочинів, які вчиняються найчастіше під дією алкоголю.

Проаналізувавши дані діаграми можна прийти до не втішних висновків, адже найбільше злочинів вчиняється проти власності та проти життя та здоров'я особи, що мають високу суспільну небезпечність [3].

Важливим також є і психічний аспект впливу алкоголю на усвідомлення своїх дій та стан здоров'я людини. Даний аспект перебуває у тісному зв'язку з злочинністю та виступає в переважній більшості випадків каталізатором вчинення злочину, так як людина в момент вчинення злочину не розуміє наслідків своїх дій.

На думку відомого британського психіатра та нейрофармаколога *Девіда Натта*, алкоголь – це найшкідливіша речовина з усіх, що вживає людина.

При постійному вживанні спиртного психіка людини і нервова система руйнується і людина стає роздратованою. Таку людину може роздратувати будь що і ввести в стан агресії, яка потягне за собою наслідки злочинного характеру. Дуже багато побутових злочинів, злочинів проти життя та здоров'я людини вчиняється на основі того, що майбутній злочинець і потерпілий вживали разом спиртне, а потім в ході бесіди не дійшли згоди, яка виразилась в настанні невідворотних наслідків.

Узагальнюючи вище сказане можна дійти до логічно висновку про те, що алкоголізм як фонове явище злочинності детермінує злочинність. Дане явище є дуже великою проблемою нашого суспільства, адже під дією алкоголю, який має властивості наркотику вчиняються кримінальні правопорушення, що мають високий ступінь суспільної небезпечності. Фонові явища лише підвищують вірогідність вчинення пов'язаних із ними злочинів. Лише утворення критичної маси порушень моральних і правових норм високовірогідно супроводжуватиметься збільшення кількості вчинених злочинів.

Література:

1. Курс кримінології: Особлива частина : підручник : у 2 кн. / М. В. Корнієнко, Б. В. Романюк, І. М. Мельник та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Юрінком Інтер, 2001. Кн. 2. 480 с.
2. Фіалка М. Фонові явища та детермінанти злочинності: співвідношення та взаємозалежність термінів. Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія: зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. конф., м.Харків, 27 квітня 2018р.
3. Головкін Б. М. Роль фонових явищ у детермінації злочинності / Богдан Миколайович Головкін. – 2014.
4. Robotization of manufacturing process: economic and social problems and legal ways of their solution / O. E. Kostyuchenko, T. V. Kolesnik, Z. V. Bilous,

O. V. Tavolzhanskyi // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2019. – Vol. 3, is. 30. – P. 454–462

5. Ovcharenko, Mykola O; Tavolzhanskyi, Oleksii V; Radchenko, Tetiana M; Kulyk, Kateryna D; Smetanina, Nataliia / Combating Illegal Drugs Trafficking Using the Internet by Means of the Profiling Method /Tavolzhansky O. V.// V.Journal of Advanced Research in Law and Economics; Craiova Том 11, Изд. 4(50), (Summer 2020): 1296-1304.

Науковий керівник: Таволжанський Олексій Володимирович, кандидат юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Шпак Катерина Сергіївна

*здобувач, факультет бізнесу і права, Херсонський державний
університет*

Криміналістична методика є частиною криміналістичної науки, що містить наукові та практичні рекомендації щодо розкриття злочинів. Ці рекомендації мають практичне значення. Вони містять настанови слідчому при розслідуванні злочину. Криміналістична методика інтегрує положення загальної криміналістичної теорії, криміналістичної техніки та криміналістичної тактики. Криміналістична методика працює у вигляді своєрідного заключного розділу криміналістики, засоби якого використовуються для вирішення практичних проблем розслідування.

Методика розслідування є «кінцевим продуктом» криміналістики. Справді, важко скласти рекомендації щодо розслідування, не враховуючи визначення тактики розслідування або організації розслідування.

Група авторів на чолі з В.Ю. Шепітько слушно пропонують розглядати методику розслідування злочинів у двох аспектах: сам процес розслідування злочинів як специфічна діяльність уповноважених законом органів та осіб, що здійснюється на підставі застосування засобів криміналістичної техніки, прийомів слідчої тактики, методів розслідування певних видів злочинів; розділ науки криміналістики, який містить систему комплексних криміналістичних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та профілактики окремих видів злочинів [1].

А.П. Шеремет надає визначення окрему методику розслідування злочинів, як систему положень та наукових рекомендацій, які визначають порядок діяльності слідчого під час розслідування окремого виду злочину [2].

Г.А. Матусовський зазначає, що криміналістична методика – це розділ криміналістики, до якого входить криміналістична характеристика злочинів, криміналістичних питань порушення кримінальної справи, типових слідчих ситуацій на стадії розкриття злочинів та етапах його розслідування, слідчі версії, організаційних та оперативно-розшукових заходів, тактичних особливостей проведення окремих слідчих дій і їх комплексів, забезпечення комплексів, забезпечення координації дій правоохоронних органів під час розслідування та взаємодії з іншими державними органами та громадськими об'єднаннями, криміналістичних профілактичних заходів [1].

Отже, проаналізувавши позиції вчених щодо поняття криміналістичної методики, можна зробити висновок про те, що криміналістична методика програмує процес розслідування, надає слідчим, працівникам оперативних підрозділів та процесуальним керівникам – прокурорам «алгоритм» проведення процесуальних дій під час розкриття кримінальних правопорушень. Безперечно, двох однакових слідчих ситуацій в практиці розкриття та розслідування кримінальних правопорушень не зустрічається, але без орієнтованої «програми» розслідування злочинів відповідний процес стає значно складнішим і подекуди навіть неможливим.

Література:

1. Криміналістика: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В.Ю. Шепітька. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – 728 с.
2. Криміналістика. Навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]/ А. П. Шеремет – [2-ге вид.]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Науковий керівник: Проценко Микола Вікторович, кандидат юридичних наук, доцент, Херсонський державний університет

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

Карасевич Катерина Олегівна

студентка 4 курсу, 1 групи, факультету прокуратури та кримінальної юстиції, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У сучасних умовах реформування земельних відносин в агросфері особливої актуальності набувають питання правової охорони земель сільськогосподарського призначення. Ще більшої актуальності ці питання набувають у зв'язку із загостренням екологічних проблем, що і зумовлює своєчасність розгляду обраної теми.

Правове регулювання є одним з найефективніших та найдієвіших видів соціального регулювання. Воно забезпечує стабільність регульованих відносин, внаслідок чого останні отримують чітку правову регламентацію, є охоронюваними та мають здатність розвиватись.

Основні засади охорони земель в Україні визначаються Конституцією України, Земельним кодексом України, Законами України: «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження родючості ґрунтів», «Про землеустрій», окремими постановами Кабінету Міністрів України та іншими нормативно-правовими актами.

Земельний Кодекс України у ст. 162 визначає охорону земель як систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського і лісгосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісгосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону земель» охорона земель – це система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення

родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Земельний Кодекс України, у свою чергу, містить положення про завдання охорони земель у ст. 163 - забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Варто відзначити, що ЗК України виділяє один із пріоритетних заходів у галузі охорони земель - консервація деградованих і малопродуктивних земель, господарське використання яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, а також техногенно забруднених земельних ділянок, на яких неможливо одержати екологічно чисту продукцію, а перебування людей на цих земельних ділянках є небезпечним для їхнього здоров'я.

Інформаційною основою для прийняття заходів з охорони земель є моніторингові спостереження як попередній етап охорони земель. Базові положення моніторингу земель і ґрунтів закріплено у ст. 54 Закону України «Про охорону земель». Пріоритетними завданнями моніторингу земель є своєчасне виявлення зміни стану земель та властивостей ґрунтів, оцінки здійснення заходів щодо охорони земель, збереження та відтворення родючості ґрунтів, попередження впливу негативних процесів і ліквідації наслідків впливу.

Виходячи з положень цитованої вище ст. 162 Земельного кодексу України, раціональне використання земель є напрямом з охорони земель. Вектором земельної реформи можна назвати саме раціональне використання й охорону земель. Але, на жаль, такий вектор не знаходить необхідної підтримки у державі й законодавстві.

У згаданому вище Законі України «Про охорону земель» є колізія, на яку я хотіла б звернути увагу. У ст. 56 цього закону визначено відповідальність за порушення законодавства України про охорону земель, а саме:

- юридичні та фізичні особи, винні в порушенні законодавства України про охорону земель, несуть відповідальність згідно із законом;
- застосування заходів дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від відшкодування шкоди, заподіяної земельним ресурсам;
- шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства України про охорону земель, підлягає відшкодуванню в повному обсязі [1].

Звідси виникає питання, юридичні і фізичні особи несуть відповідальність лише за умови, якщо винні в порушенні законодавства України про охорону земель? Законом України «Про охорону земель» чітко визначено, що є охороною земель. У той самий час у п. 2 ст. 56 зазначеного Закону закріплюється, що відповідальність можлива за

завдання шкоди земельним ресурсам. Та чи тотожні поняття «земля» та «земельні ресурси»? Доволі спірно, оскільки у цьому ж Законі також дефінітивно закріплено, що земельні ресурси – це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення та господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві. Таким чином, останні є лише складовою частиною земель, що значно звужує об'єкт правопорушення й ускладнює правореалізацію.

Наступним є те, що визначена можливість відшкодування шкоди за нераціональне землекористування чи вилучення земель. Нічого не сказано про можливість відшкодування в повному обсязі при забрудненні відходами виробництва, радіоактивними та хімічними речовинами. Крім того, у Земельному Кодексі України, у ст. ст. 167 та 168 виокремлюється охорона земель та ґрунтів. Ст. 167 присвячена охороні земель, а також ґрунтів від забруднення небезпечними речовинами, в свою чергу, ст. 168 – охороні земельних ділянок. Тож, у згаданих статтях наведені різні об'єкти охорони.

Отже, зважаючи на все вищезгадане, можна зробити висновок, що правова охорона землі – це система правових засобів, за допомогою яких здійснюється заходи з підтримання, покращення, відновлення, збереження і підвищення родючості ґрунтів, поліпшення інших корисних властивостей землі. Передбачені законодавством заходи з охорони земель спрямовані на боротьбу з природними та штучними процесами, які погіршують стан ґрунтів. До них належать заходи по запобіганню ерозії ґрунтів: організаційно-господарські, агротехнічні та лісомеліоративні [2]. Таким чином, питання охорони земель сільськогосподарського призначення в умовах загострення екологічної ситуації в Україні має стати одним з найважливіших напрямків державної політики, оскільки поліпшення стану цих земель відкриває значні резерви збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції і забезпечує суттєве оздоровлення екологічних умов життя людини.

Література:

1. Кудінов В. Правове регулювання охорони земель: стан та перспективи. *Земельне право*. 2009 р. № 11. С. 105-106.
2. Гоштинар С. Л. Правове забезпечення охорони земель сільськогосподарського призначення як передумова сталого розвитку агропромислового комплексу України. *Цивільне, підприємницьке, господарське та трудове право. Європейські перспективи*. 2016 р. № 6. С. 173

Науковий керівник: Курман Тетяна Вікторівна, доктор юридичних наук, доцент, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Фур Віталій Мар'янович

*здобувач, факультет бізнесу і права, Херсонський державний
університет*

На шляху економічного зростання будь-якої сучасної держави серйозною перешкодою є загрози національній економічній безпеці.

Економічна безпека являє собою такий стан економічних інститутів держави, під час якого забезпечується їх стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз.

До головних чинників, які загрожують економічній безпеці держави слід віднести наступні зовнішні та внутрішні загрози:

1. Зростання світової фінансової системи з причин постійної інтеграції до неї економік країн, що розвиваються.

2. Дії країн-агресорів.

3. Періодичне виникнення та зростання світової економічної кризи.

4. Помилкові (у низці випадків – злочинні) дії керівництва конкретних держав.

5. Зловживання фінансових та інших органів держави.

Взагалі до історичних передумов витоків проблем національної економічної безпеки слід віднести постійні зміни у соціально-економічному ладі держави в цілому та діяльності її окремих інститутів зокрема.

Ці зміни з одного боку пов'язані з глобальними тенденціями розвитку людства. І справа не тільки у тому, чи є поступовий розвиток людства регресом, прогресом або циклами прогресу та регресу, які періодично змінюють один одного. Справа у тому, що незалежно від того, прогресує глобальна світова економіка чи регресує під час змін вона стає вразливою для загроз.

Отже, як свідчить багаторічна людська історія, нескінчений стан ідеального спокою та стабільності (зокрема, і в економіці) є недосяжним. Тому зазначені вище зміни супроводжують людство на протязі всього його розвитку і є об'єктивним зовнішнім фактором, який загрожують національній економічній безпеці держави.

Національне держави, не дивлячись на наявність договорів про спільну безпеку та наявність світових фінансових інститутів, взаємодіючи між собою, постійно конкурують та відстоюють передусім власні економічні інтереси. При цьому постійно здійснюється фінансово-економічний тиск на інші держави, який подекуди може бути занадто

«агресивним». Подекуди в результаті таких дій держав-агресорів на протязі історичного розвитку держав постійно виникають реальні загрози економічній безпеці інших держав.

Щодо України, то слід, на нашу думку, погодитись із В.А. Предборським, який відносить до загроз економічній безпеці нашої держави політику антидержавного «фундаменталізму» (який домінує над розумінням суті і ролі державних інтересів у суспільному розвитку) та наявність специфічного «пострадянського чиновницького феномену» (представники якого, утримуючи в руках могутні адміністративні важелі для використання свого становища, дбають не стільки про захист державних економічних інтересів, стільки про власні інтереси) [1].

Література:

1. Предборський В.А. Економічна безпека держави : Монографія. – К.: Кондор, 2005. – 391 с.

Науковий керівник: Шперун Христина Всеволодівна, кандидат юридичних наук, Херсонський державний університет

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ В УКРАЇНІ

Черевик Ольга Володимирівна
студентка 2-го курсу магістратури юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Технології розвиваються, і генетично модифіковані організми (далі – ГМО) поступово долучаються до обороту, стаючи предметом суспільних відносин, у силу чого постає питання про необхідність нормативно-правового врегулювання порядку їх створення і застосування.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що зростання конкуренції на світовому ринку, викликає необхідність вирішення проблеми дефіциту харчових ресурсів, зниження собівартості продуктів харчування, виготовлення харчових продуктів з іншими корисними властивостями і задля цього було запроваджено створення генетично модифікованих організмів.

Крім того, використання ГМО для виробництва харчових продуктів є економічно вигідним для підприємств. Виникнення товарів з використанням генетично модифікованих організмів на споживчих ринках обумовлює виникнення та розвиток нових суспільних відносин, що потребують відповідного нормативно-правового регулювання. За таких

обставин в Україні виникає потреба розроблення комплексу норм щодо правового регулювання використання та забезпечення безпеки генетично модифікованих організмів.

На рівні законодавства ЄС закріплено поняття ГМО. Так, його загальна дефініція наведена у статті 2 Директиви Ради 2001/18/ЄС від 12 березня 2001 р. про навмисний випуск у навколишнє середовище ГМО: генетично модифікований організм – це організм (за винятком людини), у якому генетичний матеріал змінено у спосіб, неможливий у природних умовах у процесі парування й (або) природної рекомбінації [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» генетично модифікований організм (живий змінений організм) – будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах, а саме: рекомбінантними методами, методами, які передбачають безпосереднє введення в організм спадкового матеріалу, злиття клітин або методами гібридизації [2].

Прийняття даного Закону поклало початок реалізації державної політики в галузі генетично-інженерної діяльності та поводження з ГМО через закріплення в ньому принципів такої політики.

До міжнародних правових актів, які ратифіковані Україною в галузі використання ГМО слід віднести Директиву ЄС 2001/18/ЄС від 16 грудня 2002 р. про навмисний викид в навколишнє середовище генетично модифікованих організмів [1]. Директива чітко зазначає, що люди не вважаються організмами, і перелічує технології, які можна використовувати для отримання генетично модифікованих організмів.

На міжнародному рівні поводження з ГМО регулює один з основних міжнародних документів у цій галузі – Картахенський протокол про біобезпеку від 29 січня 2000 р. до Конвенції ООН про біологічне різноманіття, який набрав чинності 11 вересня 2003 р., і стороною якого є Україна. Цей Протокол встановлює потенційні ризики та пріоритетність принципу перестороги щодо ГМО, визначає сферу відповідальності за порушення норм поводження з ГМО [3]. Особливу увагу у ньому приділено транскордонному переміщенню таких об'єктів. Аналізуючи Картахенський протокол, можна зробити висновок, що міжнародне законодавство обмежує розповсюдження ГМО та передбачає необхідність інформування споживача про наявність ГМО у тій чи іншій продукції.

В Україні розроблено нормативну базу, яка регламентує контроль над поширенням ГМО. Вона включає оцінювання безпеки розроблених ГМО, їх реєстрацію та пост-реєстраційний моніторинг харчової продукції, виготовленої за їх участі.

Законодавча практика ЄС щодо поводження з ГМО є основним фактором у процесі розробки універсальних міжнародно-правових стандартів у цій галузі та є еталоном для розвитку національного законодавства. Закони України, незважаючи на їх значення в механізмі правового регулювання, встановлюють лише загальні принципи поводження з ГМО, конкретизація яких відбувається на підзаконному рівні.

Таким чином, процес становлення законодавства в сфері ГМО продовжується, адже асоціація з Європейським Союзом передбачає запровадження моделей правового регулювання застосування ГМО в Україні відповідно до європейських. Так як експорт харчових продуктів та іншої продукції яку виготовляють в Україні, можливий при наявності якості, а якість продукції можлива завдяки дотримання ратифікованих Україною міжнародних норм щодо використання ГМО.

Література:

1. Директива 2001/18/ЄС Європейського парламенту і Ради Європи про навмисний випуск у навколишнє середовище ГМО від 12 березня 2001 р. URL: <http://www.biocert.ru/content/files/2001-18-EC.pdf>.
2. Про державну систему біобезпеки при створенні, транспортуванні, випробуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 № 1103-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 35. Ст. 484.
3. Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_935.

**ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ТОВАРНИХ ЗНАКІВ В УГОРЩИНІ
ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Яровенко Оксана Вікторівна

*студентка 6 курсу юридичного факультету Національного технічного
університету України «Київський політехнічний інститут імені
Ігоря Сікорського»*

Важливість і доцільність проведення порівняльного аналізу особливостей правової охорони товарних знаків в Угорщині та Україні зумовлена певними спільними традиціями розвитку правових систем у цих країнах, спільним державним кордоном, а також перспективою подальшого розвитку зовнішньоекономічних відносин та співпраці між зазначеними державами.

Основу угорського законодавства у сфері охорони промислової власності складає спеціальний Закон №ХІ «Про охорону товарних знаків та географічних зазначень», що був прийнятий у 1997 році [1].

Українське ж законодавство регулює відносини щодо таких об'єктів промислової власності, як торговельні марки та географічні зазначення, двома окремими спеціальними законами. Регулювання відносин, пов'язаних з торговельними марками здійснюється Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», що прийнятий у 1993 році, а щодо географічних зазначень діє Закон «Про правову охорону географічних зазначень», виданий 1999 року [2].

Законом Угорщини «Про охорону товарних знаків та географічних зазначень» визначено правовий статус колективних, сертифікаційних та загальновідомих знаків. Так, колективний знак являє собою такий охоронний знак, що відрізняє товари або послуги членів організації державного органу або асоціації від товарів або послуг інших осіб на підставі якості, походження й інших властивостей товарів або послуг, позначених колективним знаком. Тобто колективний знак - це такий знак, що належить певному колективу осіб, які мають єдину мету його реєстрації, використання та охорони [1].

Українське ж законодавство - ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» - визначає колективну торговельну марку як позначення, за яким товари і послуги учасників об'єднання осіб, під яким розуміють будь-яку сукупність осіб незалежно від її організаційно-правової форми та складу, відрізняються від товарів і послуг інших осіб [2]. При цьому дефініція не містить вказівки на те, що

товари, які виробляються чи послуги, що надаються під колективною торговельною маркою певного об'єднання осіб, повинні мати спільні властивості, на кшталт якості, походження чи інших загальних характеристик товарів і послуг.

Що стосується сертифікаційних знаків, то угорський Закон «Про охорону товарних знаків та географічних зазначень» визначає сертифікаційний знак як позначення, яке використовується для відрізнєння товарів або послуг визначеної якості або іншої характеристики від інших товарів або послуг так, що засвідчує їхню якість або характерну ознаку [1].

Правовий статус сертифікаційного знака не обумовлений членством у будь-якій організації, оскільки він відноситься до однієї організації, яка будучи власником знака, сертифікує якість товарів або послуг виробників. Таким чином, сертифікаційний знак виконує роль вказівки на відповідність якості позначуваного ним товару чи послуги певним стандартам. Власник сертифікаційного знака не вправі ним користуватися, але здійснює ліцензування цього знака і контролює його використання.

Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», а також прийнятий на його основі відомчий нормативно-правовий акт - Правила складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, містять вказівку на сертифікаційні знаки, але при цьому не роз'яснюють, які знаки визнаються сертифікаційними, в якому порядку вони реєструються та як отримати дозвіл на їх використання [2;3].

Також спеціальною правовою охороною в Угорщині користуються товарні знаки, включені до реєстру, що мають добру репутацію (загальновідомі товарні знаки). Це пояснюється тим, що власник товарного знаку може заборонити використання позначення, що тотожне такому товарному знакові або подібне з ним, навіть у відношенні різнорідних товарів чи послуг, за умови, що товарний знак у країні має репутацію загальновідомого знака [1]. Це положення стосується лише тих товарних знаків, що мають репутацію в країні та включені до реєстру. У свою чергу незареєстрованим загальновідомим товарним знакам може надаватися правовий захист відповідно до законодавства Угорщини у сфері захисту від недобросовісної конкуренції.

В українському законодавстві встановлено, що охорона прав на добре відому (загальновідому) торговельну марку в Україні здійснюється незалежно від її реєстрації згідно зі статтею 6 bis Паризької конвенції, Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» на підставі визнання торговельної марки добре відомою за рішенням Апеляційної палати чи суду [2].

Отже, використання переваг та перейняття кращого досвіду правового регулювання охорони товарних знаків в іноземних державах, зокрема Угорщини, може бути корисним для удосконалення законодавства України у сфері промислової власності.

Література:

1. Про охорону товарних знаків та географічних зазначень: Закон Угорщини від 01.07. 1997 р. №XI. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700011.tv>.
2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-XII. Дата оновлення: 14.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12>.
3. Правила складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг: затв. наказом Держпатенту України від 28.07.1995 р. № 116. Офіційний вісник України.1997. № 39. С. 268.

Науковий керівник: Яшарова Марія Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

LAWMAKING QUALITIES OF PAVLO SKOROPADKY DURING THE HETMANATE

Riabokon Yulia Volodymyrivna

student, National Aviation University, Kyiv

The stay of Pavlo Skoropadsky at the head of the Hetman of the Ukrainian State proved that Ukraine received a historical figure who in the extremely difficult circumstances managed to bring the ship of Ukrainian statehood out of the chaos and anarchy, fruitless social experiments, ignoring the national needs of society and directing the law in the right direction.

After been proclaimed as a hetman General P. Skoropadsky, on April 29, 1918, issued two basic documents - "Letter to the entire Ukrainian people" and "Laws on the Provisional Government of Ukraine." With these letters, he declared himself hetman and explained the main motives for such actions - the threat of a new catastrophe and the categorical demands of the working masses to build a state that would provide the population with "peace, law and creative work." The Central Rada and land committees were dissolved, as were UPR ministers and their deputies. The hetman was to govern the state through the Council of Ministers appointed by him.

The second document - "Laws on the Provisional State System of Ukraine" was a set of seven acts: "On the Hetmanate", "On the Council of Ministers and Ministers", "On Faith", "On the rights and responsibilities of Ukrainian Cossacks and Citizens", "On Laws", "On the General Court", "On the Financial Council" [1, p. 19]. "Laws on the Provisional State System of Ukraine" defined the functions of the hetman and his state apparatus, proclaimed the basic responsibilities and rights of citizens, determined the status of the church. They consisted of 44 articles grouped into 7 sections [2].

During the reign of P. Skoropadsky, 17 laws, 14 resolutions, two statutes and one instruction were prepared and approved - a total of 34 documents related to the development of education, science and culture. This set of official documents testifies to the great work of the government in the direction of reforming and creating new higher, secondary and primary educational institutions of Ukraine. The foundations of the activities of higher Ukrainian scientific institutions were laid, research institutes were still operating, libraries were established, and measures were taken to protect monuments of history, culture and art.

The achievements of the Hetman's government in building of a network of foreign missions are significant. As scientists, in particular D. Yanevsky, emphasizes, the pace of development is impressive even today. During the

whole period of its existence, the Ukrainian state of P. Skoropadsky had 11 diplomatic and about 50 consular missions in 20 countries, and on its territory - 12 diplomatic and 42 consular missions from 24 states.

A special place belongs to the diplomatic relations of the Hetman's government with the government of Russia, which was obliged to conclude peace with Ukraine under the Brest Treaty. The talks discussed the cessation of hostilities, as well as finance, transport, postal services, exchange of prisoners, economic and cultural relations. Here the government of P. Skoropadsky had some successes - a truce was concluded, Ukrainian consulates general in Moscow and Petrograd were established, consulates in other large cities of Russia [3, p. 11-12].

During Skoropadsky's ruling a number of law-making processes took place, especially the creation of a judicial system according to which world justice was restored, the process of forming a civil service in Ukraine began, namely: the creation of power institutions necessary for the full functioning of both the head of state and the state mechanism. in general. The development of state financial institutions, the establishment of money circulation, the improvement of the monetary system, the restoration of private property, which contributed to the economic rise, the development of the Armed Forces, according to which a plan was developed to organize an army of more than 300,000 men; training centers for the army were established and a network of diplomatic missions was established.

Summarizing the above, the policy of Pavel Skoropadsky has improved both the political and economic life of citizens. The most important achievements of the Hetman's government were successes in policy in the fields of education, science, culture, which indicates a clear articulation in the activities of P. Skoropadsky during the Hetmanate in 1918 and where his state-building activities were most significant. However, this work took place in the difficult conditions of the world war and the revolution in Ukraine, so not all measures of the hetman's government in the humanitarian sphere were implemented. The main thing he managed to do was to preserve Ukrainian statehood.

Hetman's achievements are significant for the history of Ukraine and made a significant contribution to the process of forming Ukraine as an independent, sovereign state. Moreover, the historical experience of Hetman Pavlo Skoropadsky is relevant today, as well as his ideas and implementation of legal doctrines in practice can be adopted by current lawmakers.

References:

1. Pyrih R.Y. Hetmanate of Pavlo Skoropadsky: features of legislation. 2010. Central State Archives of Ukraine (Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine). P. 76-85.

2. Laws on the temporary state system of Ukraine. State formations (1917-1920); Historical document, Law of April 29, 1918. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-18#Text> (access date: 07.12.2020)
3. Voronko L.O. Ukrainian state formation in the days of the Hetmanate of 1918: the role and significance of P. Skoropadsky's activity. *Public administration: theory and practice*. 2016. P. 3–20.

Scientific adviser: Vodolaskova Kateryna Yuriyivna, Candidate of Law, Associate Professor, National Aviation University

THE COURT AND THE JUDICIARY IN KYIVAN RUS

Tyubay Anastasiya
student, National Aviation University, Kyiv

The formation and development of the court and judicial system of each country takes a long time. The court is a state body that hears civil, criminal and some administrative cases [1]. The formation of the judiciary means the transition of the state to a new level of development and is a prerequisite for the rule of law.

In the judicial and administrative system of Kyivan Rus, the judiciary was divided into two departments: church and secular. Another characteristic feature was that the court was not separated from the administration [2]. In Kyivan Rus we can highlight three main groups of courts: public, private and church.

Public courts include princely court, viche court and public court.

The princely (princely) court was exercised by the prince himself as the supreme judge or his government officials or specially appointed judges - mayors, thousands of tiuns, throwers, bastards, believers, volosts. The prince's court was carried out on the condition that one of the parties belonged to the feudal state. Although in some cases, burghers, stench and even purchases could sue him. The trial took place at the prince's court (in the capital and on the ground) or on the territory of state institutions [3].

The veche court considered at the people's assembly (vichy) the most important cases concerning the community (redistribution of land, border disputes, murders, thefts) and the state (organization of the militia) [3].

Public (people's) court was carried out by a faithful elders and court men, good people. He considered all civil and criminal cases, participated in the pre-trial investigation [3].

Private court (lordly, dominant) were conducted by feudal lords - landowners (boyars, warriors, government officials) over their dependent people - slaves, servants and partly purchases and serfs. Ecclesiastical

(spiritual) courts existed in dioceses and were subject to and headed by bishops. The jurisdiction of the ecclesiastical court included the clergy and their families, the church servants (their offenses against religion, civil and punitive), as well as all Christian believers whose affairs were cared for by the church (faith, marriage). Courts were held at monasteries and were governed by ecclesiastical institutions and the "Nomocanon" (Byzantine canon law) [3].

The order of judicial action, or process (litigation), has evolved in from private to public and was designed to determine the rights of persons (parties) and ensure their protection and enforcement. The trial was accusatory and adversarial (word for word), in which the parties took an active part (prosecuted or defended), and the judges played the role of mediator. However, there were also elements of the search (investigative) process in the form of a call, a summons and the pursuit of a trace [4].

Thus the judicial practice on the territory of Kyivan Rus led to the formation of legal statehood on the territory of Ukraine, because it regulated relations between the subjects and resolved issues that concerned them. The judicial system was characterized by caste character and was not complex enough, as all courts could be divided into three main groups. In general, the judicial system was not perfect. This is evidenced by the lack of a centralized judicial system. The court system, like the entire system of government and administration in the Kyiv state, provided power to the feudal lords, protected their rights, property and personal interests.

References:

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/sud>
2. Навчальні матеріали онлайн. Зручніше ніж в бібліотеці! Історія держави і права. Судоустрій. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://pidru4niki.com/1580011945420/pravo/sudoustriy>
3. Заруба В.М. Історія держави і права України. Київ: Видавництво Істина. – 2005 – 224с.
4. Bookster. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://bookster.com.ua/sudochynstvo-v-kyyivskij-rusi/>

Scientific advisor: Kateryna Vodolaskova, Ph. D., Associate Professor, National Aviation University

ДИНАСТИЧНІ ШЛЮБИ ЧАСІВ ЯРОСЛАВА МУДРОГО, ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЕЛІВ ВПЛИВУ НА ЄВРОПУ

Бабій Володимир

студент I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Династичні шлюби були фактично дипломатичними договорами між країнами, які об'єднували їх у міцні союзи. Вони уклалися не спонтанно, це були виважені та продумані стратегічні кроки для забезпечення якомога вигіднішого становища своєї держави виходячи з важливих політичних обставин та інтересів тих чи інших правителів.

Укладення династичних шлюбів було вигідним для обох сторін. Очевидно, що з династіями сильніших держав правителі менших, слабших чи залежних династій намагалися породнитися, щоб піднести себе на їхній рівень, ствердити себе та мати підтримку у конфліктах, яких ніколи не бракувало. В свою чергу сильніші держави через шлюби намагалися убезпечити себе від агресивності сусідів та певною мірою контролювати ситуацію, яка відбувалася за межами їх володінь, також це було необхідно не тільки для налагодження стосунків з країнами-сусідами, але і впливу на їх політику.

Починаючи з XI ст. київський князь Ярослав Мудрий починає активно використовувати династичні шлюби для утвердження і піднесення Русі-України на європейській політичній арені. Руській династії вдалося породнитися з багатьма впливовими та могутніми династіями тогочасної Європи, які в майбутньому стали основоположниками сучасних держав. Саме за це згодом Ярослав отримає прізвисько «тесть Європи». Йому вдалося закріпити за Русю-Україною статус цивілізованої європейської держави.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Л. Войтовича, М. Грушевського, Л. Махновця, Н. Полонської-Василенко, А. Головка, І. Шекери, М. Левченко.

Мета наукової розвідки – дослідження впливу династичних шлюбів, які були укладені Ярославом Мудрим та їх вплив на політичне становище Русі.

Династичний шлюб – це шлюб між членами правлячих династій, в більшості випадків подібні союзи уклалися виходячи з політичних інтересів або сформованих традицій.

Шлюби дочок Ярослава Мудрого сприяли розвитку та зміцненню стосунків з європейськими державами, які перебували у сфері церковної юрисдикції Рима. У 1046 р. Анастасія Ярославна стала дружиною угорського короля Андрія I. Можна не сумніватися, що союз з

Угорщиною теж був складовою частиною політики, спрямованої на стримування активності Германської імперії. Його правління позначилося підтримкою русинів, які займали в Угорщині високі державні посади. 1061 р. рятуючись від небезпеки з боку нового короля Гези I, Анастасія з сином Соломон та його дружиною, що була сестрою німецького імператора Генріха IV, перебралися на якийсь час в Німеччину [3, с. 135]. Згодом завдяки підтримці німців Соломон став угорським королем. З іменем Анастасії пов'язується заснування двох православних монастирів в Угорщині.

Дочці князя Ярослава Мудрого Єлизаветі судилося бути королевою аж двох скандинавських країн. Спершу вона одружилася з норвезьким королем Гаральдом III Суворим Сігурдсоном і стала називатися Еллісів [2, с. 101]. Гаральд III – «останній вікінг» один з найвидатніших скандинавських правителів, герой багатьох саг, король Швеції у 1046-1066 рр. Гаральд приїхав до Києва з братом шукаючи захисту і допомоги у Ярослава Мудрого, коли його вигнав з країни датський король Кнуд [4, с. 210–212]. Отримав військову підтримку він князя Руси-України та став його зятем, одружився з Єлизаветою. Син цього подружжя Олаф правив Норвезьким королівством у 1066-1093 роках. Після загибелі Гаральд в Англії у 1066 р., Єлизавета одружилася вдруге з шведським королем Свеном II Естрідсеном.

У травні 1049 р. донька Ярослава Мудрого Анна взяла шлюб з французьким королем Генріхом I Капетом. Основні причини даного шлюбу - це заборона церквою шлюбів між родичами та нагальна потреба у сильному і багатому союзнику для короля, який намагався як приборкати непокірних васалів так і захистити ще слабку Францію від сусідів. Постає питання, яка користь князю від далекого небагатого зятя, володаря феодально-роздробленої країни з непокірними магнатами? Якщо шлюби його старших дочок можна пояснити, тим, що Угорщина найближчий сусід, а союзи зі скандинавськими країнами історично усталені, то одруження його третьої дочки визиває певний подив. Скоріше всього одруження Анни Ярославни з королем Франції був чимось на зразок, висловлюючись сучасною мовою, «рекламної акції» Київської держави для Західної Європи [5, с. 153]. Вінчання відбулося в Реймському соборі, де коронувалися королі Франції. Вона привезла з Києва у Францію Євангеліє, на якому присягали під час коронації усі наступні королі. Анна брала участь у правлінні державою ще за життя чоловіка. На деяких державних актах Генріха I є такі приписки: «за згодою дружини моєї». Після смерті Генріха I у 1060 р. Анна Ярославна залишилася регентом свого сина Філіпа, який став королем Франції. Побудувала церкву і заснувала монастир.

Шлюб Всеволода і Марії також належав до політичних комбінацій. Руський похід у Візантію 1043 р. закінчився поразкою (як про те відомо з літописних), але Константинополь, відновлюючи стосунки з Києвом, йде на певні поступки і закріплює досягнуте шлюбом Марії з сином Ярослава Мудрого Всеволодом. Від цього шлюбу народиться Володимир Мономах.

Ярослав Мудрий хотів поріднитись з германським імператором, проте це не вдалося. Князь вирішив впливати на політику імперії шляхом системи союзів з тими князями, позиція яких формувала зовнішню політику імперії. Невістками його стали сестра трірського архієпископа Кілікія, яка стала дружиною Святослава Ярославовича та Ода, яка одружилася з Володимиром Ярославовичем [1, с. 143]. Цією династичною комбінацією робилася спроба нейтралізувати потугу німецьких імператорів, що фактично рятувало польські князівства від поглинення їх німецькою імперією та залишало їх буферною зоною між Руссю та імперією.

Небезпека розвалу Польщі і перетворення її в сателіта імперії надовго усунуло протиріччя між обома країнами. Києву було вигідно мати між своїми кордонами і кордонами імперії сильну і незалежну Польщу. Тому Ярослав Мудрий одружив сина Ізяслава з Гертрудою, дочкою Мешка II. З цього періоду між Рюриковичами і П'ятами існували найтісніші зв'язки.

Отже, мета династичних шлюбів була, насамперед, політичною, ними скріплювали мирні договори й гарантували міцність союзів. Це була продумана стратегія, адже укласти шлюб не важко, а от вирахувати його ефективність та довготривалість було під силу лише великим політикам. Шлюби укладені Ярославом Мудрим дали можливість Україні-Русі міцно закріпитися на політичній арені тогочасної Європи. Вдалося поширити юрисдикцію руських князів на значно більші території, що ставило Русь на один рівень з Візантією. Існування династичних шлюбів представників княжого дому з королівськими родинами Європи свідчить про могутність Київської держави.

Література:

1. Войтович, Л. *Князівські династії Східної Європи (кінець IX - початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. 649 с.
2. Грушевський М. *Історія України-Руси*. Том II. Київ, 1992. 633 с.
3. Котляр М. Ф. *Ярослав Володимирович Мудрий*. Малий словник історії України / відпов. ред. В.А. Смолій. – Київ: Либідь, 1997. 464 с.
4. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. 2020. 378 с.
5. Уривалкін О. *Таємничі грані історії*. Київ: КНТ, 2007. 340 с.

СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УРСР 1969 РОКУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Бартошевська Валентина Олегівна

*студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету*

Актуальність досліджень в царині сімейної проблематики зумовлена загальною кризою сім'ї. Ця криза є доволі поширеною, виявляється у кількісних (зменшення показників народжуваності дітей, значна кількість розлучень, проблемних сімей) та якісних показниках (трансформація суспільних та сімейних цінностей, ослаблення виховної функції сім'ї, психологічні проблеми членів сім'ї тощо).

Теоретичну основу дослідження становлять праці Ю. Чернового, З. Ромовської, Г. Матвєєва, В. Маслова, А. Ткача, В. С. Кульчицького та.

Метою наукової розвідки є здійснити загальну характеристику Сімейного кодексу УРСР 1969 року.

Після прийняття у 1926 р. Сімейного кодексу, у законодавстві УСРР накопичилася велика кількість нормативних актів, які його суттєво змінювали та доповнювали. На підставі союзних «Основ законодавства про шлюб та сім'ю» 20 червня 1969 р. Верховна Рада затвердила Кодекс законів про шлюб та сім'ю УРСР. Він містив 6 розділів: загальні положення; шлюб; сім'я; опіка та піклування; акти громадянського стану; про іноземців та осіб без громадянства [3, с. 2].

Сімейний кодекс 1969 року мав завданнями: формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї у житті суспільства, вихованні нового покоління, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу; створення сприятливих умов для повноцінного морально-психологічного, соціального, культурного і духовного розвитку сім'ї, гармонізації взаємовідносин поколінь; формування нових засад соціального і правового захисту сімей з дітьми.

Кодекс декларував опіку державою шлюбу та родини, прагнення до їх зміцнення, охорону здоров'я матері, дитини, молодого покоління, захист інтересів подружжя та дітей. Шлюб визнавався законним після його реєстрації в органах ЗАГСУ. Лише після цього могли виникати права та обов'язки подружжя. Релігійний обряд вважався особистою справою і не мав юридичної ваги. Умовами вступу до шлюбу були: взаємна згода, шлюбний вік (17 років - жінки і 18 - чоловіки), неперебування в іншому шлюбі, відсутність близької спорідненості, дієздатність. Встановлювалася процедура укладення шлюбу: спільна письмова заява, наявність документів, що засвідчують особу, місячний термін на роздуми, урочиста

церемонія реєстрації. Шлюб з іноземцями мав укладатися на загальних підставах [4, с. 123].

Припинення шлюбу допускалося лише у судовому порядку, на підставі заяви однієї зі сторін. У разі відсутності дітей і майнових претензій розлучитися можна було і в ЗАГСІ.

Кодекс підтверджував спільність майна, придбаного за час шлюбу, і подружжя мало рівні права щодо його володіння, користування і розпорядження, незалежно від того, чи працювали обоє, чи хтось вів домашнє господарство. Визначалися також права дітей та батьків, порядок усиновлення чи удочеріння, піклування та опіки. У ст. 57 було закріплено один з найважливіших принципів сімейного законодавства, згідно з яким діти, походження яких встановлене за спільною заявою батьків або за рішенням суду, повинні мати ті самі права й обов'язки щодо батьків та їх родичів, що й діти осіб, які перебувають у шлюбі між собою, тобто передбачена рівність правового становища позашлюбних дітей і дітей, народжених у зареєстрованому шлюбі [2, с. 56].

Таким чином, у цілому Сімейний кодекс 1969 р. базувався на демократичних правових засадах і діяв зі змінами та доповненнями до початку 2003 р. [1, с. 320]. Можна вважати, що саме Сімейний кодекс заснований на засадах загальнолюдської та християнської моралі.

Література:

1. Заруба В. М. Історія держави і права України : навчальний посібник. Київ: Істина, 2006. 416 с.
2. Сімейне право України: підручник / За ред. Ю.С. Червоного. Київ: Істина, 2004. 400 с.
3. Кодекс про шлюб та сім'ю України від 20 червня 1969 року № 2006-VII. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0004.html (дата звернення 02.12.2020 р.).
4. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.

ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ ЯК КЛЮЧОВІ ДЖЕРЕЛА ПРАВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Дідушина Василина

*студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету*

Історії права відомі чимало стародавніх пам'яток. Серед них три Литовські статuti. У вітчизняній юридичній літературі не повною мірою розглядалися питання, пов'язані з розвитком процесуального права на

території України в епоху Середньовіччя, землі якої входили до складу різних держав протягом цього періоду історії. У цій публікації висвітлюються історико-правові аспекти укладання, з'ясовуються джерела і структура Литовських статутів, які тривалий час діяли на українських землях.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Т. Ісманицької, Х. Майкута, І. Терлюка та ін.

Метою наукової розвідки є подальша історико-правова розробка процесуального права України в добу Середньовіччя та форм його втілення за допомогою Литовських статутів.

У другій половині XVI століття частина території західної та центральної України входила до складу Великого князівства Литовського. Кінець XIV і до XVI століття був періодом панування у Великому князівстві Литовському народного звичаєвого «руського» права, норми якого застосовувались до суспільного життя не тільки виключно на етнографічно українських і білоруських територіях, але й у самій Литві. Визначальним у державотворчій сфері XV століття було прийняття Литовських Статутів. Вони були представлені як: Литовський Статут 1529 року (Старий Статут або Перший Литовський Статут); Статут Великого князівства Литовського 1566 року (Волинський Статут); Статут Великого князівства Литовського 1588 року (Новий Статут). Усі три Статути знаходились у безпосередньому зв'язку один з одним [4, с. 123].

Епоха та умови, у яких виник Перший Литовський Статут, мали дуже вигідні, по відношенню до інших подібних середньовічних кодексів Західної Європи, Польщі і Російської держави, відмінні риси. Норми державного права, основоположні засади інших галузей права знайшли своє відображення у перших трьох розділах.

Розглядаючи положення Литовського Статуту (1529 р.), Т. І. Ісманицька вказує, що його унікальність полягає у тому, що кодифікаторам, внаслідок значної теоретичної роботи, вдалося створити таку систему права, яка була однаково прийнята в усіх кінцях величезної різноманітної держави. Вказаний нормативний документ органічно поєднав деякі положення Руської Правди, норми звичаєвого (українського, білоруського, литовського) права, ряд пунктів з польського та німецького судобників [2, с. 123].

Отже, Перший Литовський Статут 1529 року був свого часу визначним кодифіковим нормативним документом, він базувався на звичаєвому праві Київської Русі, Литви, білоруських земель, положеннях Руської Правди, Саксонського Зерцала, судовій практиці та польських судобниках. Унікальність саме Статуту 1529 року полягає у тому, що у його основу було покладено акумульовані новітні погляди тогочасної епохи, він заклав основу для подальших редакцій та створення Другого

(Волинського Статуту) 1566 року та Третього (Новий Статут) 1588 року Литовських Статутів [3, с. 123].

Беручи до уваги другий Литовський Статут 1556 р., можна сказати, що він радикально зреформував усю систему органів влади й управління, остаточно утвердивши ідею самоврядної і шляхетської держави, зближеної в типі основних політичних структур із Польським королівством. Крім того, Другий Статут продемонстрував високий рівень системної правничої думки/

Щодо третього Литовського Статуту, то правова система за Статутом 1588 року – це вдалий синтез принципів станового ладу і нових правових понять, спрямованих у майбутнє. Найкращим доказом того, що цей синтез був вдалим і відповідав вимогам епохи, є те, що два з половиною століття Статут являв собою взірць для законодавців і задовольняв судову практику на литовських, українських та білоруських землях. Слід також підкреслити, що третій Литовський Статут діяв на всіх українських землях, які входили до складу Речі Посполитої [1, с. 123].

Таким чином, Литовські Статути були важливим джерелом права на українських землях, вони забезпечували спадкоємність і наступність багатьох норм та інститутів українського права, сформованих у Київській Русі та Галицько-Волинській державі. Литовські статути вирізнялися достатньо високим, як для того часу, рівнем юридичної техніки: в них подано визначення багатьох правових термінів (наприклад, злочин, право власності, договір, контракт та ін.). Литовські Статути також позитивно вплинули на розвиток української правової думки і формування законодавства.

Література:

1. Іванов В. *Історія держави і права України: Навчальний посібник*. Київ: МАУП. 2002. Ч. 2. 2003. 223 с.
2. *Історія держави і права України: Навчальний посібник/* За ред. А.С. Чайковського. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 383 с.
3. *Історія держави і права України: Курс лекцій*. За ред. В.Г. Гончаренка. Київ: Вентурі, 1996. 285 с.
4. Ухач В.З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.

ПОРЯДОК ТА УМОВИ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ СЛУЖБОВЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО МАГІСТРАТУ КІН. ХІХ СТ.

Кісіль Юлія Віталіївна

*студентка, історичний факультет та юридичний факультет
Львівського національного університету ім. І. Франка*

Тема дослідження самоврядних органів минулого, є досить актуальною з огляду на сучасну зацікавленість місцевим самоврядуванням. Прийняття на службу є відправною точкою роботи службовця. Не можна розглядати власне службу не розглянувши спершу умови, спосіб та порядок прийому на роботу. Неодмінно необхідно наголосити на статусі тимчасових службовців, адже це ті, хто проходив своєрідне стажування та знаходився на випробувальному терміні, вони ще не були службовцями магістрату та не мали права на отримання більшості прав, пільг чи соціальних гарантій.

Обов'язковими умовами прийняття на службу було:

- 1) Вік не молодше 18 та не старше 40 років.
- 2) Обов'язкове знання державної мови автономії в даному регіоні (польська) на всіх рівнях, а також німецької мови.
- 3) Наявність австрійського громадянства.
- 4) Бездоганна репутація.
- 5) Довідка про стан здоров'я.

А щодо посади захмістра та касира, вноситься застава службова, що дорівнює величині річної оплати.

Набір кандидатів на вакантні посади проводився через пресу; стандартним було трикратне подання оголошення про вакантну посаду в урядову газету магістрату та у місцевих щоденних виданнях. Винятком слугував випадок, якщо на службі є кваліфіковані службовці, що займають нижчу посаду, виконують роботу бездоганно і відповідають всім необхідним вимогам. В такому разі вони можуть бути без конкурсу переміщені на вакантну посаду, однак лише в результаті схвалення міської ради, що підтримала пропозицію бурмістра після слухань та голосування магістрату.

Всі кандидати, які претендують на посаду міського службовця повинні в визначений час на конкурс внести своє резюме, в якому повинні показати докази їхніх переваг на посаду та вказати наявність чи відсутність відносин кровних чи родинних з службовцями, які зараз працюють. Навіть без провадження дисциплінарного слідства міський службовець може бути вигнаний зі служби якщо буде правомірно засудженим через суд за злочин взагалі чи за перевищення службових обов'язків з корисливою метою в тому числі через приховування

наявності кровних чи родинних зв'язків з іншими службовцями, це допомагало запобігти корупції та кумівству на службі.

Новоприйняті на службу в Тернополі службовці призначаються лише умовно, тобто тимчасово чи на випробувальний термін. Тимчасова служба триває як правило один рік з дня вступу на службу, потім службовець може дати подання і якщо він відповідає вимогам, то отримає постійне місце роботи. Якщо тимчасовий службовець протягом трьох років не отримав постійного місця, то він повинен залишити службу. Призначення службовця на постійне місце, настає після ухвали міської ради в результаті пропозиції бурмістра після слухань магістрату. Тоді службовцю враховуються всі роки, відпрацьовані безперервно на тимчасовій службі. Тобто, тимчасовий службовець – це працівник на своєрідному випробувальному терміні, який мінімально оплачувався та зараховувався до трудового стажу, і міг тривати до 3 років, а якщо за цей час його не наймали на постійну службу то автоматично звільняли.

При вступі на службу кожен службовець повинен скласти службову присягу. Службовець, який прийняв присягу, не повинен складати її повторно, хіба що він переходить на іншу посаду, що вимагає певних додаткових деталей в тексті присяги таких, як службова таємниця, наприклад. Присяга складається перед бурмістром в присутності членів магістрату. Текст присяги передбачає в основній своїй частині присягати на вірність і послухність монарху, відповідно до уставу, сумлінного виконання власних обов'язків, а в додатковій частині – виконання конкретних обов'язків, до яких приступає службовець. Після складання присяги він власноручно підписується на декреті, вписуючи власне ім'я, дату та рік складання. Служба починається з дня складання присяги. Винятком може бути залучений через міську раду службовець, що перейшов зі служби обласної, крайової чи міської в Тернополі і має необхідну кваліфікацію. Також, що цікаво, йому до стажу буде враховано попередня служба, але не більше ніж 5 років.

Після прийняття на роботу бургомістр заводив особову справу в якій вказувалося:

- 1) Ім'я, прізвище, місце, рік, місяць та день народження, релігія, сімейний стан.
- 2) Навчальний заклад, знання мов та інші важливі відомості.
- 3) Попереднє місце роботи з вказанням титулу і рангу, з вказаними різними декретами складеної службової присяги і скільки часу є службовцем в кількості років, місяців і днів.
- 4) Кровні та родинні зв'язки з іншими міськими службовцями.
- 5) Здібності і вміння.
- 6) Характеристики керівників та співробітників.
- 7) Переведення та відпустки.

8) Поведінка поза робочим місцем та інші випадки, наприклад похвали, кари чи інше.

Отож, є кілька способів прийняття працівника на службу: пошук нового кандидата шляхом розміщення оголошення у друкованих виданнях, переведення службовця з іншої посади чи з іншої установи, а також переведення із стану тимчасового службовця у постійного.

Література:

1. Державний архів Тернопільської області, ф. 33 «Тернопільський міський магістрат Галицького намісництва, м. Тернопіль», оп. 1, спр. 68 «Статут організаційний магістрату міста Тернополя».
2. Державний архів Тернопільської області, ф. 33 «Тернопільський міський магістрат Галицького намісництва, м. Тернопіль», оп. 1, спр. 59 «Регламент ради міського магістрату міста Тернополя».

Науковий керівник: Павлишин Олег Йосипович, доцент, кандидат історичних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ТА СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Семчук Артем Романович

студент I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Карне право пройшло певну еволюцію від кровної помсти (таліону) до державного судочинства. «Руська правда», як джерело права використовувалася в судах аж до кінця XV ст., а статті кодексу, у зміненому і доповненому вигляді, стали основою нормативно-правових актів України, Литви, Росії [1, с. 48]. Ця збірка стародавнього руського права внесла великий вклад в історію розвитку правових норм України і сусідніх держав. Цьому сприяла прогресивна, на той час, система покарань, яка дуже відрізнялася від інших правових збірок Європи.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Л. Пономаренко, С. Юшкова, В. Ухача та ін.

Метою наукової розвідки є висвітлити особливості системи покарань за Руською Правдою .

«Руська правда» - це перша відома юридична пам'ятка в історії України. Вона являє собою збірку стародавнього руського права в якій є визначені норми кримінального, спадкового, торгового і процесуального законодавства. Відомі дві редакції «Руської правди» - коротка, яку

пов'язують з ім'ям Ярослава Мудрого, і розширена, що співвідноситься з Володимиром Мономахом. Саме кримінально-правові норми, які зображені в цих двох редакціях будуть виступати об'єктом вивчення.

Характерними рисами карного права України-Руси були: поняття «злочин» не існувало. Під злочиним «Руська правда» розуміла «обіду», під якою розуміли будь-яке порушення суспільного спокою (фізичні, матеріальні збитки); суб'єктом злочину була лише вільна людина (с. 46 Розширеної редакції); відсутність смертної кари.

«Руська правда» визнавала такі види злочинів: проти життя (ненавмисне і навмисне убивство, або розбій, з наміром і без наміру); проти тіла (каліцтво, тяжкі тілесні ушкодження, побої); проти честі і свободи (удар мечем у піхвах або рукояткою); проти майна (крадіжка, або татьба, грабунок, чи розбій, привласнення чужого майна, пошкодження чужої власності, розорення межі чи пошкодження межевого знака, підпал, шахрайство, конокрадство); проти громадських інтересів: а) проти релігії (чарівництво, волхвування, богохульство і ін.); б) проти родини (двоєженство та двоємужництво, кровомішання, перелюбство); в) проти моралі (згвалтування, статеві збочення) [1, с. 51].

З найдавніших часів основною формою покарання була помста злочинцеві потерпілим чи його родичем. За часів «Руської правди» помсту спочатку обмежували, а потім скасували повністю (ст. 1-2 Просторової редакції та Короткої редакції). Незважаючи на те, що сама «Руська правда» не передбачала смертної кари, хоча в тогочасних літописах описується її застосування. Основним видом покарання було грошові стягнення. Вони склалися з двох частин: штрафу (передання коштів державі) і компенсації (кошти які злочинець мав відшкодувати потерпілій стороні). Їх розділяють на декілька видів: грошові викупи (відшкодування збитків), віра (грошове стягнення на користь князя 40 гривень за вбивство вільної людини,), полувіра (20 гривень за вбивство жінки або каліцтво чоловіка), подвійна віра (80 гривень за вбивство «княжого мужа»), дика віра (складчина членів общини за вбивство людини на бенкеті або відмови общини видати, розшукувати злочинця), продаж (продаж майна за деякі порушення проти особи і майна). Існувало жорстке правило: хто не міг сплатити стягнення, ставав невільником, а хто взагалі не був спроможний сплатити штраф, того страчували. Найвищу міру покарання присуджували за потік і розграбування. Вона передбачала конфіскацію майна злочинця та вигнання його із сім'єю з общини, або обернення їх на невільників.

Незважаючи на те, що «Руська правда» була основним джерелом права залишалось багато пережитків додержавних часів. Головним з яких був самосуд. На відміну від додержавних часів його обмежували деякі умовності, що не давали можливості йому стати головним інструментом

покарання. Також власну систему покарань мала церква. Система складалась з штрафів, фізичних покарань і ув'язненням у монастирських підвалах [2].

Таким чином, проаналізувавши систему карально-правові норми «Руської правди» маємо підстави стверджувати, що система покарань була дуже гуманна. Основним способом покарання було грошове стягнення, що дозволяло «відкупитися» від злочину. Також можна стверджувати про становий характер права який полягав в різній мірі покарання за вбивство, кількості свідків для суду.

Література:

1. Ухач В.З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.
2. Історія держави і права країни. URL: https://pidru4niki.com/1229071243238/pravo/zlochini_poکارannya (дата звернення 23.10.2020 р.).

ШЛЮБНО-СІМЕЙНЕ ПРАВО ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНЩИНИ

Сидор Вікторія

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Правова спадщина Українського народу, особливо в період Гетьманщини, відіграє важливу роль у розбудові сучасної незалежної та суверенної Української держави. Еволюція сімейного права протягом історичного становлення соціуму, його тенденції розвитку, а також формування соціальної моралі і права слід враховувати при дослідженні історії шлюбно-сімейних відносин в контексті повсякденності.

Теоретичну основу дослідження становлять публікації І. Бойка. В. Гончаренка. А. Кістяківського, В. Кульчицького та ін.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити розвиток шлюбно-сімейних відносин на теренах Гетьманщини.

З давніх-давен майнові відносини між членами сім'ї в Гетьманщині були врегульовані звичаєвим правом, тому не мали відповідного оформлення в нормах писаного закону. Сім'я починалася зі шлюбу. Термін «шлюб» у Гетьманщині мав два значення: по-перше, шлюб як визначений законом та заснований на добровільній згоді договір між чоловіком і жінкою про спільне життя аж до смерті з метою створення сім'ї та продовження людського роду; по-друге, шлюб як подружнє життя [2, с. 133].

Шлюбний вік за звичаєм для нареченого був 18 років, для нареченої - 16 років. Обов'язковою умовою взяття шлюбу була згода батьків на шлюб дітей, мовчання – також згода. Шлюб без батьківського благословення призводив до позбавлення спадщини [2, с. 133]. Цими положеннями у Гетьманщині підтверджувався давній український звичай, на основі якого головну роль у виборі подружньої пари та в матеріальному забезпеченні нової сім'ї відігравали саме батьки. Майно подружжя ґрунтувалося на правах роздільної власності. При укладанні шлюбу дружина приносила придане, а чоловік дарував їй віно - частину нерухомого майна, що було своєрідною матеріальною гарантією шлюбу [1, с. 67].

З укладенням шлюбу дружина була підвладна чоловікові як зверхникові сім'ї. Чоловік був законним опікуном дружини, розпоряджався її посагом та особистим майном, виступав від її імені в суді як у цивільних, так і кримінальних справах, не потребуючи для цього окремого вповноваження від дружини [4, с. 135]. Це є свідченням того, що дружина не мала повної юридичної самостійності.

У Гетьманщині була лише одна перешкода вільного вибору подружньої пари - це заборона укладання шлюбу між близькими родичами, причому близькість споріднення встановлювалася на основі церковних правил. Порушення цього правила призводило до визнання шлюбу недійсним. Розлучені особи мали право укласти новий шлюб, але не раніше як після шести місяців від дня розірвання попереднього шлюбу. Однією з особливостей церковного шлюбу до 1765 р. було його оформлення за допомогою «вінцевої пам'яті».

З кінця XVII ст. згідно з «Правами за якими судиться малоросійський народ» легальне подружнє життя починалося як з дня весілля, так і з дня вінчання. Припинявся шлюб зі смертю одного з подружжя чи з розлученням [1, с. 68]. Вирішення справ законності шлюбів і офіційних розлучень, а також питання віри й моралі належали до компетенції церковних судів. Однак питання про майнові спори розлучених вирішували місцеві судові установи.

Шлюборозлучний процес відображав соціальну нерівність між станами: привілейовані особи, обізнані з законодавством і юридичними нормами, мали змогу організувати швидке розлучення, або хоча б принаймні прискорити його. Крім так званих законних шлюбів з церковним вінчанням, у Гетьманщині існував шлюб на «віру» - по суті, цивільний шлюб, в якому жінка була рівноправна з чоловіком.

У Гетьманщині детально регламентувались особисті та майнові відносини між батьками та дітьми, а також регламентувався поділ дітей, котрі народилися у законному шлюбі й поза шлюбом. Діти, які

народжувалися у законному шлюбі, мали повноту прав, встановлених законом для легальних дітей, інші діти цих прав не мали.

Українське право XVIII ст. знало інститут усиновлення. Усиновленням вважався правовий акт, за яким батьки брали чужих дітей як своїх і допускали їх до спадщини. Право усиновлення мали особи, старші віком від усиновлюваних, а також особи вільного стану і такого ж, як усиновлені. Усиновлення мало бути добровільним, заснованим на взаємній згоді усиновителя й усиновленого, зголошене і записане в урядових книгах [5, с. 228].

Отже, сімейне право свого часу досягло високого рівня, врегульовуючи відносини подружжя, батьків і дітей, опікунів і підопічних, усиновителів та усиновлених та інші. Регламентація цієї важливої галузі права в ті часи засвідчує розвинутий характер шлюбно-сімейних відносин Гетьманщини у другій половині XVII - першій половині XVIII ст. Вивчення сімейного права Гетьманщини сприяє розумінню походження і суті більшості правових засад та інститутів сучасної правової системи України.

Література:

1. Кульчицький В. С. Кодифікація права на Україні у XVIII столітті. 1958. 409 с.
2. Ухач В.З. Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник. 2020. 378 с.
3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX–XX ст.): Київ: Атіка, 2013. 348 с.
4. Гончаренко В.Д. Історія держави та права України. Київ, 2013. 704 с.
5. Кістяківський А.Ф. Дослідження «Права, за якими судиться малоросійський народ». 1879. 276 с.

ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ

Статкевич Олена Богданівна

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Питання цивільно-правового регулювання майнових відносин залишається важливим від найдавніших часів аж до сьогодення. Для кожної особи вони є важливими, адже закріплюють її право на власність, передачі спадку родичам або іншим юридичним особам тощо. Ще від найдавніших часів земельна ділянка і право на її власність вважались великою цінністю.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Б. Грекова, В. Рубаника, В. Кульчицького, П. Музиченка, В. Сергієвича та ін.

Метою наукової розвідки є розкрити особливості цивільно-правового регулювання майнових відносин у Київській Русі згідно з нормами Руської правди як першого кодифікаційного збірника на українських землях.

«Руська правда» є однією з найважливіших пам'яток для історії України, адже це перший кодифікаційний збірник юридичних норм на українських землях. Вона розкриває процес української правотворчості. «Руська правда» мала значний вплив на становлення пізніших пам'яток права, наприклад Псковська судебна грамота, Судебник 1497 р., Судебник 1550р. Цей збірник законів ґрунтується на основі звичаєвого права [1, с. 103].

Значна увага у Руській правді приділялася земельним правовідносинам, адже соціальний статус людини, її матеріальне становище визначалося у розмірі земельної ділянки якою вона володіла. Це не є дивним, адже маючи у користуванні наділ, відповідно особа могла прогодувати себе і свою сім'ю, заробляти гроші, продаючи врожай і інше [5, с. 34]. Отже, можна стверджувати, що земельні наділи в Україні-Русі становили одну з найбільших цінностей.

В Україні-Русі вся земля належала князеві, який представляв державу. За законами існувало такі форми земельної власності, як власність князя і бояр, умовна або тимчасова власність. З часом остання форма стане спадковою. Князь міг видавати документ, який посвідчував права на землю конкретним особам [2, с. 118]. Найчастіше це було за певні заслуги: воїнам - за відвагу, боярам – за вірну службу.

За Руською правдою стверджувалось, що вся земля належить державі, проте широкі права на користування земельною ділянкою могли надаватися певним особам. Також існував договір купівлі – продажу, але в свою чергу особа, яка купила наділ мала виконати певні повинності перед державою, наприклад, сплачувати земельний податок, нести військову службу або ж виконувати інші повинності.

На селі врегулюванням земельних правовідносин за законами було покладено на сільську общину або громаду. Селяни часто не усвідомлювали, що дійсним володарем землі є саме держава, проте в інтересах самої України-Руси було щоб землі не пустували, їх потрібно було обробляти, доглядати, щоб згодом зібрати продукцію [3, с. 87]. Можна сказати, що селяни були тимчасовими власниками землі, до того ж за користування нею сплачували податки. Держава здійснювала контроль за правильністю обробітку землі селянами через общину.

Проте в Руській правді право в повній мірі користуватися землею мали лише князь і бояри. Вони могли передавати її в спадщину, дарувати і

користуватися нею. Це було офіційно затверджено в частині другій Руської правди, яка мала назву «Правда Ярославичів» від 1073 р. [4, с. 134]. Вона засвідчувала боярське землеволодіння. Від цього часто зазнавали збитків селяни, оскільки вони були не повноправними власниками землі, а лише тимчасово користувалися нею, насправді ж володіли цією земельною ділянкою бояри. Селяни були змушені виконувати певні повинності на користь землевласника.

На підставі вищевикладеного, можна зробити висновок, що в основі цивільно-правового врегулювання відносин був покладений саме інститут права власності. У «Руській правді» велику роль надавали регулюванню земельних правовідносин.

Література:

1. Правда Русская: в 2-х томах / Под. ред. Грекова Б.Д. М.; Л. : Изд-во АН СССР, 1947. Т.2. 864 с.
2. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
3. Рубаник В. Є. Правове регулювання земельних відносин у Київській Русі та феодально роздробленій Русі. Земельне право України. 2006. № 5.
4. Домашенко М. В. Власність і право власності. Нариси з історії, філософії, теорії і практики регулювання відносин власності в Україні. Харків : Факт, 2002.
5. «Правда Руська» Ярослава Мудрого: початок вітчизняного законодавства: навч. посіб. / уклад.: Г. Г. Демиденко, В. М. Єрмолаєв; 2-ге вид., змін. та допов. Харків : Право, 2017. 392 с.

ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УНІВЕРСАЛІВ ЦР

Томків Роман Віталійович

студент I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Тема державно-правових аспектів усіх універсалів Центральної ради, має велике значення для історії держави і права України, адже це була спроба до національного державотворення. Універсали Центральної ради мали характер базових джерел у важкий період для українців, а саме для УЦР, та відіграли велику роль у правовому закріпленні економічних та політичних основ.

Метою наукової розвідки є розкрити державно-правові аспекти Універсалів Української Центральної Ради.

Перший універсал ЦР - це державно-правовий акт, який проголосив автономію України в складі Росії. Акт прийнятий 10 (23) червня 1917 року в місті Києві [2, с. 58]. Державно-правові положення Першого універсалу: фактично УЦР проголошувалася Тимчасовим урядом України, український народ - сувереном на своїй землі; Україна - автономія у складі демократичної, республіканської Росії; відмова передавати будь – які кошти, податки, митні збори з України до російської скарбниці; запровадження соціального податку з населення на розбудову власної держави («на рідну справу»); осудження (як неправомірної) великодержавної, шовіністичної політики Тимчасового уряду; установлення національного взаєморозуміння між народами України [1, с. 175].

Другий універсал був проголошений 6 липня 1917 року. Державно-правові положення Другого універсалу: не проголошувати автономію України до скликання Всеросійських установчих зборів; УЦР визнавалася представницьким органом влади на Україні в складі Росії; Генеральний Секретаріат підпорядковувався Тимчасовому уряду як його крайовий орган виконавчої влади; комплектацію українських військових частин здійснюватиме надалі російська сторона [1, с. 175].

Третій універсал Центральної влади, декларований 20 листопада 1917 року, який проголосив Українську Народну республіку. Було сказано, що Україна не відокремлюється від Росії, але вся влада переходить у руки ЦР та Генерального Секретаріату. Державно-правові положення Третього універсалу: створення Української Народної Республіки у складі федерації вільних народів Росії; до скликання Установчих зборів України, вся законодавча влада належить УЦР, а виконавча Генеральному Секретаріату; скасувати приватну власність на поміщицькі, удільні, монастирські, церковні землі; запровадити державний контроль над виробленою продукцією; ввести 8-й робочий день; спрямувати зусилля на припинення воєнних дій і розпочати мирні переговори; відмінити смертну кару в УНР; установити і поширити органи місцевого самоврядування і правопорядку; надати національно – персональну автономію національним меншинам; призначити 27 грудня (9 січня 1918 р.) 1917 р. вибори до українських Установчих зборів і видати виборчий закон [1, с. 176]. В Універсалі були зазначені такі права: на території УНР поміщицьке землеволодіння, право власності на удільні, монастирські, та церковні землі скасовувалося; Генеральний Секретаріат зобов'язувався негайно прийняти закон про розпорядження цими землями земельними комітетами до Українських Установчих Зборів; в Україні проголошувався 8-годинний робочий день; запроваджувався державний контроль над виробництвом; Україна виступала за негайне укладення миру між воюючими сторонами; скасовувалася смертна кара й

оголошувалася амністія; в Україні повинен бути створений дійсно незалежний суд; Україна визнає національно-персональну автономію для національних меншин [4, с. 67].

Четвертий універсал проголошений 9 (22) січня 1918 р. Державно-правові положення Четвертого універсалу: фактично ЦР проголосила Українську Народну Республіку самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу. Також, за цим Універсалом УЦР: влада в УНР належить народу (до Установчих зборів її вищими органами залишалися УЦР та уряд – Рада Народних Міністрів); проголошувала тверду й рішучу боротьбу з більшовиками; початок самостійних мирних переговорів; проголошення програми соціально-економічних перетворень; розпуск постійної армії та створення народної міліції, обрання народних рад – органів місцевого самоврядування; боротьба з безробіттям, допомога інвалідам війни; державний контроль над банками; підтвердження демократичних свобод проголошених III Універсалом; передача землі селянам без викупу на основі скасування приватної власності на землю (ліси, води, надра) [5, с. 70].

Таким чином, Універсали Української Центральної Ради були своєрідними конституційними актами Української Народної Республіки, надзвичайно важливими засобами розвитку національної державності, оскільки юридично закріплювали політичні, економічні, соціальні та інші основи суспільного життя українців.

Література:

1. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. 2020. 378 с.
2. Перший універсал Української Центральної Ради. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України. Київ: Філосо. і соц. думка, 1992. С. 58-60.]
3. Другий універсал Української Центральної Ради. Названа праця. С. 61-62.
4. Третій універсал Української Центральної Ради. Названа праця. С. 67-69.
5. Четвертий універсал Української Центральної Ради. Названа праця. С. 70-72.

ОРГАНИ ПРАВОПОРЯДКУ УЦР (НА ПРИКЛАДІ ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА)

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Західноукраїнського національного університету

Після Лютневої демократичної революції, в квітні 1917 р. створюється міліцейсько-військове формування – Вільне козацтво. Процес формування цієї правоохоронної структури мав спонтанний характер в період 1917–1918 років і мав на меті «оборону вольностей українського народу» та охорони громадського порядку від «банд збільшовичених дезертирів», оскільки міліція не спроможна була впоратися зі зростанням злочинності й хаосом. За висловом знаного політичного діяча Є.Х. Чикаленка, «республіка переходить в «ріжпубліку» [2, с. 21].

Окреслена наукова проблематика ставало предметом наукових студій ряду дослідників, з-поміж яких варто виокремити Є. Дурнова, О. Гаврилюка, В. Гриченка, Є. Зозуля. І. Логвиненка, Д. Швеця та ін. [1].

Метою наукового дослідження є розкрити особливості формування органів правопорядку за період УЦР на прикладі формування Вільного козацтва.

Слід наголосити, що координувало процес розбудови правоохоронних органів Генеральне секретарство внутрішніх справ (з січня 1918 р. – Міністерство внутрішніх справ) [4, с. 167]. Так, Декларацією Генерального секретаріату від 29 вересня 1917 року на відомство внутрішніх справ було покладено боротьбу зі «всіма проявами безладдя та контрреволюційними замахами» [5, с. 8-9]. Основні завдання з охорони порядку покладалися на організації «Вільного козацтва» та міліцію [3, с. 32-33]. В умовах, коли центральні та місцеві органи влади і управління не мали реальних сил та можливостей для здійснення своїх повноважень, а заклики зупинити анархію та встановити порядок не давали позитивних результатів, основний засіб відновлення правопорядку очільники Центральної Ради вбачали у «демократичних органах місцевого самоврядування» [5, с. 9]. Генеральний секретаріат Української Народної Республіки 13 листопада 1917 р. прийняв *Статут Вільного козацтва* України, де були сформульовані мета й завдання цієї організації [2, с. 21]. Слід наголосити, що товариства Вільного козацтва мали виконувати завдання міліції, а саме – здійснювати охорону громадського порядку, захищати права громадян та їх власність. Основна мета прийняття Статуту полягала, по-перше, у встановленні централізованого керівництва процесом формування товариств Вільного козацтва та налагодженням контролю за їх діяльністю з боку вищих органів державного управління.

Статут передбачав виборність усіх посадових осіб Вільного козацтва, проте і надавав суттєві повноваження Генеральному секретаріату. По-друге, визначалося місце товариств Вільного козацтва у системі місцевої влади та закріплювалися принципи, за якими товариства співіснували з іншими установами адміністративного управління. По-третє, за статутом, ніякої платні за охорону громадського порядку козаки не одержували [5, с. 9]. Тобто, проголошувався принцип утворення та існування товариств Вільного козацтва на громадських засадах.

Організація Вільного козацтва мала чітку структуру, основою якого була сотня, що складалася з мешканців одного села. Козаки сотні обирали старшину (сотника, писаря, скарбничого, хорунжого, бібліотекаря). Сотні однієї волості складали курінь, курені повіти – полк, а полки усієї округи об'єднувалися в кіш. У жовтні 1917 р. на Всеукраїнському з'їзді Вільного козацтва у Чигирині було обрано Генеральну раду, а функції отамана, – начальника Першого Українського Корпусу, перебрав на себе генерал П. Скоропадський [5, с. 9].

Товариства Вільного козацтва створювались за козацьким звичаєм у виді територіальної самооборони з виборною старшиною. Згодом цей досвід швидко поширився на Полтавську, Чернігівську, Херсонську та Волинську губернії. Слід наголосити, що у створенні загонів вільного козацтва були зацікавлені, насамперед, заможні верстви населення, хоча у деяких з них переважав бідняцький елемент.

Будь-які порушення дисципліни членами товариства карались козацьким судом, у якому панував колегіальний принцип розгляду справ у судах двох інстанцій:

1) сотенний суд (до компетенції суду першої інституції належали справи про пияцтва, бійки, сварки, обман, самовільну відсутність та інші незначні порушення);

2) курінний суд, що складався із обраних сотенних керівників як постійних членів і виборних – від кожної сотні по одному, і в компетенцію якого вхолили тяжкі провини. Рішення сотенного суду повідомлялося курінному отаману й доводилося до відома підсудного. Норми цього наказу надавали право засудженому оскаржити це рішення у курінному суді [5, с. 9].

Завданням товариства Вільного козацтва була організація лекцій та курсів [2, с. 20]. Так, протягом останніх тижнів листопада 1917 року інструктори відділу з формування Вільного козацтва при Генеральному військовому комітеті двічі приїздили до Харкова, де виступали з інструктажем на з'їзді інструкторів Центральної Ради на Слобожанщині, Харківському з'їзді селянських спілок, роз'яснюючи принципи побудови та завдання організації Вільного козацтва. Це означало початок підготовки українських охоронців правопорядку в Харкові [2, с. 20-21].

Генеральний секретаріат Центральної Ради на своєму засіданні 12 грудня 1917 р. розглянув проект Тимчасового положення про губернських інспекторів міліції та питання про асигнування грошей на утримання інструкторів Вільного козацтва (планувалося асигнувати 90 тис. крб на утримання інструкторів Вільного козацтва).

Доцільно наголосити, що місцева адміністрація з побоюванням ставилася до Вільних козаків, на що, на жаль були і певні підстави. Павло Скоропадський був вимушений визнати, що «деякі сотні приймали характер розбійних організацій. На чолі останніх стояли усілякі авантюристи, що мали в тому особисті інтереси, а то й просто шукали зручного випадку поживитися чужим майном» [5, с. 10-11]. Водночас, поділяючи думку окремих науковців, варто визнати, що за своїми потенціальними можливостями організація Вільного козацтва за певних умов могла стати дієвим органом охорони правопорядку.

Підсумовуючи, слід наголосити, що залучення добровільних об'єднань до справи боротьби зі злочинністю та забезпечення громадського порядку не змогло системно вирішити цієї надзвичайно складної проблеми. Не спромоглася справитися із цим питанням і стихійно утворена міліційна система побудови правоохоронних органів, яка виникла після скасування Тимчасовим урядом у березні-квітні 1917 року царської жандармерії та поліції.

Література:

1. Дурнов Є.С. *Організаційно-правові засади діяльності міліції УНР у період Української Центральної Ради та Директорії (1917–1921 рр.)*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 22 с; Логвиненко І.А., Гавриленко О.А. Органи охорони громадського порядку в Україні доби Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.). *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1998. Вип. 3–4. С. 126–137 та ін.
2. Гриченко В.А. Підготовка кадрів охоронців громадського порядку в добу Української революції (1917–1920 рр.). *Право і безпека*. 2017. № 1(64). С. 20-24.
3. Зозуля Є.В. Політико-правові підходи до організації системи національних правоохоронних органів періоду визвольних змагань 1917-1921 років. *Вісник Донецького національного університету*. 2012. Вип. 1. С. 208-211.
4. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій): навчальний посібник*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
5. Швець Д. В. *Охорона громадського порядку в Україні часів національної революції (1917 – 1921 рр) : проблема організації та кадрового забезпечення*. Тези виступів учасників Міжкафедрального круглого столу

до Дня Соборності України (м. Харків, 20 січня 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 8-13.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Чорна Катерина

*студентка І курсу юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету*

Для того, щоб творити майбутнє своєї держави нам необхідно звертатися до історичних джерел, здійснювати аналіз минулих подій, чітко зрозуміти їх наслідки, щоб прорахувати свої майбутні дії. Окремі питання Люблінської унії тривожать нас і в сучасному житті, її державно-правові наслідки відображаються і в сьогоднішніх проблемах нашого народу, саме тому дана тема є актуальною.

Теоретичну основу дослідження становлять праці Н. Білоус, І. Крип'якевича, Н. Паламарчука, Л. Ігнатова та ін.

Мета наукової розвідки – висвітлити правові наслідки Люблінської унії 1569 року для українських земель.

Люблінська унія 1569 – унійний акт, що проголошував об'єднання Польського королівства та Великого князівства Литовського та утворення нової федеративної держави – Речі Посполитої [1, с. 65]. Обирався спільний король, здійснювалася спільна зовнішня політика, створювалася спільна монета. Польська й литовська шляхта отримували право володіти землями в обох частинах держави. Відмінними залишилися герби, місцеві адміністрації, судочинство, війська [2, с. 98].

Варто зазначити, що Люблінська унія залишила досить значний слід на українській історії, змінивши не лише засади управління та адміністративно-територіальний устрій. Вона вплинула на подальший хід історії нашого народу та життя багатьох людей і мала як позитивні, так і негативні результати, які я спробую висвітлити.

Зупинимось на негативних правових наслідках Люблінської унії 1569 р. для українських земель: в першу чергу варто зазначити, що майже всі українські території увійшли до складу Польщі, яка вела нещадну колонізаторську політику спрямовану на асиміляцію українців. На великих латифундіях відбувався нещадний визиск селян, поневолювалися і міщани. Люблінська унія взагалі поставила під питання можливість існування українців як окремої нації. Вона усунула з українських земель литовську владу, знищила рештки українських державних традицій, що заховалися під формами автономії у Великому князівстві Литовському [3,

с. 129]. Українські землі розчленували - Галичина, Холмщина, Волинь. Поділля, Брацлавщина, Київщина, Підляшшя відійшли до Польщі; тільки Берестейське воєводство - до Литви; частина українських земель перебувала під владою Угорщини і Молдавії; значна частина відходила до Московської держави [4, с. 72].

Шляхта та українські князі переживали процеси ополячення, тобто насадження польської мови та культури, відбувалися утиски православної церкви, насадження католицизму. Таким чином, український народ поступово втрачав свою політичну еліту, яка б могла очолити боротьбу за відновлення державності. Внаслідок унії польські магнати і шляхта здобули великі можливості для привласнення українських земель, нещадного визиску селян. Відбувалося масове закріпачення, що затверджувалося Литовським статутом 1588 р. Українському народові доводилося докладати величезних зусиль, щоби не дати себе знищити чужій силі. Ці зусилля виявилися в зародженні та діяльності українського козацтва, братств тощо [5].

Права українського народу, передовсім православного, значно утискалися. Вони не могли брати участь в самоуправлінні в містах, українські ремісники знаходилися в не вигідних умовах, порівняно з польськими. В освіті, діловодстві та судочинстві панувала латинь, українська ж мова не використовувалася в державних установах, що призводило до поступового витіснення її вжитку багатьох людей а значить і негативно впливало на національну свідомість народу. Змінилося і судочинство: впроваджувалися гродські і земські суди. Гродські суди розглядали важливі кримінальні справи й очолювався старостою, земський – відав цивільними справами, як-от вирішення конфліктів щодо нерухомості, захист особистих прав шляхти тощо.

Варто зупинитися і на позитивних результатах. Наприклад, позитивом вважають злиття більшості регіонів (Галичини, Поділля, Холмщини, Волині й Наддніпрянщини) в єдиний політичний організм у складі однієї держави. Це сприяло політичній консолідації українського народу і створенню передумов перетворення його в націю. Помітну роль зіграло і залучення українських земель до західноєвропейської культури, що вперше об'єднало представників усіх станів і започаткував народження українського народу як усвідомленої спільноти. Окрім того, наслідком Люблінської унії було те, що запорозьке козацтво активно втягувалося в політичне життя і перетворилося в самостійну політичну силу. На українську територію поширювалися нові форми соціального та правового життя, у тому числі принципи корпоративної організації суспільства, шляхетської демократії, міського самоврядування тощо [6, с. 19].

Отже, можна узагальнити, що Люблінська унія 1569 р. окрім незначного ряду позитивних, мала для українських земель переважно

негативні правові наслідки, адже вона розчленувала українські землі, знищувала залишки українських державних традицій, утискала права й сприяла закріпаченню українського населення і взагалі поставила під сумнів можливість існування українців як нації.

Література:

1. Білоус Н.О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії). *УІЖ*. 2010. № 1. С. 65-83.
2. Іванов В.М. *Історія держави і права України: навч. посіб.* Київ: Атіка, 2003. 416 с.
3. Крип'якевич І.П. *Історія України* / відп. ред.: Ф. П. Шевченко, Б. З. Якимович. Львів: Світ, 1990. 519 с.
4. Ухач В.З. *Історія держави і права України: навч. посіб. (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с.
5. Щербацький Д. В. Люблінська унія та її вплив на розвиток українських земель. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/2129> (дата звернення – 21.10.2020 р.).
6. Паламарчук Н.Ф., Ігнатов Л.Р. Литовсько-польський період в українській історії державотворення. *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2019. № 29. С. 12–21.

ІНСТИТУТ ПОКАРАННЯ ЗА ЗВИЧАЄВИМ КОЗАЦЬКИМ ПРАВОМ

Юрчишин Денис Михайлович

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Запорізьке козацтво було унікальним соціально-політичним організмом, що, безсумнівно, мав риси винятковості та виступив творцем нової форми української державності. Неординарним у Запорізькій Січі був і такий важливий інструмент військово-адміністративної влади, як правова система. У Запорізькій Січі найважливіше значення мало звичаєве козацьке право, що міцно утвердилося у сфері козацьких суспільних відносин.

Теоретичну основу дослідження склали праці Грозовського І.М., В. Іванова, Кульчицького В.С., Мицика Ю.А., Сергійчука В.І., Сливки С.С., Ткача А.П., та

Метою наукової розвідки є аналіз окремих аспектів інституту покарань у запорозьких козаків, пов'язаних з особливостями звичаєвого права запорожців. Виходячи із мети, у статті сформульовано наступні

завдання: дослідити основні види злочинів та покарань за них; виявити причини суворості застосування таких покарань та охарактеризувати судові процедури у цивільних та кримінальних справах.

Маючи глибокі історичні корені, система козацького звичаєвого права сформувалась саме в XV – середині XVII ст. і закріплювала військово-адміністративну організацію землекористування козацтва, окремі правила військових дій, діяльність судових органів, порядок укладання окремих договорів. До найбільш вагомих джерел права належать універсали, які видавались козацькою старшиною. Вони мали характер письмового розпорядження, адміністративно-правового акта. Найпоширенішими були ті, які регулювали питання про розподіл земельних володінь, підтверджували право власності на маєтки, про встановлення повинностей і податків, а також універсали з військових питань та про призначення старшини на посади.

Ми погоджуємось зі С. Сливкою, який справедливо вважає звичаєве право козаків основою національного духу з двох причин: воно має консервативний характер та слугує одним із видів соціального джерела права [6, с. 165]. Важливість звичаєвого права підкреслює той факт, що царською грамотою від 27 березня 1654 року надавалося Війську Запорізькому право судитися «у своїх старшин по давнішнім правам їх» [3, с. 94].

Аналіз наявних документів дозволяє зробити висновок, що рівень злочинності у Запорізькій Січі не був значним, хоча панорама злочинів була широкою і різноманітною. В.З. Ухач деталізує види злочинів таким чином: а) злочини проти життя, б) злочини проти здоров'я; в) військові злочини; г) майнові злочини, д) статеві злочини [7, с. 105].

Покарання у запорізьких козаків залежало від ступеня тяжкості вчиненого злочину. Зокрема, за крадіжку призначалась смертна кара. Пояснення такої суворості слід шукати у рівні розвитку української нації на той час. Покарання на Запоріжжі мало за мету, в першу чергу, покарати злочинця або відплатити за його злочин. Але не меншим мотивом була потреба забезпечити охорону населення Січі від злочинців та їх шкідливої діяльності. Тому кара відігравала роль ліквідації рецидивістів або їх залякування й попередження повторного вчинення злочину, тобто мав місце принцип загальної превенції/запобігання злочинам [1, с. 17].

На підставі наявних достатніх відомостей можемо відзначити, що не існувало окремої судової процедури у справах цивільних і кримінальних. Процес в основному був однаковим для всіх справ, які розглядалися судами. По-іншому виглядали справи, пов'язані зі злочинами проти особи. Більшість із них вирішувалась на рівні куренів та курінних отаманів, і тільки незначна їх частина, найбільш важких злочинів – таких, як убивство, нанесення тілесних ушкоджень, виносилась на суд всього Коша.

Взагалі злочини щодо членів товариства каралися немилосердно, а винуватців, якщо вони не пробули на Січі семи років, назавжди виганяли з війська [4, с. 28].

Існували на Запорізькій Січі і штрафи, які стягувались за ту чи іншу провину грошима, худобою, кіньми. Це було одним із джерел прибутку Війська Запорізького; штрафи йшли на користь всього війська чи якогось одного куреня або військової старшини.

Натомість кримінальні покарання були досить суворими: тюремне ув'язнення в пушкарні, вогкому і холодному льосі; прив'язування до стовпа ганьби чи до гармати; кії; тілесні покарання у вигляді ламання рук чи ноги, а також смертна кара через повішення, закопування живим в землю, гостру палю або засудженого всі присутні на сході козаки били киями [8, с. 152]. Для виконання смертного вироку у запорізьких козаків взагалі не існувало ката: коли треба було стратити якогось злочинця, його наказували стратити іншому злочинцеві.

У чому ж була причина такої жорстокості покарань у козаків? Адже в основу звичаєвого права були покладені предківські традиції, до козаків також повинні були дійти і ті елементи «Руської Правди», які відзначались своєю простотою і м'якістю. Ми вважаємо, що смертна кара на той час найбільше відповідала радикальним умовам життя січовиків, служила чинником для підтримання внутрішньої дисципліни. На Запоріжжі розрізняли смертні кари прості та кваліфіковані (пов'язані з продовженням мук). У простий спосіб смертні вироки могли виконувати через повішення, таким чином: 1) саджали засудженого на коня, прив'язували до дерева, потім били коня, кінь тікав, а злочинець зависав; 2) вішали вниз головою; 3) вішали гаком за ребро; а ще також давнім способом було топлення.

Таким чином, система покарань, відображаючи до певної міри характер епохи та тогочасні правові погляди, доповнювала загальну картину історичного буття. Каральні заходи складалися під впливом певних умов життя, того чи іншого ладу, залежали від ступеня культури, характеру людини, а також від тих чи інших суспільних завдань. Очевидно, що саме така система жорстоких кар за вчинення злочинів у запорізьких козаків могла утримати на той час порядок на Запоріжжі і сприяти тій військової могутності, якої досягла Січ.

Література:

1. Вербинець Л. Судівництво і кара на Запоріжжю. *Українське козацтво*. 1973. № 2 (24).
2. Грозовський І. Козацьке право. *Право України*. 1997. № 6. С. 76-80.
3. Грушевський М.С. *Хто такі українці і чого вони хочуть?* Київ: Знання, 1991. 240 с.

4. Мицик Ю.А. *Козацький край: Нариси з історії Дніпропетровщини XV–XVII ст.* Дніпропетровськ: Видавництво Дніпропетровського держуніверситету, 1997. 176 с.
5. Підберезних І.Є. Правова система в козацькій державі другої половини XVII – XVIII ст. у вітчизняній історичній науці другої половини XIX–XX ст. *Економіка. Фінанси. Право.* 2007. № 4. С. 24–27.
6. Сливка С.С. Використання спадщини М. Драгоманова у сучасній юридичній освіті. *Драгоманівський збірник «Вільна спілка» та сучасний український конституціоналізм.* Львів: Світ, 1996. 256 с.
7. Ухач В.З. *Історія держави і права України: навчальний посібник (конспекти лекцій).* Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.
8. Яворницький Д.І. *Історія запорізьких козаків.* В 3 т. Львів: Світ, 1990. Т. 1. 319 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Яценко Христина Миколаївна

студентка I курсу юридичного факультету Західноукраїнського національного університету

Правильно організований державний апарат є невід'ємним атрибутом як виникнення, так і функціонування держави. Це підтверджує період Центральної Ради, який характеризується політичною нестабільністю та складним міжнародним і внутрішнім становищем.

Теоретичну основу дослідження становлять праці В.Кульчицького, В. Верстюка, В. Гончаренка та ін.

Метою наукової розвідки є проаналізувати особливості функціонування державного апарату за доби Української Центральної Ради.

Державний апарат Центральної Ради був диференційований відповідно до принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Законодавчим органом Української Центральної Ради була Мала Рада, створена у квітні 1917 року, яка діяла між її пленарними засіданнями. Спочатку існувала як виконавчий комітет УЦР. Після створення Генерального Секретаріату Комітет УЦР 6 липня 1917 року було перейменовано у Малу Раду. Мала Рада мала здійснювати підготовчі та, до певної міри, законодавчі функції між сесіями УЦР. На засіданнях Малої Ради обговорювали і готували проєкти рішень всіх найважливіших поточних політичних, економічних і військових питань, які пізніше затверджували на сесії УЦР.

Конституція Української Народної Республіки 1918 (прийнята в останній день перебування УЦР при владі – 29 квітня 1918) передбачала, що законодавча влада зосереджуватиметься в руках Всенародних зборів, а законодавча ініціатива належатиме Президії Всенародних зборів, фракціям та іншим об'єднанням депутатів, урядові, самоврядним місцевим установам та безпосередньо українським громадянам, які могли внести той чи той законопроект, зібравши під ним 100 тис. підписів [6].

26 червня 1917 року V сесія Центральної Ради ухвалила резолюцію, де Генеральний секретаріат іменувався «найвищим народоправним органом українського народу і його найвищою владою». Проте така оцінка щодо виконавчого органу викликає сумніви, бо і «де-юре», і «де-факто» не відповідала дійсності. Створення Генерального секретаріату знаменувало початок розмежування владних функцій. Центральна Рада зосереджувалась більше на стратегічно законодавчій діяльності, дедалі набувала рис парламентської інституції, а Генеральний Секретаріат брав на себе функції виконавчого органу і поступово перетворювався у справжній український уряд. Зі створенням Генерального секретаріату на чолі з В. Винниченком, як виконавчого органа Української Центральної Ради для здійснення ділових операцій в апараті управління на перших порах було сформовано 8 підрозділів (генеральних секретарств). Невдовзі, 27 червня 1917 р., у своїй першій декларації Генеральний секретаріат заявив про себе як про виконавчий орган Центральної Ради і поставив собі за мету «перетворення моральної влади в публічно-правову, повномочну, з усіма властивими їй компетенціями, функціями і апаратами» [2]. 3 липня 1917 р. російський уряд своєю постановою офіційно затвердив Генеральний секретаріат як підпорядкований йому крайовий виконавчий орган Центральної Ради в Україні [2, с. 5]. Україну було визнано окремою територіально-адміністративною одиницею Російської республіки із своїм представницьким і виконавчим органом.

Пріоритетна роль відводилась органам місцевого самоврядування як втіленню ідеї дійсного народовладдя, яким необхідно було делегувати владу на місцях. Уряд УНР покладав великі надії на демократичні принципи побудови органів місцевого самоврядування, земельних і продовольчих комітетів, розглядаючи їх як готовий апарат для реалізації власної політики на місцях [2]. Але органи місцевого самоврядування не стали реальною підтримкою уряду через переважання в їх складі представників російських політичних партій, вороже налаштованих до української державності. Нормальному формуванню місцевої адміністрації й самоврядуванню заважала, наприклад, невизначеність самої системи інституцій, які мали закласти фундамент місцевої влади. Крім того, органи місцевого самоврядування і місцева державна адміністрація не мали ані коштів, ані належних законних механізмів, ані

силових можливостей для здійснення своїх повноважень і реального впливу на місцеве життя.

Таким чином, еволюція статусу та структури представницьких та виконавчих органів доби Української Центральної Ради є яскравим прикладом вирішення проблем державотворчого процесу. Етапи її еволюції стверджують, що важливо і необхідно враховувати конкретні обставини при вирішенні питань щодо характеру державного устрою та функціональних повноважень відповідних гілок влади. Всебічний аналіз діяльності Центральної Ради стверджує, що саме вона поступово, але цілеспрямовано перетворювалася з координуючого центру діяльності політичних партій у представницький орган Українського народу.

Література:

1. Ухач В.З. *Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій)*. Тернопіль: Вектор, 2020. 378 с.
2. Гай-Нижник П.П. Формування центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні за доби Центральної Ради (1917-1918 рр.). *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства*. К., «Рада», 2009. Вип. XXIV. С.229-270.
3. Верстюк В.Ф. Склад і структура Української Центральної Ради. *Проблеми вивчення історії Української революції 1917-1921 років*. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. Вип. 4. С. 5-30.
4. С. Кульчицький Вплив війн і революцій ХХ ст. на історичну долю України. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвід. зб. наук. пр.* 2007. Вип. 17. С. 402-486.
5. Гончаренко В. Законодавчі органи в Українській Народній Республіці. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. №2 (45). С. 61-71.
6. Кудлай О.Б. Комітет Української Центральної Ради, Мала Рада. *Енциклопедія історії України: у 10 т. редкол.* К.: Наук. думка, 2007. Т. 4. С. 485.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ВІЙСЬКА ЗАПОРІЗЬКОГО НИЗОВОГО ПЕРІОДУ НОВОЇ СІЧІ (1734-1775)

Махмудова Інна Ігорівна

викладач історії, Запорізький гуманітарний фаховий коледж

Національного університету “Запорізька політехніка”

Військовій справі запорозького козацтва періоду Нової Січі (1734-1775 рр.) присвячено чимало наукових праць. Однак на сьогодні ми не можемо стверджувати, що тема вичерпана. Детальної конкретизації потребують організаційно-функціональна структура Запорозького війська, особливості його комплектування, управління, озброєння, організація підрозділів і тактика тощо. Всі ці питання можна з'ясувати лише шляхом комплексного дослідження та системного аналізу військової справи козацтва у контексті розвитку військової справи XVIII століття в цілому.

Організаційно-функціональна структура Запорозького війська періоду Нової Січі базувалася на давніх традиціях низової козацької громади кінця XV – початку XVIII століть. Вищим органом влади на Запоріжжі була щорічна загальновійськова рада. На загальновійськових радах обиралися військова і полкова старшина, розподілялись військові угіддя, вирішувались адміністративні, політичні і воєнні питання. Такі ради завжди відбувалися першого січня. Але скликалися і позачергові – двічі (інколи тричі) на рік. Брати участь у радах могли лише неодружені козаки і старшини. Термінові питання вирішувались на спільних нарадах військової старшини і курінних отаманів (старшинських сходках). Ці сходки в 50-ті роки XVIII століття перебрали повноваження вищого органу влади Низової козацької громади. Нижчими органами влади на Січі були курінні ради, на яких обиралися курінні отамани та їх помічники, а також вирішувались внутрішні проблеми куренів. Адміністративні повноваження військової полкової і курінної старшини обмежувались одним роком. Однак авторитетних старшин запоріжці, як правило, переобирали на наступний термін [1].

Першою особою у Війську був кошовий отаман, який правив одноосібно і єдиноначально. Наступні по своєму значенню посади були за військовим суддею, військовим писарем і військовим осавулом. Військовий суддя був другою особою після кошового. Суддя розглядав цивільні і кримінальні справи, скріплював своєю печаткою офіційні документи Запорозького Коша, а в разі участі кошового у поході (або тривалому від'їзді) призначався наказним кошовим отаманом. Військовий писар виконував функції головного секретаря, контролював військову і

паланкові канцелярії, вів рахунки, складав офіційні документи і ставив на них свій підпис за кошового отамана і військового суддю. (За давнім запорозьким звичаєм кошовий отаман і військовий суддя не повинні були знати грамоти). В обов'язок військового осавула входили функції нагляду за порядком на Січі, у таборі і Запорожжі у цілому. Крім того, на військового осавула покладалась організація прикордонної та розвідувальної служби, розподіл платні і контроль над заготівлею провіанту, розгляд скарг, провадження дізнання, контроль за виконанням судових рішень. Посада військового обозного (як начальника штабу) обіймалася у Війську Запорозькому лише у воєнний час. Військовий старшина, обраний на цю посаду, слідкував за матеріальною базою, озброєнням і забезпеченням Війська Запорозького, організовував підготовку козацьких підрозділів до походу або чергового військового наряду, очолював інженерну службу, здійснював оперативне управління підрозділами тощо. Посади військового булавничого, військового хорунжого, військового бунчужного та військового перначника були почесними і надавались старшинам похилого віку. Посади військових служителів: військового довбиша, військового гармаша, військового товмача, військового кантаржія і шафарів перевозів, – були суто виконавчими. Після складення повноважень вищою посадовою особою на загальновійськовій раді звання військового старшини мало залишитися за козаком назавжди (якщо раніше він обіймав посаду курінного отамана). Полкову (паланкову) старшину обирали рядові козаки у кожній окремій паланці. З 1755 року паланкові полковники, старшини і шафарі на перевозах призначалися на посади Кошем. Похідні старшини, які обиралися для керівництва підрозділами, в мирний час зберігали своє звання і виконували свої функції лише під час чергового військового наряду. Кожен старшина без посади, як військовий, так і похідний, підлягав своєму курінному отаману. У своєму впливі на товариство кошові отамани опиралися на курінних отаманів, які були посередниками між військовою старшиною і рядовим козацтвом [2].

Командний склад Війська Запорозького низового разом з кошовим отаманом нараховував 101 особу. До цього числа треба додати “військових старшин та інших звань канцеляристів” (близько 48-49 осіб). Отже, у цілому командний склад Війська складався з 150 осіб. За виключенням нижчих командирів, командний склад призначався Кошем або обирався на військових сходках отаманів з числа старшин без посад. Лише курінна старшина обиралась рядовим козацтвом. У воєнний час командний склад Війська обирався рядовими козаками і затверджувався Кошем. В останнє десятиріччя існування Нової Січі вищий і середній командний склад призначався Кошем без врахування думки рядового козацтва. Однак нижчий командний склад, курінні похідні отамани,

десятники і п'ятидесятники за розпорядженням Коша «для кращого порядку» завжди обиралися рядовим козацтвом. Якщо ж, за віддаленістю команди або партії, полковий старшина обирався рядовими козаками на посаду без затвердження Коша, обрання вважалося «самовільним». Усі найважливіші справи в запорозьких командах: обрання командирів, розподіл платні, провіанту і трофеїв розв'язувалися на «сходках» команди. Але в останнє десятиріччя існування Нової Січі (1765-1775 рр.) Запорозький Кіш під тиском російського командування намагався звужити ці сходки до старшинсько-отаманських нарад. У ході російсько-турецької війни 1768-1774 рр. козацькі сходки майже повністю були витіснені старшинськими нарадами, які проходили «за зібранням уповноважених полковників, старшин і деяких перших і начальних із команди козаків». Кожна сходка за участю «черні» розглядалась Кошем як надзвичайне явище. У воєнний час вищою судовою інстанцією був Похідний Кіш. Рішення залежало тільки від кошового отамана, резолюції якого по судових справах були остаточними і не підлягали касації. Частину справ стосовно військових злочинів розглядав військовий суддя. Але він не мав права виносити остаточні рішення, а лише подавав кошовому отаману свою думку відносно тієї чи іншої справи, а також знайомив з ходом слідства і результатами допитів. Командири команд не мали судових повноважень. За виконання рішень суду відповідав військовий осавул, а після їх виконання мав відразу ж рапортувати кошовому отаману [3].

Аналіз описів бойових операцій запорожців у ході російсько-турецьких війн 1735-1739 та 1768-1774 років, зроблені у свій час А.О.Скальковським, О.М.Апановичем і Г.Г. Шпитальовим, дозволяє конкретизувати організаційно-функціональну структуру Війська Запорозького низового у період існування Нової Січі.

Головними тактичними підрозділами кінноти були тисячні команди, які очолювались військовими старшинами. Ці команди поділялись на дві п'ятисотенні команди, очолювані полковниками. При кожному полковнику були писар і осавул. У свою чергу п'ятисотенна команда поділялась на дві сотні: перша сотня нараховувала 300 козаків, а друга – 200. Під час бою або навчань перша сотня очолювалась осавулом, а друга – писарем. До складу сотні входило 10 похідних куренів по 23-26 козаків кожен. Похідний курінь очолювався наказним курінним отаманом і наказним курінним хорунжим. Для окремих операцій формувалися загони з декількох (найчастіше двох) похідних куренів, очолюваних підписарем або підосавулим. Виконання незначних завдань покладалося на один похідний курінь, а то і просто на його частину, очолювану наказним курінним хорунжим. Для проведення значних бойових операцій з декількох тисячних команд формувалися тимчасові партії, очолювані військовим старшиною, при якому було ще декілька військових старшин

без посад, які складали штаб партії. Часто партії очолював сам кошовий отаман, військовий писар або військовий осавул. Форпостні прикордонні команди і партії кінноти комплектувалися з таким розрахунком, щоб кожна запорозька сотня (200-300 козаків) очолювалась полковником і на кожні 2-3 похідних куреня було по одному похідному старшині. У запорозькій піхоті, яка діяла на човнах, п'ятисотенні команди поділялися на п'ятидесятні – по два похідних куреня на один човен. П'ятидесятню на човні очолював підосавул або підписар. Для зручності управління людьми в поході по одному з бортів судна розміщався певний курінь. П'ятисотенні команди запорозької флотилії очолювались полковниками, при яких був писар і два осавули (по одному осавулу на п'ять човнів). Тисячну команду флотилії очолював військовий старшина. Під час війни головний загін запорожців завжди очолювався кошовим отаманом, при якому перебували військовий писар, військовий осавул, військовий обозний і військові служителі, які всі разом становили Похідний Кіш. В той же час Похідним Кошем запорожці називали і все Військо, яке перебувало в поході і очолювалось кошовим отаманом з військовою старшиною. Організаційно Похідний Кіш являв собою з'єднання, що складалося з 6-12 п'ятисотенних кінних команд, кожна з яких мала бути укомплектованою козаками від усіх січових куренів. Платня, провіант і боеприпаси в усіх командах Похідного Коша розподілялися по куренях і видавалися лише на число людей, які були при наказному курінному отамані. За відсутності кошового отамана вся влада на Січі зосереджувалась у Січовому Коші (військовий суддя з курінними отаманами). Найважливіші справи військовий суддя мав узгоджувати з кошовим отаманом за допомогою листування. Перед виступом у похід кошовий отаман призначав військового суддю наказним кошовим отаманом, який у разі загибелі кошового мав виконувати обов'язки останнього до нових виборів, які мали відбутися по прибуттю Похідного Коша на Січ [4].

Таким чином, Військо Запорозьке низове періоду Нової Січі було організоване за територіально-міліційним принципом згідно традиційної паланково-курінної системи. Поділ на кінноту і піхоту в Війську Запорозькому низовому мав у собі більше соціально-економічне, а ніж військово-організаційне підґрунтя. У запорозькій козацькій громаді існував цілий інститут військових і полкових старшин без посад, які являли собою командний резерв на випадок війни або керівництва окремими військовими з'єднаннями. Завдяки цьому діючий командний склад Війська Запорозького Низового завжди мав потужний резерв, а традиційна практика призначення для воєнних походів наказних курінних отаманів була запорукою дотримання дисципліни і порядку в тимчасових тактичних підрозділах.

Література:

1. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. Дніпропетровськ, 1994. С.64-67; Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: В 3 т. Т.1. Львів, 1990. С.138-139.
2. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. Дніпропетровськ, 1994. С.72-73; Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: В 3 т. Т.1. Львів, 1990. С. 146-147.
3. Апанович О.М. Запорізьке військо як складова частина російської армії в другій половині XVIII століття // Наукові записки інституту історії АН УРСР.-Т.5.-К., 1953.-С.123.
4. Шпитальов Г.Г. Запорозьке військо у другій половині 30-х років XVIII століття. // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського. -К., 2001.-Т.6.-С.159-180.

КАТЕРИНОСЛАВСЬКА МАРІЇНСЬКА ЖІНОЧА ГІМНАЗІЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЛЬ У ПОШИРЕННІ ОСВІТИ СЕРЕД ЖІНОК

Паримонова Ірина Василівна

магістрантка кафедри історії та філософії, Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ

У середині 50-х років XIX століття, в зв'язку з назріваючими буржуазними реформами, в Російській імперії активізувався процес створення системи жіночої середньої освіти. До процесу активно долучилося відомство імператриці Марії. 22 березня 1858 року було видано указ Ради навчальних закладів про заснування Маріїнських училищ, а 30 травня 1858 – «Положення про жіноче училище Міністерства народної освіти» [5 С. 69].

Катеринославське губернське дворянське зібрання досить активно долучилося до процесу заснування навчальних закладів для жінок і вже 21 вересня 1859 року винесло рішення про виділення коштів для відкриття жіночого училища в Катеринославі. Із приміщенням допоміг колишній учитель духовної семінарії та класичного училища Андрій Степанович Понятовський (1794-1872 рр.). Він пообіцяв передати для потреб гімназії власний двоповерховий будинок із землею навколо нього.

30 серпня 1864 року відбулося урочисте відкриття Маріїнського жіночого училища першого розряду (шестикласного). Першою його директоркою дворянське зібрання призначило О.Я. Риндовську [4].

Гімназія мала великий вплив на становлення дівчат, як особистостей. Викладачі намагалися повернути дівчат до високих ідеалів і моральних цінностей, саме з цих міркувань давали ученицям завдання, в яких можна було проявити творчий підхід до їх виконання, висловити власне судження. Директорці вдалося організувати освітню роботу гімназії на високому рівні. Педагогічний колектив гімназії працював з натхненням і віддачею. Частими були випадки, коли викладачі у свій вільний час, після закінчення занять безкоштовно проводили додаткові уроки [3].

Про високий рівень професійної підготовки викладацького складу навчального закладу свідчить низка фактів. Домашні вчительки, що працювали у Катеринославській Маріїнській гімназії, закінчили різні навчальні заклади: Одеський, Полтавський, Харківський та Московський Єкатерининський інститути шляхетних дівчат, Московський Миколаївський інститут і Київську жіночу гімназію. Станом на 1881 рік із 15 домашніх учительок, які тут працювали, стаж більше 10 років мали три особи.

На 1905 рік персонал гімназії налічував 34 особи: керівниця закладу З.Є Євреїнова (гімназію очолила після смерті О.Я.Риндовської), знаменитий вчений – біолог І.Я. Акінфієв, 2 закононаставника, 17 викладачів окремих дисциплін і мов, 3 викладача мистецтва, викладач чистописання і малювання, 7 наглядачок, 1 жінка-лікарка і вчителька безкоштовного класу.

На кінець XIX – початок XX ст. Маріїнська гімназія залишалася лідером серед жіночих освітніх закладів Катеринослава. Педагогічний колектив Маріїнської гімназії по праву продовжували називати одним з найкращих у місті. У 1886-1887 роках у гімназії вже навчалось 458 учениць. На кінець 1897 року в гімназії навчалось 440 учениць. Гімназистки сповідували різну релігію. Православних серед них – 281; римо-католиків – 28, лютеранок – 4; іудейок – 121; караїмок – 6 [1. Арк. 119]. На 1899 рік у гімназії навчалось 370 учениць, із них 180 дітей дворян і чиновників, 160 – міщан і ремісників Це говорить про всестановий та демократичний характер навчального закладу.

У лютому 1896 року для практичних занять учениць восьмого класу з початкового навчання грамоті та арифметиці був відкритий безоплатний клас для бідних дівчат, який відвідувало 30 осіб [2 С. 8]. Станом на 1906 рік восьмий педагогічний клас закінчило 20 учениць, із них свідоцтво на звання домашньої наставниці одержали сім випускниць, на звання домашньої учительки – тринадцять [2. Арк. 12].

Випускниці гімназії поповнювали ряди педагогів губернії. За даними земської статистики вони складали значну частину вчителів. Із середньою та початковою освітою на 1906 рік у губернії працювало 385 учителів, що склало 22, 1 %, станом на 1912 рік – 42, 1 %. Це були випускники жіночих

гімназій (їх у губернії було дві – Катеринославська та Маріупольська) та Єпархіального училища

Значним є внесок у становлення та діяльність Маріїнської гімназії м. Катеринослава її першої директорки – Олександри Якимівни Риндовської. Вона була одна з перших фундаторів жіночої освіти в Катеринославі. Завдяки старанням О. Риндовської Маріїнська гімназія стала центром освіти та культури Катеринославської губернії [4].

Катеринославська Маріїнська жіноча гімназія зробила вагомий внесок у розповсюдження освіти серед жінок. За весь період свого існування залишалася закладом, де навчалися дівчата, вихідці з різних верств населення, що дає нам право підкреслити роль закладу як всестанового. Отримавши педагогічну освіту, випускниці гімназії склали значну частину вчителів Катеринославської губернії.

Література:

1. Отчёт Екатеринославской губернской земской управы—часть вторая спр. №779 ст. 119, 122 -1897 р.
2. Отчёт Екатеринославской губернской земской управы за 1906 год. Народное образование. – Екатеринослав, ст.12 -1907.; спр. 8, ст. 8–1906 р.
3. Акинфиев И. Деятели старого Екатеринослава. Д.Т. Мизко, А.Я. Ковалевский, А.А. Рындовская / И. Акинфиев // Летопись Екатеринославской учёной архивной комиссии. – Вып. X, под ред. А.С. Синявского. – Екатеринослав, 1915 р.-С 81-96.
4. Радченко Ю.Л. Професійна майстерність у педагогічній діяльності О. Риндовської (Чернової) (1829-1905 рр.) / Ю.Л. Радченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, вип. 37. – 2012. – С. 172-175.
5. Смоляр Н. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX століття. Сторінки історії: монографія / Н. Смоляр // . – Одеса, 1998. – 408 с.

Науковий керівник: Антошак Марина Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії, Бердянський державний педагогічний університет

**ЛИСТИ КОЛИШНІХ ОСТАРБАЙТЕРІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ФОНДУ «ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА
ПРИМИРЕННЯ» ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО**

Левикін Володимир Валерійович

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту
української археографії та джерелознавства ім. Михайла Грушевського
НАН України*

Історія минулого століття характеризується двома грандіозними соціально-політичними катастрофами. Це Перша та Друга світові війни. Перша світова війна, яка принесла горе для мільйонів людей, стала фактично прологом до ще більш масштабної та жахливої трагедії, для Другої світової війни. Ця світова війна стала не лише трагедією військових дій, вона принесла з собою багато явищ, які були названі на міжнародному рівні злочинами. Безумовно, до таких злочинів проти людства відноситься і факт так званої примусової праці. Економічна доцільність та нехтування елементарними правами людини призвели до того, що в Третій Рейх стали примусово завозити робітників (так званих оstarбайтерів) з окупованих вермахтом територій. Не минула ця трагедія і колишніх громадян Радянського Союзу.

Територія Радянської Української була повністю окупованою, тому проблема оstarбайтерів в сучасній Україні стала однією з нагальних проблем в 90-і роки минулого століття. Інший вимір вона отримала з часу зникнення Радянського Союзу з політичної карти світу, і головним чином з моменту, коли Німеччина та частково Австрія [1] запропонували новим незалежним державам виплатити колишнім оstarбайтерам компенсаційні кошти за час проведення, фактично в рабстві, на примусових роботах в нацистській Німеччині. Для цієї мети був створений в Німеччині фонд "Пам'ять, відповідальність, майбутнє" [2].

За часів існування Радянського Союзу визнання перебування в полоні, або на примусових роботах в Німеччині, могло суттєво зіпсувати кар'єру чи навіть життя людині. Політична ситуація протистояння соціалістичних та капіталістичних країн не дозволяла приймати компенсаційні виплати радянським громадянам, на зразок того як отримували компенсації, наприклад, постраждалі від нацистів євреї.

Власне тому, проблема оstarбайтерів в СРСР розглядалася лише з боку злочинів нацистської влади Німеччини, про персональні компенсації примусовим працівникам мова взагалі не йшла. Тому особистих вражень і спогадів оstarбайтерів було не так багато, як можна було сподіватися.

Безумовно, виходили збірники спогадів остарбайтерів, матеріали комісій які вели розслідування злочинів Третього Рейху, але певна іделогічна спрямованість цих публікацій значно припинувала їх наукову цінність.

Листи, які надходили до Національного фонду «Взаєморозуміння та примирення», і які по суті були заявами на компенсаційні виплати, одночасно стали і цінними історичними документами. Не володіючи в повній мірі інформацією про виплати та в наслідок свого вже досить похилого віку автори листів досить часто спрямовували їх в адміністрацію Президента України, до Верховної Ради України і лише невелика частина, власне в Фонд. Головним чином в цих листах знаходилися прохання про допомогу у отриманні грошової компенсації для остарбайтерів [3]. Низка листів несе більш докладну інформацію про те де працював колишній остарбайтер [4], але найбільш цінними та цікавими з історичної точки зору є листи в яких докладно розповідається про особливості життя та праці в неволі [5]. Власне ця остання частина листів і є носієм тих відомостей які і є головною метою дослідження. Безумовно, що і інші листи несуть в собі багато цінної інформації, наприклад про матеріальний та соціальний рівень життя колишніх примусових працівників в 90-і роки ХХ століття.

Всі листи підлягають верифікації внаслідок великого часу, що минув з тих пір, але загалом інформація яка наводиться в листах остарбайтерів до Українського Національного фонду «Взаєморозуміння та примирення» є безумовно цінним історичним джерелом про ті нелегкі часи.

Література:

1. <https://www.dw.com/ru/%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4-%D0%BF%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D1%8C-%D0%BE%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C-%D0%B1%D1%83%D0%B4%D1%83%D1%89%D0%B5%D0%B5-%D0%B2%D1%8B%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%B8%D0%B%D1%81-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8/a-3100104>
2. <http://ru.claimscon.org/about/history/closed-programs/slave-and-forced-laborers>
3. Колекція Українського Національного фонду, справа 04-1998, № 22/64092-20
4. Там само, справа 04-1998, № 081000
5. Там само, справа 04-1998, № 6240

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolevich COORDINATION MECHANISMS IN THE
NETHERLANDS LEGISLATION ON CULTURE AND SPORT.....3

Tyubay Anatsiya Vadymivna THE ROLE AND PLACE OF
PSYCHOLOGICAL CULTURE IN THE PROFESSIONAL CULTURE
OF A LAWYER.....4

Matam Юрій Ігорович ЗНАЧЕННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ
ПРАКТИКИ ЗА НАЯВНОСТІ НЕДОЛІКІВ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ.....6

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Бурковська Олександра Ігорівна МИТНИЙ КОНТРОЛЬ ЩОДО
ОФОРМЛЕННЯ ТОВАРІВ, ЩО МІСТЯТЬ ОБ'ЄКТИ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.....10

Владовська Катерина Петрівна, Недзельська Ульяна Валентинівна
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
УКРАЇНИ.....12

Єфімова Інна Веніамінівна ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КООРДИНАЦІЇ
ТА КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ
РЕФОРМИ.....16

Зубицька Ірина Володимирівна, Щебетун Ірина Степанівна РОЛЬ
МОЛОДІЖНИХ РАД У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ.....18

Пустовіт А.В. ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК СУБ'ЄКТ
РЕАЛІЗАЦІЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ВЛАДИ.....21

<i>Шотник Юлія Володимирівна, Мелешко Олеся Валеріївна</i> МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ ЯК СКЛАДОВІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	23
--	----

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

<i>Волкова Лілія Олегівна</i> СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ АВТОНОМІЇ ВОЛІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	26
---	----

<i>Гецько Юрій Васильович</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ МІЖНАРОДНОГО МОРСЬКОГО ПЕРЕВЕЗЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	27
--	----

<i>Грінчук Дмитро Володимирович</i> ФІКТИВНІ ТА УДАВАНІ ПРАВОЧИНИ ЯК РІЗНОВИД НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ.....	30
---	----

<i>Гуйван Петро Дмитрович</i> ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ПОСЕСОРНОГО ЗАХИСТУ РЕЧОВОГО ПРАВА ДАВНІСНОГО ВОЛОДІЛЬЦЯ.....	33
--	----

<i>Лисак Олександр Сергійович</i> ЩОДО ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	37
---	----

<i>Сабова Христина Олександрівна</i> КОДИФІКАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ШЛЮБНО-СІМЕЙНОГО ПРАВА: ПЕРСПЕКТИВА ЧИ РЕТРОСПЕКТИВА МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	39
---	----

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

<i>Бабіков Дмитро Вікторович</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВСТВА У ЧАСТИНІ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ НА/З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНОЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	42
---	----

<i>Гнип Сергій Геннадійович</i> СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ І ПРИХОВУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ.....	45
--	----

<i>Гуртовенко Олег Леонтійович</i> ВІДНОСИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ З КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ.....	46
<i>Дмитренко Денис Сергійович</i> ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ЯВЛЯЮТЬ СОБОЮ НЕЗАКОННЕ ВТРУЧАННЯ В РОБОТУ КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ, В МІЖНАРОДНИХ ПРАВОВИХ АКТАХ.....	51
<i>Дьоміна Олена Петрівна</i> ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ.....	53
<i>Лутай Дарина Анатоліївна</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ.....	57
<i>Проценко Микола Вікторович</i> ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	60
<i>Сліпенко Поліна Андріївна</i> ГОЛОВНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ БІЛОКОМІРЦЕВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	61
<i>Спис Юлія Валентинівна</i> АЛКОГОЛІЗМ ЯК ФОНОВЕ ЯВИЩЕ, ЩО ДЕТЕРМІНУЄ ЗЛОЧИННІСТЬ.....	64
<i>Шпак Катерина Сергіївна</i> ПОНЯТТЯ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ.....	67
 Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право	
<i>Карасевич Катерина Олегівна</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ.....	69
<i>Фур Віталій Мар'янович</i> ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИТОКІВ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	72
<i>Черевик Ольга Володимирівна</i> МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНО МОДИФІКОВАНИХ ОРГАНІЗМІВ В УКРАЇНІ.....	73

**Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право.
Інформаційні технології**

<i>Яровенко Оксана Вікторівна</i> ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ТОВАРНИХ ЗНАКІВ В УГОРЩИНІ ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	76
---	----

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

<i>Riabokon Yulia Volodymyrivna</i> LAWMAKING QUALITIES OF PAVLO SKOROPADKY DURING THE HETMANATE.....	79
--	----

<i>Tyubay Anastasiya</i> THE COURT AND THE JUDICIARY IN KYIVAN RUS.....	81
--	----

<i>Бабій Володимир</i> ДИНАСТИЧНІ ШЛЮБИ ЧАСІВ ЯРОСЛАВА МУДРОГО, ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЕЛІВ ВПЛИВУ НА ЄВРОПУ	83
--	----

<i>Бартошевська Валентина Олегівна</i> СІМЕЙНИЙ КОДЕКС УРСР 1969 РОКУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	86
--	----

<i>Дідушина Василина</i> ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ ЯК КЛЮЧОВІ ДЖЕРЕЛА ПРАВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ДОБУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ.....	87
--	----

<i>Кісіль Юлія Віталіївна</i> ПОРЯДОК ТА УМОВИ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ СЛУЖБОВЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО МАГІСТРАТУ КІН. ХІХ СТ.....	90
---	----

<i>Семчук Артем Романович</i> ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ТА СИСТЕМА ПОКАРАНЬ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ.....	92
--	----

<i>Сидор Вікторія</i> ШЛЮБНО-СІМЕЙНЕ ПРАВО ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНЩИНИ.....	94
--	----

<i>Статкевич Олена Богданівна</i> ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЗА РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ.....	96
--	----

<i>Томків Роман Віталійович</i> ДЕРЖАВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ УНІВЕРСАЛІВ ЦР.....	98
---	----

Ухач Василь Зіновійович ОРГАНИ ПРАВОПОРЯДКУ УЦР (НА ПРИКЛАДІ ВІЛЬНОГО КОЗАЦТВА).....101

Чорна Катерина ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЛЮБЛІНСЬКОЇ УНІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ.....104

Юрчишин Денис Михайлович ІНСТИТУТ ПОКАРАННЯ ЗА ЗВИЧАЄВИМ КОЗАЦЬКИМ ПРАВОМ.....106

Яценко Христина Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ В ПЕРІОД УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.....109

Історія становлення української державності

Махмудова Інна Ігорівна ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО НИЗОВОГО ПЕРІОДУ НОВОЇ СІЧІ (1734-1775).....112

Паримонова Ірина Василівна КАТЕРИНОСЛАВСЬКА МАРІЇНСЬКА ЖІНОЧА ГІМНАЗІЯ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЛЬ У ПОШИРЕННІ ОСВІТИ СЕРЕД ЖІНОК.....116

Історія країн світу та міжнародні відносини

Левикін Володимир Валерійович ЛИСТИ КОЛИШНІХ ОСТАРБАЙТЕРІВ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ФОНДУ «ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА ПРИМИРЕННЯ» ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО.....119

Підписано до друку 18.12.2020
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

